

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za povijest umjetnosti

DIPLOMSKI RAD

PALAČA IGERČIĆ-PATAČIĆ-ANNAKER-JELAČIĆ
Tipologija stambene arhitekture Gradeca u 18. stoljeću

Marko Filip Pavković

Mentor: dr. sc. Dubravka Botica, izv. prof.

Zagreb, 2015.

Temeljna dokumentacijska kartica

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest umjetnosti

Diplomski studij

Diplomski rad

Palača Igerčić-Patačić-Annaker-Jelačić – tipologija stambene arhitekture Gradeca u 18. Stoljeću

Marko Filip Pavković

Primarni cilj ovoga rada monografska je obrada palače Igerčić-Patačić-Annaker-Jelačić koja se nalazi na zagrebačkom Gornjem gradu te njezina kontekstualizacija unutar korpusa stambene arhitekture Gradeca u 18. stoljeću. Stambena arhitektura Gradeca predstavljena je iznesenom tipologijom prostorne organizacije uglovnica i tipologijom pročelja. Palača Igerčić-Patačić-Annaker-Jelačić predstavlja važan spomenik nacionalnoga graditeljskog naslijeđa koji je bio gotovo u potpunosti zanemaren, kako u stručnoj literaturi, tako i dugo vremena u konzervatorskoj praksi. Uvod u rad predstavlja prikaz povijesno-prostornoga razvoja Gornjeg grada od njegova osnutka pa sve do 1850. godine – godine kada Gradec počinje punopravno funkcionirati kao dio jedinstvenoga grada Zagreba. Osobito se detaljno obrađuju urbanističke transformacije iz razdoblja 17. i 18. stoljeća, koje čine svojevrsan pretekst gradnji i razvoju palača u 18. stoljeću. Nakon toga slijedi pregled ranije provedenih istraživanja i kritički osvrt na literaturu s ciljem revalorizacije ranije uspostavljenih teza vezanih uz tipologiju gornjogradskih stambenih palača baroknoga razdoblja. Sama monografska obrada započinje povijesnim uvodom o palači, da bi nakon toga bili prezentirani rezultati provedenih arhivskih istraživanja kojima se pokušao rasvijetliti lik naručitelja Juraja Igerčića i njegove obitelji te rad donosi i historijat vlasništva nad palačom. Važan dio rada čini detaljna analiza foto-dokumentacije i katastarskih planova na čemu se temelji prijedlog povijesno-građevnoga razvoja palače, odnosno nastoji se rekonstruirati izvorni izgled građevine i datirati gradnju pojedinih krila. Iznesena je i teza o gradnji jugozapadnoga ugla na supstrukcijama iz ranijih razdoblja. Analiziraju se pregradnje unutrašnjosti i intervencije na unutarnjim i vanjskim pročeljima kroz povijest te se rezultati analize sučeljuju s oblikovnom analizom i deskripcijom postojećega stanja, koju je bilo nužno provesti zbog nedostupnosti objekta širem krugu interesenata. Analiziraju i komentiraju i konzervatorsko-restauratorski zahvati izvedeni na palači te idejni projekt Ivana Zemljaka iz 1939. godine za proširivanje palače Stare gradske vijećnice koji je uključivao rušenje palače Igerčić. Nakon monografske obrade razrađuje se tipologija tlocrtno-prostorne organizacije uglovnica građenih na Gradecu u 18. stoljeću. Temeljem detaljnoga arhitektonskog opisa deset odabranih objekata, utvrđuju se tri tipa građevina, a u analizi se uzimaju u obzir broj krila i stupanj ugrađenosti zdanja u gradski blok, stoga se ugaone osamnaestostoljetne građevine na Gradecu mogu podijeliti na jednokrilne, dvokrilne i trokrilne, s tim da se jednokrilne dalje mogu razdijeliti na one u kojima se prostorije organiziraju kao prostorni niz i one složenije kod kojih je prisutno grupiranje prostorija prema namjeni. Sve su dvokrilne uglovnice poluugrađene s L-tlocrtom, a one trokrilne imaju U-tlocrt te se razlikuju ugrađene od slobodnostojećih po tretmanu okolnoga prostora. Također je uspostavljena tipologija pročelja u kojoj se razaznaju četiri skupine, od kojih četvrtu čine dvije podskupine. Tipovi pročelja sežu od onih koji baštine srednjovjekovnu tradiciju gradnje zabatnih pročelja pa sve do onih dekoriranih stiliziranim trakama horizontalne rustike u prizemlju i pilastrima i/ili leznama u zoni prvoga kata, koji su slični ostvarenjima u centrima tadašnje Habsburške Monarhije. Revalorizirajući utjecaj bečke arhitekture na onu zagrebačku, razmatra se i recepcija utjecaja drugih srednjoeuropskih centara na oblikovanje pročelja. Na kraju se palača Igerčić-Patačić-Annaker-Jelačić nastoji stilski i tipološki vrednovati u kontekstu reprezentativne stambene arhitekture sjeverozapadnoga dijela kontinentalne Hrvatske u baroknom razdoblju.

Rad je pohranjen u: Knjižnici Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Rad sadrži: 103 stranice, 107 reprodukcija. Izvornik je na hrvatskom jeziku.

Ključne riječi: barok, 18. stoljeće, Gradec/Gornji grad, stambena arhitektura, tipologija, palače

Mentor: dr. sc. Dubravka Botica, izvanredni profesor

Ocjenjivači: dr. sc. Sanja Cvetnić, redoviti profesor u trajnom zvanju

dr. sc. Dubravka Botica, izvanredni profesor

dr. sc. Jasmina Nestić, viši asistent

Datum prijave rada: 10. veljače 2015.

Datum predaje rada: 3. rujna 2015.

Datum obrane: 21. rujna 2015.

Ocjena: _____

SADRŽAJ RADA:

1. UVOD.....	3
1.1. Povijesno-prostorni razvoj Gradeca do 1850. godine.....	3
1.2. Pregled dosadašnjih istraživanja i kritički osvrt na literaturu.....	8
2. POVIJEST GRADNJE PALAČE.....	13
3. REZULTATI ARHIVSKIH ISTRAŽIVANJA.....	15
4. PRIJEDLOG POVIJESNO-GRAĐEVNOGA RAZVOJA.....	18
5. OBLIKOVNA ANALIZA I DESKRIPCIIJA POSTOJEĆEGA STANJA.....	27
5.1. Smještaj palače.....	27
5.2. Prostorna organizacija i tlocrtna dispozicija.....	27
5.3. Analiza pročelja.....	30
6. PRIKAZ KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKIH ZAHVATA.....	34
7. TIPOLOGIJA UGLOVNICA GRAĐENIH NA GRADECU U 18. STOLJEĆU.....	38
7.1. Prostorna organizacija i tlocrtna dispozicija.....	40
7.1.1. Jednokrilne uglovnice.....	42
7.1.2. Dvokrilne uglovnice.....	45
7.1.3. Trokrilne uglovnice.....	46
7.2. Oblikovanje vanjštine – tipologija pročelja i recepcija utjecaja.....	48
8. ZAKLJUČAK.....	61
9. KATALOG GRAĐEVINA.....	63
10. ZAHVALE.....	84
11. IZVORI.....	85
11.1. Arhivski izvori.....	85
11.2. Izvori ilustracija.....	86
12. LITERATURA.....	93
13. SAŽETAK.....	99
14. SUMMARY.....	101

1. UVOD

1.1. Povijesno-prostorni razvoj Gradeca do 1850. godine

Područje današnjega grada Zagreba ljudi su naseljavali od davnina. Najstariji nalazi, oni iz spilje Veternice, sežu još u kameno doba. Od osobitoga je značaja naseljavanje Slavenâ i Avarâ u 6. stoljeću, a znakovita je i 1094. godina kada je kralj Ladislav osnovao Zagrebačku biskupiju, zato što se najčešće upravo ta godina uzima kao godina „osnutka“ Zagreba, a da bi se u nekom mjestu mogla osnovati biskupija, jasno je da je ono moralo postojati i prije nje i imati određeni politički značaj, broj stanovnika i socijalnu strukturu.

Značajnija saznanja o izgledu danas urbaniziranoga središta grada Zagreba datiraju, međutim, upravo u razdoblje nakon osnivanja biskupije na Kaptolu, odnosno Zagreb se razvijao kao bicentrični dvojni grad – Gradec i Kaptol – s pripadajućim podgrađem.¹ Grad je ujedinjen 1850. godine dekretom cara Franje Josipa, stoga pregled povijesno-urbanističkoga razvoja Gradeca prikazan u ovome radu završava upravo s tom godinom – godinom kada Zagreb počinje punopravno funkcionirati kao jedinstveni grad, no što se tiče Gradeca, odnosno današnjega Gornjeg grada, nužno je napomenuti da su se gotovo sve urbanističke transformacije odvale upravo do te godine te današnja gradska četvrt Gornji grad baštini izgled minulih stoljeća.

Gradec je zauzimao idealan geografski položaj za gradnju srednjovjekovnoga utvrđenog grada, odnosno smjestio se na platou brda Grič (Gradec), koje se prirodno nastavljalo na planinu Medvednicu sa sjeverne strane, dok je strmim padinama bio odvojen od potoka Medveščaka, koji je ujedno bio međa prema susjednom biskupskom gradu Kaptolu, na istoku, Savske nizine na jugu i doline Tuškanac na zapadu. Plato Gradeca viši je u odnosu na onaj kaptolski, a oba su se grada značajnije izgradila u vremenima punima nesigurnosti i straha, prvotno od Tatara pa kasnije od Turaka te se to odrazilo u njihovoj urbanističkoj kompoziciji i planiranju, pogotovo onoj Gradeca – slobodnoga kraljevskog grada.

Plato na kojemu je Gradec izgrađen oblika je gotovo pa jednakokračnoga trokuta. Konfiguracija terena u ovom je slučaju odredila tlocrtni izgled grada, odnosno rubovi platoa nametnuli su gradnju bedemskih zidova na točno određenim mjestima i oblik parcela koje su

¹ U početku se Zagrebom nazivao samo Gradec, a kasnije je taj naziv prihvaćen za ujedinjeni grad. Za više o podrijetlu vlastite imenice *Zagreb* usp. Brandt, 1989. Zbog imena i njegove povezanosti sa staroslavenskim glagolom *zagrepsti* nametnula se teza da su prvotna naselja bila zaštićena od vanjskih napada opkopom.

se uz njih smještale. Središnji dio omogućio je pravilniju raspodjelu izgrađenih površina te su ulični raster i veličina i oblik parcela bili planirani i donekle standardizirani.

Razvoj i urbanizacija Gradeca započinju u 12. stoljeću, ali planski organiziran grad nastaje tek nakon tatarskih provala i izdavanja Zlatne bule kralja Bele IV. kojom 1242. godine Gradec postaje slobodni kraljevski grad² s istaknuto obrambenim karakterom. Čuvene su utvrde u potpunosti završene već 1266. godine.³ Da je planski građen, svjedoči ortogonalni raster ulica i smještaj pravilnoga pravokutnog trga u njegovu središtu, što govori o poštivanju načela osne simetrije. Trg je za ono doba bio poprilično velikih dimenzija. Gradec je čitavu svoju izgrađenu površinu podijelio u devet stambenih *insula* koje su se dalje dijelile na standardizirane jedinice za mjerenje građevnoga zemljišta – dvorna mjesta ili kurije. Jedino što je na Gradecu pretrpjelo značajne promjene jesu same parcele koje su tokom vremena mijenjale oblik i uvećavale dimenzije, tako da je staru srednjovjekovnu parcelaciju danas na Gornjem gradu teško pronaći. Sandra Križić-Roban zaključuje da je „ono što je karakteristično za gradove osnovane u 13. stoljeću – pravilan tlocrt – u slučaju Gradeca prilagođeno topografskim uvjetima“.⁴

Ranije spomenuti trokutasti oblik platoa Gradeca pratile su i gradske zidine koje se rastvaraju na karakterističnim mjestima: na sjevernom vrhu stajala su Nova vrata, kurtinu istočne stranice perforirala su i danas znamenita Kamenita vrata (jedina sačuvana), zapadna stranica bila je rastvorena Mesničkim vratima, a na jugu su se nalazila vrata Dverce ili Poljska vrata. Navedeni je način ojačavanja zidina kulama bio tipičan za trgovačke gradove,⁵ od kojih su neke bile kružnoga a neke četverokutna tlocrta.⁶ Ivo Maroević također zapaža da se „gradski trg formirao uokolo crkve, koja ima dominantan položaj na trgu umjesto gradske kuće ili vijećnice kako je to uobičajeno u mnogim drugim gradovima toga vremena“.⁷ U razdoblju prije prodora baroka, odnosno prije 17. stoljeća zanimljivo je još i smještanje dominikanskoga samostana u jugoistočnom uglu platoa pored crkve sv. Katarine, no to će mjesto u urbanizaciji tkiva Gradeca imati važniju ulogu dolaskom novoga crkvenog reda isusovaca 1606. godine, koji će i na Gradec unijeti dašak baroka kao što su to činili i u ostalim mjestima u koja su dolazili.

² Za više o povijesti Gradeca i Zagreba usp. Szabo, 1941., Kampuš; Karaman, 1975., Klaić, 1982., ***, 2005. i Damjanović, 2014.

³ Usp. Križić-Roban, 1989: 1

⁴ Križić-Roban, 1989: 3

⁵ Usp. Maroević, 1978: 132

⁶ Usp. Dobronić, 1961: 6

⁷ Maroević, 1978: 132

Tijekom baroknoga razdoblja uspostavljeni su konačni odnosi volumena i prostora te naknadnih urbanističkih intervencija unutar perimetra gradskoga zida zapravo nije ni bilo. „Glavne karakteristike te koncepcije su stvaranje prostornih dominanti i pojedinih prospekata, no treba napomenuti da se cijela rekonstrukcija odvija unutar zadanih okvira srednjovjekovnog grada i postojećeg rastera insula.“⁸ Nužno je istaknuti da navedene promjene nisu bile drastične nego suptilne i očitovale su se ponajviše u oblikovanju trgova – Trga sv. Katarine, Jezuitskog trga, postavljanja marijanskoga pila u središtu Trga sv. Marka, a prema nekim istraživanjima tada se oblikovao i Markovićev (nekada Kapucinski) trg.⁹

Kada stižu na Gradec, Isusovci zauzimaju negdašnji dominikanski samostan i crkvu sv. Katarine te tamo grade čitav kompleks kolegija, novu crkvu i oblikuju dva trga, onaj sv. Katarine i Jezuitski. Navedeni su im trgovi bili potrebni za održavanje procesija i crkvenih prikazanja karakterističnih za isusovačku pobožnost u razdoblju katoličke obnove.¹⁰ „Barokizirajuća“ koncepcija vidljiva je i u podizanju marijanskoga pila na Trgu sv. Marka 1740. godine, što je, također, veoma simptomatično za razdoblje 18. stoljeća.¹¹ Sve navedeno pridonosi sceničnom efektu pojedinih značajnijih građevina jer se prema njima otvaraju vizure, osobito kada je riječ o Trgu sv. Marka na kojemu se sijeku glavne prostorne akse te njih zatvaraju značajne građevine – vrata i kula Dverce na jugu,¹² Kamenita vrata na istoku i palača Vojković-Oršić-Rauch (najraskošnija zagrebačka barokna palača) na zapadu. U više se navrata, počevši od 1771. godine, crkva sv. Marka namjeravala rušiti, da bi se izgradila prostranija ili da bi se Trg učinio prostranijim, nego što je bio. Njoj se početkom 18. stoljeća sagradio zvonik na koji je 1725. godine dodan karakterističan barokni lukovičasti završetak te je on tako postao vertikalna dominanta u urbanističkoj slici naselja.¹³

Značajna novina je i okrupnjavanje zemljišnih čestica jer zbog zasjedanja hrvatskoga sabora u Zagrebu, plemstvo dolazi na Gradec te počinje graditi palače na središnjem platou, koje zapremaju površinu najmanje dvije nekadašnje srednjovjekovne parcele. No, osim tih palača grade i one u obodnim dijelovima, točnije na samim bedemima, koje rastvaraju njihovu

⁸ Križić-Roban, 1989: 4

⁹ Za detaljan opis izgleda i novih gradnji na Gradecu u 18. stoljeću te njegove tadašnje suvremenosti usp. Fleischman, 1932.

¹⁰ Za više o katoličkoj obnovi i ozračju prije i poslije Tridentskoga koncila usp. Cvetnić, s. a. [2007.].

¹¹ Za više o značenju pilova u vremenu nakon Tridentskoga sabora usp. Cvetnić, s. a. [2007.].

¹² Vertikalna aksa akcentuirana je još jače proširenjem Ćirilometodske ulice (nekadašnje Gospodske). (Usp. Maroević, 1978: 135)

¹³ Za više o tom i drugim zvoncima građenima po uzoru na onaj zagrebačke katedrale usp. Botica, 2001. i Botica, 2014.

strukturu i omogućavaju plemstvu uživanje u pogodnostima ladanja unutar urbanoga sklopa.¹⁴ Uz plemstvo, već su si i pojedini pripadnici građanskoga staleža, najčešće trgovci, mogli priuštiti raskošnije kuće većih dimenzija.

Uz ranije spomenute isusovce koji su preoblikovali jugoistočni ugao Gradeca, u 17. stoljeću dolaze i klarise koje su transformirale sjeverni vrh trokutastoga platoa i kapucini koji su se 1618. godine nastanili u jugozapadnom kraju. Velike samostanske zgrade imale su temelje u gradskom zidu te su zauzimale nekoliko srednjovjekovnih čestica. Navedena postepena razgradnja gradskoga zida bila je moguća jer je strah od novih napada bio sve manji.

Podgrađe se u glavnini razvijalo u potpunosti neovisno od razvoja Gradeca i Kaptola, međutim u 18. stoljeću njihova je povezanost postala puno intenzivnija jer se mnogi novi stanovnici područja današnjega Zagreba naseljavaju upravo ondje zbog nedostatka stambenoga prostora na Gradecu. Najznačajniji dio podgrađa i onaj najpovezaniji s Gradecom bila je Harmica, koja se nekadašnjom Dugom (današnjom Radićevom) ulicom povezivala s Gradecom, a nju su naseljavali trgovci, mahom pripadnici pravoslavne konfesije.¹⁵

Kako početkom 19. stoljeća Zagreb postaje sjedište hrvatskoga bana, došlo je do značajnih pregradnji na samom Trgu sv. Marka, odnosno „tamo se dograđuju banski dvori na zapadnoj strani trga, proširuje gradska vijećnica i trg s crkvom sv. Marka u sredini počinje dobivati reprezentativniji izgled“.¹⁶ U 19. stoljeću bilo je jasno da čvrsto utvrđenom Gradecu ne prijeti više nijedan napadač poput Turaka te da su zidine, kule i gradska vrata zapravo nepotrebni, tako da dolazi prvo do rušenja vrata Dverce, pa zatim Novih vratiju, potom i Mesničkih, a jedina koja su ostala sačuvana su Kamenita zbog izrazito čašćene slike Majke Božje od Kamenitih vrata.

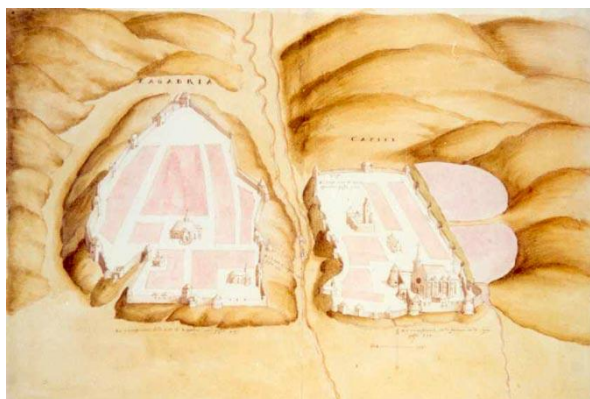
U 19. stoljeću dolazi do još intenzivnije razgradnje gradskoga zida, odnosno gradnje na njemu i inkorporiranja kula u samu strukturu građevina, čak se i probija zid, no i dalje se čuva stari perimetar zidina i Gornji grad i danas evocira na nekoć utvrđeni grad zbog očuvane niske linije negdašnjega gradskog zida. Snješka Knežević 31. svibnja 2014. održala je zanimljivo predavanje na znanstveno-stručnom skupu *Klasicizam u Hrvatskoj*, gdje je postulirala uređenje južne i sjeverne promenade – Strossmayerovog i Vrazovog šetališta – kao iznimno uspješnu razgradnju gradskih zidina u europskom kontekstu jer u vremenu kada se u

¹⁴ Ovo se osobito odnosi na raskošne palače koje su rastvorile zapadni gradski zid i čiji su se stražnji vrtovi spuštali sve do Tuškanca, približivši se tako francuskoj koncepciji gradske palače – *hôtelu*. Za više o *hôtelu* i tipologiji baroknih palača usp. Müller; Vogel, 2000.

¹⁵ Usp. Maroević, 1978: 135-136; Za više o izgledu podgrađa u 18. stoljeću usp. Buntak, 1974: 27-50.

¹⁶ Maroević, 1978: 135

većini gradova zidine ruše, ovdje promenade „nisu narušile sliku Gradeca kao utvrđenog grada, a donijele su novu kvalitetu“.¹⁷ Iz svega navedenog razvidno je da je urbanistička slika Gradeca očuvana od najranijih razdoblja njegova postojanja do naših dana i upravo je ta ambijentalna vrijednost njegova najizrazitija urbanističko-arhitektonska kvaliteta.

Sl. 1., nacrt Zagreba s početka 16. stoljeća, o. 1530.

Sl. 2., L. Bužan, prikaz južne strane Gradeca, 1792.

Sl. 3., J. W. Valvasor, *Zagreb*, 1689.

Sl. 4., J. Strohberger, *Markov trg*, 1846.

¹⁷ Knežević, 2014: 14

1.2. Pregled dosadašnjih istraživanja i kritički osvrt na literaturu

O palači Igerčić-Patačić-Annaker-Jelačić, kao i o ostalim zdanjima reprezentativne stambene arhitekture Gradeca u 18. stoljeću, pisalo se u nekoliko navrata, ali nisu provedena sistematska terenska istraživanja objekata na temelju kojih bi se kasnije mogli izvoditi zaključci o arhitektonskoj tipologiji, stoga barokna rezidencijalna arhitektura Gornjeg grada iziskuje daljnja istraživanja i dostatnu valorizaciju u kontekstu nacionalnoga graditeljskog naslijeđa.¹⁸

Prvotni, a sasvim sigurno i do današnjega dana najznatniji, obol istraživanju gornjogradskih kuća i palača dala je povjesničarka Lelja Dobronić u monografiji *Zagrebački Gornji grad nekad i danas* publiciranoj prvi put 1967. godine, u kojoj ona akribičnim arhivskim radom nastoji za svaku postojeću građevinu istražiti povijest gradnje na parceli, faze izgradnje građevine i kronologiju vlasništva te tako također daje i prilog poznavanju socijalne povijesti Gornjeg grada. Lelja Dobronić autorica je i brojnih drugih radova koji se bave Gradecom, pretežito s povijesnoga aspekta, međutim, ova monografija predstavlja najznačajniji prinos temi rezidencijalne arhitekture.¹⁹

Uz L. Dobronić, stambenom se arhitekturom Gradeca bavila i nekadašnja muzejska savjetnica Muzeja grada Zagreba Nada Premerl (rođ. Kraus), koja godinu dana po objavljivanju monografije L. Dobronić, u četvrtoj knjizi iz edicije *Iz starog i novog Zagreba* objavljuje članak *Prilog istraživanju građevnog razvoja zagrebačkog Gradeca u 18. stoljeću* u kojemu zapravo predstavlja rezultate građevne inventarizacije Gornjeg grada provedene 1965. godine.²⁰ Godine 1978. isti članak prerađuje, komprimira i u njega inkorporira pojedina saznanja L. Dobronić te potom objavljuje u zborniku *Tradicionalna stambena kuća. Referati sa 29. Savjetovanja udruženja Aribbeitskreises für Hausforschung*. Navedeni članak potvrđuje njezinu ranije uspostavljenu tipologiju stambene arhitekture Gradeca, odnosno podjelu stambenih objekata na: građansku i plemićku kuću i tzv. *purgersku hižu*.²¹ Navedenu tipologiju donosi nakon povijesnoga uvoda u kojem navodi ključne povijesne faktore koji su

¹⁸ Izuzetak navedenom predstavlja palača Vojkffy-Oršić-Rauch koja je zbog svojih iznimnih arhitektonskih značajki i povijesne važnosti bila predmet brojnih istraživanja te može predstavljati svojevrsan metodološki primjer kako bi se objekti slične namjene i vremena gradnje trebali izučavati. [Za više o tom usp., između ostaloga, Dobronić, 1972., Križić-Roban, 1989., Križić-Roban, 1992., Dobronić; Pandžić, 2004., Bregovac Pisk, 2004. i Botica, 2013.]

¹⁹ Više o tom u: Dobronić, 1967.

²⁰ U tom su projektu sudjelovali: povjesničari umjetnosti Branko Lučić, Nada Kraus i Jadranka Šarin; arhitekti Tomislav Premerl, Željko Persoglio i Nika Rubin Stunić i fotografi Josip Vranić i Ljerka Krtelj.

²¹ Više o tom u: Kraus, 1968. i Premerl, 1978.

utjecali na razvoj Gradeca, urbanističke analize te komparacije urbanističko-arhitektonskoga razvoja mađarskoga Budima s Gradecom u baroknim stoljećima.

Građanska kuća predstavlja tip stambene arhitekture gdje se jednokatno tijelo građevine, koja je najčešće L-tlocrta, smješta na neveliku parcelu te zatvara nepravilno unutarnje, sa svih strana zatvoreno, dvorište. Zanimljivo je da se cijelom dužinom ulaznoga krila proteže veža koja vodi u dvorište te da su prostorije stambene namjene orijentirane prema ulici, a one gospodarske prema dvorištu ili su čak smještene u dvorišnom krilu. Kako su ih mahom izvodili lokalni graditelji, ni konstrukcije nisu bile složene; prizemlje je bačvasto svođeno, a gornju etažu nadvisuju ravni stropovi te je ona najčešće bila arkadno rastvorena prema dvorištu. Arhitektonska raščlamba zidnih ploha pročelja bila je također jednostavna, odnosno jedini plastički izvedeni elementi bili su žbukani prozorski okviri, dekoracija portalâ i razdjelni vijenci. Ovaj se tip kuća najčešće može naći na središnjem platou te njihove parcele zauzimaju površinu dviju srednjovjekovnih parcela.

Plemićke kuće gradile su se i na obodnim dijelovima grada²² i na središnjem platou. One građene na obodnim dijelovima najčešće su četverokrilne s pravokutnim tlocrtom koji zatvara unutarnje dvorište, a one na središnjem platou bile su manjih dimenzija jer su se morale prilagoditi srednjovjekovnoj parcelaciji, međutim dolazi do okrupnjavanja parcela spajanjem više zemljišnih čestica u jednu te je izgrađeno više palača znatnije veličine koje su prostorno organizirane kao građevine s pravokutnim ili L-tlocrtom. Kolikogod palače na središnjem platou bile dimenzijama manje od onih na obodnim dijelovima, one se u pravilu bile građene prema kvalitetnijim projektima. Arhitektonska artikulacija najčešće obuhvaća razdjelni vijenac i u žbuci izvedene pilastre ili lezene u zoni prvoga kata.

Treći tip bile su tzv. *purgerske hiže*, odnosno riječ je o prizemnicama koje su nastavljale sa srednjovjekovnim načinom gradnje. Neke su izvođene zidanjem u opeci, a one ostale su se i dalje gradile u drvu. To su objekti koji su poštovali raniju srednjovjekovnu parcelaciju te se izduljeno pravokutno tijelo građevine kraćom stranom otvaralo na ulicu – u kuću se ulazilo s dvorišne strane, prvo u centralno smještenu kuhinju, koja je jedina bila zidana i svođena, pa onda u ostale sobe. Ulično je pročelje bilo rastvoreno s dva ili tri prozora.

Tipologija Nade Premerl kvalitetno je i sustavno provedena. Međutim, Sandra Križić-Roban²³ opaža da se nomenklatura tipova koje N. Premerl uspostavlja u svojim radovima previše veže uz socijalnu strukturu stanovništva. Odnosno N. Premerl ne povezuje građevine

²² Posebice na sjeverozapadu i istoku gdje palače smještene na obrambenom zidu mogu plemstvu, koje s ladanjskih posjeda dolazi u grad, donekle pobuditi reminiscencije na ladanjski način života i bogatstvo i bujnost flore kontinentalne Hrvatske jer se rezidencijalne prostorije usmjeruju prema Tuškancu.

²³ Usp. Križić-Roban, 1989: 11 i Križić-Roban, 1992: 117

o kojima govori s konkretnim stanarima/naručiteljima i ne koristi se djelom L. Dobronić objavljenim godinu dana ranije koje rasvjetljava socijalnu strukturu stanovništva Gradeca u 18. stoljeću. Također, u deskripcijama, što i sama implicitno navodi, dolazi do preklapanja tlocrtne dispozicije između građanske i plemićke kuće. Uz navedeno, kod elaboriranja o artikulaciji pročelja plemićkih kuća, navodi pilastre, lezene i razdjelne vijence, što je zasigurno korektno, ali uz navedeno, u donjoj se zoni gotovo uvijek javljaju i trake stilizirane horizontalne rustike.

Sandra Križić-Roban u diplomskom radu, koji je izradila na temu *Barokne stambene palače Gornjeg grada* pod mentorstvom Vladimira Markovića 1989. godine, kao što je i ranije napomenuto, kritički se osvrće na tipologiju N. Premerl, navodeći da kao kriterij uzima više socijalne nego arhitektonsko-oblikovne značajke.²⁴ Skraćenu verziju rada potom objavljuje u *Radovima Instituta za povijest umjetnosti* 1992. godine, gdje kao osnovnu tipološku podjelu navodi jednokrilnu i višekrilnu palaču, nastavljajući se na tipologiju koju V. Marković utvrđuje u magistarskom radu (1972.) i kasnije u monografiji pod istim naslovom (*Barokni dvorci Hrvatskog zagorja*) koja je publicirana 1975. godine, no budući da se navedena tipologija odnosi na objekte ladanjskoga smještaja i namjene koji se grade u drugačijem prostoru, povijesnom kontekstu te se od palača djelomično razlikuju i funkcijom, ona nije u potpunosti primjenjiva za stambenu arhitekturu Gradeca.²⁵ Dvorci se grade na velikim zemljištima gdje arhitekt svojevrijedno, uz suradnju s naručiteljem, određuje tlocrti tip i to najčešće pravilne tlocrtne tipove, a poseban zadatak predstavlja i oblikovanje okolnoga vrta/perivoja i krajolika. Kod urbanih aglomeracija i palača, uske parcele, ostatci ranijih građevina, konfiguracija terena i ulični raster onemogućuju nesputanu imaginaciju arhitekta i naručitelja te to rezultira gradnjom objekata s, najčešće, nepravilnom tlocrtnom dispozicijom.

Sandra Križić-Roban svoju tipologiju temelji na minucioznoj oblikovnoj analizi dvaju primjera stambenih palača Gornjeg grada (palača Vojkffy-Oršić-Rauch i palača Zrinski) i upravo se u tome očituje možda i najveći nedostatak njezina rada, odnosno tipologija od oko nešto više od 20 objekata slične funkcije i vremena gradnje ne može se temeljiti isključivo na studiji slučaja (eng. *case study*) dva izolirana i poprilično reprezentativna primjera. Nadalje, autorica palaču Zrinski determinira kao „djelomično realiziran višekrilni tip palače“²⁶, a kako u početku palače dijeli na jednokrilne i višekrilne, u početku nije razvidno smatra li ju jednokrilnom palačom ili svojevrsnim prijelaznim hibridnim tipom između ta dva tipa palača.

²⁴ Usp. Križić-Roban, 1989: 11 i Križić-Roban, 1992: 117

²⁵ Više o tom u: Marković, 1972. i Marković, 1975.

²⁶ Križić-Roban, 1992: 118

Kasnije ju ipak uvrštava među višekrilne i navodi da „već i pri letimičnom pogledu [...] zamjećujemo prevladavanje višekrilnog i djelomično realiziranog višekrilnog tipa“²⁷, stoga nije razvidno zašto na početku rada kao temeljnu podjelu navodi jednokrilne i višekrilne objekte. U radu je otvoreno nekoliko važnih pitanja i iznesene su neke zanimljive opservacije, pogotovo o palači Zrinski, na koje će se vrlo uspješno moći nadovezati budući istraživači.²⁸

O reprezentativnoj stambenoj arhitekturi Gradeca u 18. stoljeću pisala je i Anđela Horvat u monografiji *Barok u Hrvatskoj* te kako je i sama monografija sintetskoga karaktera, tako i dio o palačama ne donosi ništa novo, nego rezimira i izvlači sukus iz ranijih istraživanja.²⁹ Tipologiju palača³⁰ obrađivala je i L. Dobronić koja ih je 1992. godine podijelila s obzirom na njihov urbanistički smještaj na one u bloku kuća (*insuli*), one na gradskim bedemima i one koje su bile građene na gradskim kulama.³¹ Najrecentniji napisi o gornjogradskim palačama proizašli su 2012. godine iz pera Petra Puhmajera koji u doktorskoj disertaciji na temu varaždinskih baroknih palača spominje i ove gornjogradske, gdje iznosi nekoliko zanimljivih zapažanja vezanih uz palače građene na bedemima i uz tretman zidnih ploha pročelja palača.³²

Palaču Igerčić-Patačić-Annaker-Jelačić u okviru spomenutih studija obrađuju L. Dobronić i N. Premerl (rođ. Kraus). Obje govore o skromnosti obrade pročelja i tlocrtnom tipu koji uvelike podsjećaju na građansku kuću, ali konstrukcija – bačvasti svodovi s pravilno usječenim susvodnicama (tzv. *štihkapama*), kupolasti i zrcalni svodovi – svjedoči o visokoj razini gradnje te one zgradu svrstavaju u skupinu plemićkih kuća/palača. Međutim, palača je trokrilne prostorne organizacije pa se i prema tom obilježju uklapa u tipologiju zagrebačkih palača 18. stoljeća. U prilog toj tezi L. Dobronić ističe još i značajne pojedince koji su u njoj živjeli.³³ Upravo je navedena jednostavnost vanjštine bila u diskrepanciji s konstrukcijom i prostornom organizacijom te je izazivala nedoumice kod istraživača tokom duljega vremenskog perioda.

²⁷ Križić-Roban, 1992: 121

²⁸ Više o tom u: Križić-Roban, 1989. i Križić-Roban, 1992.

²⁹ Usp. Horvat, 1982.

³⁰ Tipologijom stambene arhitekture kontinentalne Hrvatske u povijesno-stilskom razdoblju baroka bavilo se više istraživača i o složenosti same materije svjedoči pluralizam uporabljenih metodoloških postupaka [Usp., između ostaloga, Marković, 1975., Križić-Roban, 1992., Premerl, 1978., Marković, 2009., Obad Šćitaroci, 1989., Obad Šćitaroci, Bojanić Obad Šćitaroci, 1998., Puhmajer, 2009., Puhmajer, 2012., Vučetić, 2006., Žmegač, 2008. i Križić-Roban, 1997.], no najsustavniju, najiscrpniju i metodološki vrlo primjenjivu i poučnu tipologiju uspostavlja Katarina Horvat-Levaj za temu koja se ne veže uz kontinentalnu nego uz jadransku Hrvatsku, odnosno riječ je doktorskoj disertaciji i kasnije objavljenom monografiji na temu dubrovačkih baroknih palača. [Usp. Horvat-Levaj, 1995. i Horvat-Levaj, 2001.]

³¹ Usp. Dobronić, 1992.

³² Usp. Puhmajer, 2012.

³³ Usp. Dobronić, 1967: 27; Kraus, 1968: 113 i Premerl, 1978: 164-165

Godine 1994. konzervatori arhitekti Blanda i Zvonimir Matica proveli su konzervatorska istraživanja i izradili *Elaborat istražnih radova na pročeljima* financiran od strane današnjih vlasnika – investorâ obnove unutrašnjosti i restauracije vanjštine palače, u kojemu Silvije Novak piše uvodno poglavlje o povijesnim podacima o građevini.³⁴ Novak rezimira ranije navedenu literaturu navodeći da je trošenje slojeva žbuke riješilo nedoumicu o jednostavnosti obrade pročelja i složenosti konstrukcije i prostorne organizacije kada su se pod nanosima naknadnih slojeva žbuke i naličâ pojavili slikani pilastri, kameni okviri prozora, zazidan barokni kolni portal i slijepi prozor.³⁵

³⁴ U analizi zidnoga oslika surađuju s akademskim slikarom Josipom Minksom.

³⁵ Usp. Novak, 1994. [bez paginacije]

2. POVIJEST GRADNJE PALAČE

O povijesti gradnje na parceli smještenoj na raskrižju Freudenreichove (nekadašnja Banska pa potom i Kazališna) i Matoševe ulice (nekadašnja Kapucinska) L. Dobronić navodi da je „u velikom požaru 1731. nestala starija kuća, ali je vlasnik zgarišta već 1737. imao novu. Kad ju je 1768. kupio srebrnar Juraj Igerčić ona je bila drvena“.³⁶ On i njegova supruga Barbara Imbrikovich kupuju kuću od izvjesnoga Paulusa Bogovicha.³⁷ Prema L. Dobronić gradski je fisk 1776. godine odstupio Igerčiću parcelu od ugla do susjedne kuće (Kuševićeva kbr. 6 /nekadašnja Vijećnička/), da bi on mogao povući pravilnu liniju.³⁸ Navedeno ilustrira kako su gradske vlasti u 18. stoljeću brinule o izgledu ulica i ovaj podatak daje prilog poznavanju urbanističkih transformacija Gradeca u 18. stoljeću. Okrupnjavanje parcela radi gradnje većih zdanja također je karakteristično za barokni Gradec.

Godina uklesana u zaglavni kamen nadvratnika portala u Freudenreichovoj ulici svjedoči o tome da je 1786. godine ovdje već morala stajati zidana kuća kojoj je vlasnik još neko vrijeme bio Igerčić. Juraj Igerčić je, između ostaloga, bio i gradski senator. Prvi se put javlja u popisu stanovništva iz 1769. godine kao stanovnik Gradeca – srebrnar, poštanski teklić koji ima jednog druga, dvije sluge i jednu sluškinju, a njegova žena trguje raznom sitnom robom (plodine, sol, brašno).³⁹ Ivan Bach smatra da je bio i zlatar jer misli da je upravo na njega mislio hrvatski ban, grof Franjo Balassa kada odgovorio pismom dana 11. srpnja 1788. namjesništvu da u Zagrebu ima „tri do četiri *Goldschmieda*“.⁴⁰

Igerčić ubrzo prodaje kuću udovici grofa Ivana Patačića Eleonori (rođ. grof. Rindschmaul) i njezinu sinu Bartolu, kasnije znanome kao Bartol pl. Patačić od Zajezde, koji u njoj žive do 1803. godine.⁴¹ Igerčić se 1797. godine navodi kao stanovnik na Gradecu br. 22 (kasnije Županijska ulica, odnosno Ulica 29. X. 1918.).⁴² Od 1803. do 1810. godine palačom gospodari vojni komesar karlovačko-varaždinskoga generalata Ernest Annaker, koji ju je kupio od Patačića 10 500 forinti, a prodao ju je 1810. godine za 25 000 forinti.⁴³ Od 1810. godine do pred sam kraj 19. stoljeća vlasnik palače je obitelj Jelačić; prvotno majka bana

³⁶ Dobronić, 1967: 27

³⁷ Usp. Dobronić, 1971: tabela XIII

³⁸ Usp. Dobronić, 1967: 27

³⁹ Strohal, 1934: 313-317

⁴⁰ Bach, 1968: 177

⁴¹ Usp. Dobronić, 1967: 27

⁴² Usp. Dobronić, 1959: 45; Preminuo je prije 1809. godine jer se tada na istome broju navodi njegova udovica Barbara. [Usp. Dobronić, 1958: 45]

⁴³ Usp. Ulčnik, 1940: 370

Josipa Jelačića, Ana, a kasnije njegov brat Đuro te je on ovdje proveo svoje mladenačke zagrebačke dane od 1824. do 1825. godine kada je bio živčano bolestan i kada ga je trebalo njegovati.⁴⁴ U izdanju *Zagrebački Kaptol i Gornji grad nekad i danas* iz 1988. godine Lelja Dobronić dodaje podatak, koji je prikupila usmenim putem od pjesnika Dragutina Tadijanovića, da je u podrumu palače 1933. godine živio i veliki pjesnik Ivan Goran Kovačić.

⁴⁴ Za više o tom usp. Dobronić, 1988: 172 i Mijatović, 1990.

3. REZULTATI ARHIVSKIH ISTRAŽIVANJA

Kako je primarni cilj ovoga rada monografska obrada palače Igerčić-Patačić-Annaker-Jelačić, nužno je bilo provesti određena arhivska istraživanja. Na početku se pokazalo nužnim rasvijetliti lik Juraja Igerčića koji se u literaturi navodi kao srebrnar i gradski senator.⁴⁵ Navedeno su gotovo jedini podatci na koje se o njemu može naići. U Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu analiziran je fond *Obitelj Igerčić*.⁴⁶

U prva tri fascikla pohranjeni su spisi vezani uz plemenitašku obitelj Igerčić iz Draganića kod Karlovca koja je bila u bliskim vezama sa županima Općine Draganić jer većina spisa otpočinje frazemom „Ja Thomas Ztanichah supan buduchi vŕbe moie bratije ij obchine plemeniteh Draganichea [...]“.⁴⁷ Zanimljivo je da 1724. godine županom postaje jedan od značajnijih predstavnika obitelji Igerčić – stanoviti Janko Igerčić.⁴⁸ Spisi obitelji Igerčić pohranjeni u Arhivu imaju raspon od 1634. do 1805. godine. Razvidno je da jedan ogranak obitelji ostaje u Draganiću, a da jedan odlazi. Oni koji ostaju i dalje surađuju s kasnijim županima Mikulom Kirijanom i Jurajem Verbanichem.⁴⁹ Zanimljiv je i dokument kojemu se ne zna točna datacija, ali vjerojatno potječe iz 1720-ih godina u kojemu Igerčići dobivaju dozvolu za prodaju grunta i upravo su oko te godine oni možda došli u Zagreb.

Među tim Igerčićima mogao je biti i Juraj za kojega literatura navodi da se prvi put javlja u popisu stanovništva iz 1769. godine,⁵⁰ no u pronađenoj kutiji postoji dokument koji ga već 1760. godine navodi kao stanovnika Gradeca te je stoga to *terminus ante quem* za dataciju njegova dolaska u Zagreb.⁵¹ Također, u korespondenciji s neznanim gospodinom iz 1768. godine on ga oslovljava kao plemenitoga („*nobilius*“) i kao senatora.⁵² Navedeno je značajno, zato što se u literaturi on navodi isključivo kao zlatar i gradski senator, a ovako ga se može povezati s plemenitaškom obitelji Igerčić iz Draganića i ustvrditi da je upravo on taj Juraj koji je otišao u Zagreb i postao senatorom.

⁴⁵ Usp. ranije poglavlje.

⁴⁶ Usp. HDA: Fond obitelji Igerčić, 721, kut. 1. Fond se sastoji od jedne kutije u kojoj su pohranjena četiri sveska, međutim prva tri su pomiješana i umetnuta u isti fascikl te spisi nisu numerirani, stoga je to uvelike otežalo istraživanje.

⁴⁷ HDA: Fond obitelji Igerčić, 721, kut. 1, sv. 1-3

⁴⁸ Pronađen je spis koji započinje: „Ja Janko Igerchich supan buduchi vŕbe moie bratije ij obchine plemeniteh Draganichea [...]“ Navedeni je spis datiran u 1724. godinu te je on *terminus ante quem* za dataciju stupanja Janka Igerčića na dužnost župana Općine Draganić. [HDA: Fond obitelji Igerčić, 721, kut. 1, sv. 1-3]

⁴⁹ Usp. HDA: Fond obitelji Igerčić, 721, kut. 1, sv. 1-3

⁵⁰ Strohal, 1934: 313-317

⁵¹ HDA: Fond obitelji Igerčić, 721, kut. 1, sv. 4, br. 7

⁵² HDA: Fond obitelji Igerčić, 721, kut. 1, sv. 4, br. 14

Četvrti je svezak kronološki recentniji te su u njemu spisima pridruženi odgovarajući brojevi i oni se, prije svega, vežu uz Juraja Igerčića i njegove senatorske poslove u upravi Gradeca. Zanimljiv dio istraženoga korpusa spisâ čine i godišnje narudžbe Igerčića za hranu i, prije svega, potrepštine (platna, kante i sl.). Pohranjeni su računi za tri uzastopne godine počevši od 1768. godine – godine završetka gradnje palače. Tada je narudžba bila najizdašnija te je obavljena preko izvjesne Magdiche Trninske, koja im je, uz ostalo, isporučila i naplatila pivo i dva vola.⁵³ Ako se uzme u obzir da je upravo tada završena izgradnja kuće, lako je za zaključiti da se očito spremala nekakva vrst slavlja za koje su bili zaklani volovi te navedeni podatak čini zanimljiv prinos poznavanju jednoga dijela socijalne povijesti i običajâ sjeverozapadnoga dijela kontinentalne Hrvatske u 18. stoljeću.

Iz mnoštva kasnijih dokumenata, kada J. Igerčić više ne živi u svojoj kući u tadašnjoj Bansknoj ulici, može se rekonstruirati njegova suradnja s Nicholausom Babochajem, koji je bio gradski sudac iz značajne plemićke obitelji.⁵⁴

U Arhivu Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske u dosjeu palače Igerčić pohranjena je vlastovnica nad posjedom pomoću koje se može rekonstruirati historijat vlasništva nad palačom u 20. stoljeću, odnosno nakon Jelačića, palačom dugi niz godina gospodari izvjesna obitelj Miletić. Početkom stoljeća javljaju se Gjuro i Anka te temeljem darovnog ugovora potpisanoga dana 18. rujna 1935. palača prelazi u vlasništvo Beate Miletić, te Maše Simić, Dore Benešić, Lene Spevec, Boge Gotthardi, koje su sve bile rođene kao Miletić, stoga se može lako deducirati budući da je riječ o darovnom ugovoru, da Anka i Gjuro Miletić vjerojatno nisu imali vlastite djece. Kasnije palača, sve do 1991./92. godinu, biva podijeljena na male vlasničke dijelove kojima gospodare potomci ranije nabrojanih sestara i svi upisi vlasništva riješeni su temeljem ugovorâ o nasljeđivanju, a 1991. godine palaču kupuje obitelj koja joj je i danas vlasnik.⁵⁵

Uz istraživanje obitelji Igerčić u Hrvatskom državnom arhivu, provedena su i arhivska istraživanja dostupne foto-dokumentacije pohranjene u ustanovama specijaliziranim za tu vrstu poslova. Podrobnom analizom navedena foto-materijala došlo se do zanimljivih zaključaka vezanih uz povijesno-građevni razvoj palače o čemu će biti više riječi u idućem poglavlju. Najveći broj fotografija (njih 12) pronađeno je u Arhivu Informacijsko-dokumentacijskog odjela Hrvatskog restauratorskog zavoda; pet fotografija posjeduje Konzervatorski odjel u Zagrebu za područje Zagrebačke županije; jednu Fototeka Uprave za

⁵³ Usp. HDA: Fond obitelji Igerčić, 721, kut. 1, sv. 4, br. 15

⁵⁴ Usp. HDA: Fond obitelji Igerčić, 721, kut. 1, sv. 4, br. 38

⁵⁵ MK-ARKD: dosje palače Igerčić (Vlastovnica)

zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture Republike Hrvatske, a Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode je nakon upita dostavio na uvid samo dvije nedatirane i nesignirane fotografije, iako je rečeno da ih ima više, samo da nisu dostupne.

U Arhivu Informacijsko-dokumentacijskog odjela Hrvatskog restauratorskog zavoda analiziran je i dosje 442 (dosje palače Igerčić-Patačić-Annaker-Jelačić) u kojemu je pohranjen dokument s troškovnikom obnove pročelja i krovišta zgrade koja se trebala provesti 1981. godine, no do toga nikad nije došlo.

U arhivima Ministarstva kulture RH također su pronađeni vrijedni dokumenti. U Arhivu Registra kulturnih dobara RH pohranjeno je Rješenje o preventivnoj zaštiti spomenika kulture koje datira iz 1969. godine i Rješenje kojim se utvrđuje da palača Igerčić ima svojstvo kulturnog dobra, a u Arhivu Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture Republike Hrvatske deponirana je molba sadašnjih vlasnika za sufinanciranje obnove vanjskih pročelja s popisom do tad uložених materijalnih sredstava za obnovu unutrašnjosti. O konzervatorskim pitanjima i izvršenim restauratorskim zahvatima bit će više rečeno u jednom od sljedećih poglavlja.

Sl. 5., žig Juraja Igerčića

4. PRIJEDLOG POVIJESNO-GRAĐEVNOGA RAZVOJA

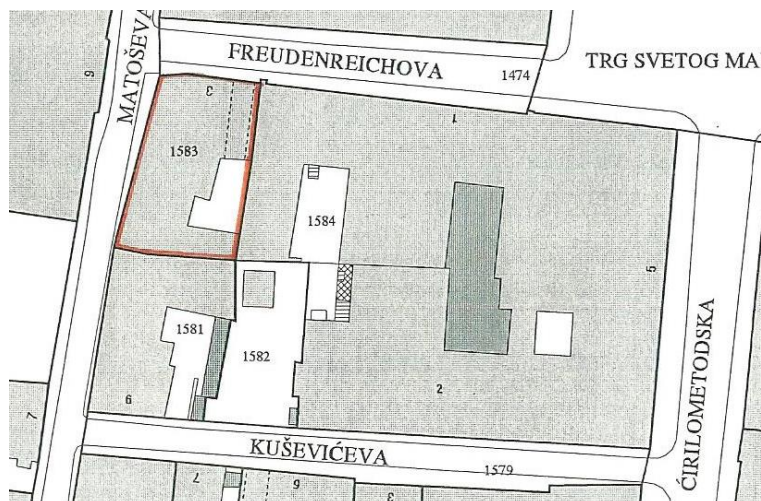
Palača Igerčić-Patačić-Annaker-Jelačić smještena je u sjeverozapadnom uglu VI. *insule*.⁵⁶ Navedena *insula*, kao i ostale, doživjela je mnogobrojne promjene i transformacije tokom stoljećâ. Razvidno je, zbog veličine parcele na kojoj se nalazi, da je palača Igerčić nastala na nekoliko manjih srednjovjekovnih parcela, što je simptomatično za razdoblje baroka kada na Gradecu dolazi do okrupnjavanja posjeda za gradnju većih zidanih zdanja. Daljnje promjene u *insuli* vežu se uz postepeno okrupnjavanje zemljišta palače stare gradske vijećnice, koja se razvija od male zgrade na uglu Markova trga i nekadašnje Gospodske ulice do kompleksa koji u 20. stoljeću zauzima gotovo čitavu *insulu*; izuzev palače Igerčić i poluugrađene uglovnice na raskrižju Kuševićeve i Matoševe ulice.⁵⁷ Navedeno zorno ilustriraju dva katastarska plana; jedan nedatirani iz 19. stoljeća (Sl. 6.) pohranjen u Arhivu Gradskog zavoda za zaštitu kulture i prirode i najrecentniji službeni izvod iz katastarskog plana (Sl. 7.).

Sl. 6., izvadak iz katastra, 1862.

⁵⁶ Numeracija *insule* određena prema V. Bedenku. Usp. Bedenko, 1989: 30

⁵⁷ Usp. Dobronić, 1988: 145-150; 170-172

Sl. 7., izvod iz najrecentnijega katastarskog plana [izdano: 12. 4. 2001.]

O pregradnjama, obnovama i intervencijama na samoj palači tokom protekla dva stoljeća, ne zna se mnogo, zato što nije izvršena analiza raspoložive foto-dokumentacije niti su provedena arhivska istraživanja. Prijedlog povijesno-građevnoga razvoja, koji će ovdje biti iznesen, rezultat je izravne autopsije objekta, analize raspoložive foto-dokumentacije i obrade arhivske građe.

Što se tiče samoga plastičnog tijela građevine i njegove višekrilne strukture, sasvim je jasno da je ono nastalo u duljem vremenskom razdoblju. Međutim, kako je sve do 18. stoljeća većina građevina na Gradecu bila je drvena (*domus lignea*) i kako je u tom stoljeću Gradec dva puta stradao u požarima (1706. i 1731.), glavnina danas poznatih zidanih zdanja datira najranije od tada, pa tako i palača Igerčić.⁵⁸ Krajem 17. stoljeća nastaje propis da se zbog kuge i požara drvena mora zamijeniti zidanom gradnjom.⁵⁹ Međutim, poznate su bile i građevine sa zidanim prizemljem i drvenim katom (*domus partim murata partim lignea*).

Nastavljajući se djelomično na L. Dobronić i uzimajući u obzir sve navedeno, lako je deducirati da su zidana krila palače nastala između 1768. (sigurno nakon 1776.) i 1786. godine. Međutim, L. Dobronić ne uzima u obzir plan zagrebačkoga teritorija iz 1776. godine geometra L. Kneidingera na kojem je vrlo jasno koje zemljište gradski fisk odstupa Igerčiću, odnosno predio čitavoga sjevernog krila (Sl. 8.). Vidljivo je da je pred tadašnjom kućom, koja je bila poluugrađena dvokrilna uglovnica L-tlocrta, stajao malen trg/proširenje ulice tipološki istovjetno onome pred palačom Zrinski (nekadašnji Kapucinski trg).

⁵⁸ Usp. Premerl, 1978: 161-162 i Klaić, 1910: 236.

⁵⁹ Usp. Križić-Roban, 1992: 115

Sl. 8., L. Kneidinger: *Plan zagrebačkoga teritorija*,
1776.

Osobito je zanimljiv jugozapadni ugao palače ispod kojega se nalazi podrum⁶⁰, čiji gornji i donji ulaz akcentuiraju kameni okviri (gornji je segmentno a donji šiljato zaključen /Sl. 9. i 10./) s vrlo jednostavnim profilacijama koje nisu barokne i ako navedeno nisu *spolije*, moglo bi se razmišljati o tome da je jedan taj palače nastao na starijoj u cijelosti ili dijelom zidanoj kući iz 15. ili 16. stoljeća, jer oblici upućuju na renesansni stil s reminiscencijama na gotiku. Gornji okvir ima i zaglavni kamen, a kako je donji sastavljen iz dva dijela, moguće je da je između njih također bio umetnut zaglavni kamen te da je i taj nadvoj bio segmentni.⁶¹

⁶⁰ Jedna od specifičnosti gornjogradske gradnje jest da se podrum nalazi samo pod dijelom jednoga krila građevine. [Usp. Premerl, 1978: 163]

⁶¹ S. Križić-Roban navodi da je gradnja na ostacima starijih građevina bila pravilo na središnjem platou Gradeca te se novosagrađeno centralno krilo dodavalo bočnima koja su počivala na starijim supstrukcijama. [Usp. Križić-Roban, 1992: 120]

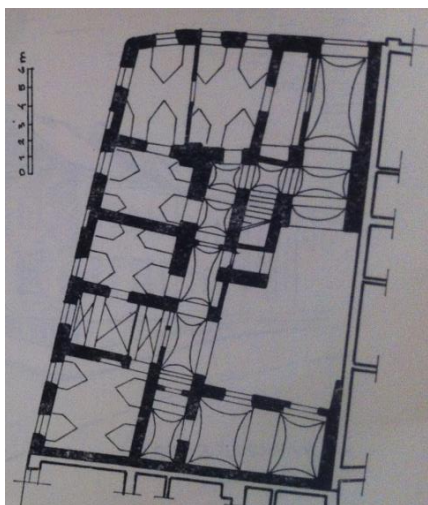

Sl. 9., palača Igerčić, gornji ulaz u podrum, 2015.

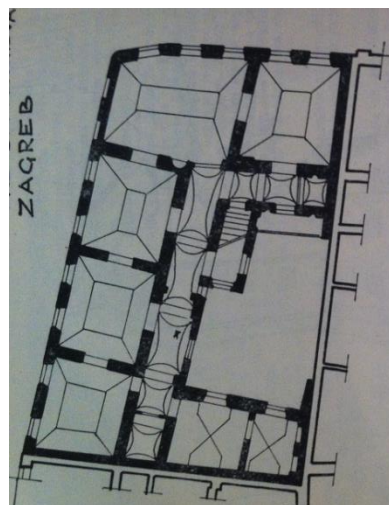

Sl. 10., palača Igerčić, donji ulaz u podrum, 2015.

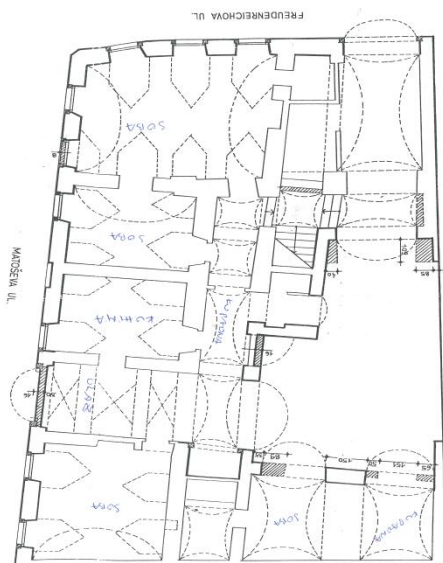
Analizom tlocrta iz 1978. i 1994. godine (Sl. 11.–13.) i njihovom komparacijom s postojećim stanjem, zaključeno je da na prvom katu nije bilo recentnih pregradnji, što je bilo i za očekivati jer su svi zidovi (osim dva na krajevima hodnikâ) nosivi te na njima počiva teška svodna konstrukcija. Navedeno je bilo slučaj i u prizemlju, međutim ono bilježi par neznatnih pregradnji pregradnim zidovima. Sve se pregradnje vežu uz prizemni salon koji je 1978. godine bio podijeljen pregradnim zidom na dva dijela te je iste te godine desni prostor veže bio odijeljen zidom i pretvoren u prostoriju u koju se moglo ući iz salona ali i iz veže. Godine 1994. taj se prostor rastvara, a iz salona (u kojem je srušen središnji pregradni zid) se može ući u malen skućeni prostor u veži. Najznačajnija pregradnja izvršila se krajem 90-ih godina kada se iz sobe u jugozapadnom uglu probija otvor u nosivom zidu koji povezuje središnje s južnim krilom, koje je do tada bilo komunikacijski separirano od ostatka etaže i potvrđuje tezu da je to bilo krilo gospodarske namjene – konjušnica s remizom.

Sl. 11., palača Igerčić, tlocrt prizemlja, 1978.

Sl. 12., palača Igerčić, tlocrt prvoga kata, 1978.

Sl. 13., palača Igerčić, tlocrt prizemlja, 1994.

Kao što je ranije bilo navedeno, propadanjem žbuke ustanovljeno je da je svijetlo, monokromatski obrađeno pročelje rezultat intervencije koja vjerojatno datira iz prve polovine 19. stoljeća, odnosno iz epohe prevladavajućega klasicizma i, za Zagreb osobito važnoga, bidermajerskoga klasicizma. Tada pročelja postaju jednobojna i svijetla, što se dogodilo i s palačom Igerčić-Patačić-Annaker-Jelačić. S. Novak navodi da je, osim iluzionirane arhitektonske artikulacije koja je prekrivena vjerojatno već početkom 19. stoljeća, u nekom trenutku bio prekriven i dvojezični hrvatsko-njemački natpis iz prve polovine 19. stoljeća s nazivom ulice, ispisan latinicom i goticom: *Kapuczinska / Vulicza / Kapuzine Gasse*. Novak smatra da se navedeno zbilo po okončanju Drugog svjetskog rata i da su za to bili odgovorni članovi SKOJ-a.⁶² Analizom foto-dokumentacije navedena dva podatka pokazala su se upitnima jer je na fotografiji koja je pohranjena u Fototeci Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture RH (Sl. 14.) i datirana u 1953. godinu vidljivo da je natpis još uvijek bio prisutan bez ikakvih oštećenja, iako ponešto bljeđi zbog prirodne deterioracije materijala. Druga fotografija na kojoj je reproducirana fotografija s početka stoljeća, koja se čuva u Arhivu Informacijsko-dokumentacijskog odjela Hrvatskog restauratorskog zavoda (Sl. 15.), pokazuje da je početkom stoljeća vanjsko pročelje bilo svježije oličeno u bijelo sa sivim soklom, a kako konzervatorska istraživanja nisu dokazala egzistenciju više slojeva naliča, upitno je je li se „kobno“ ličenje pročelja realiziralo već početkom 19. stoljeća.

⁶² Usp. Novak, 1994. [bez paginacije]

Sl. 14., palača Igerčić, zapadno pročelje (detalj),
1953.

Sl. 15., palača Vojković, detalj istočnoga
pročelja i palača Igerčić, detalj sjevernoga
pročelja, poč. 20. st.

Razvidno je i da prozorska stolarija ne datira iz 18. stoljeća jer S. Novak navodi da „današnja stolarija s tzv. 'pretprozorom' u ravnini pročelja potječe iz druge polovice 19. stoljeća“.⁶³ On također smatra da vratnice ulaznoga portala datiraju u prvu polovinu 19. stoljeća. Iz svega navedenoga može se zaključiti da su Jelačići početkom 19. stoljeća temeljito obnovili pročelje i pripadajuću stolariju u duhu tadašnje mode i vremena.

Konzervatorska istraživanja i otvaranje stratigrafskih sondi na pročeljima pokazalo je da je sloj žbuke prevučen preko čitavoga pročelja, uključujući i okvire prozora izvedene u kamenu pješčenjaku. Sokl je izveden u betonu, stoga je to još recentnija intervencija. Osobito su zanimljiva dva prozora na katu uz ugao prema Matoševoj koja su bila zazidana s unutarnje strane i ostavila su stolariju vanjskih prozora iz prve polovine 19. stoljeća sa starim žaluzinama.⁶⁴ Zazidan je bio i drugi prizemni prozor uz ugao s Matoševom o čemu svjedoči fotografija pohranjena u Konzervatorskom odjelu u Zagrebu za područje Zagrebačke županije (Sl. 16.). Kovane rešetke ostale su sačuvane samo na jednom zazidanom prozoru zapadnoga pročelja, stoga je lako za pretpostaviti da su bile ugrađene u sve prozore prizemlja te da su vjerojatno bile izvađene pri umetanju novih prozora u drugoj polovici 19. stoljeća. Osim prozora, zazidan je bio i zapadni portal, a preko oštećenoga kolobrana smještenoga na uglu

⁶³ Novak, 1994. [bez paginacije]

⁶⁴ Usp. Novak, 1994. [bez paginacije]

zgrade bio je prevučen debeli sloj žbuke. U zazidani portal bio je umetnut jedan prozor, što se može uočiti na fotografiji iz Arhiva Informacijsko-dokumentacijskog odjela Hrvatskog restauratorskog zavoda (Sl. 17.).

Sl. 16., palača Igerčić, vanjsko pročelje, ?

Sl. 17., palača Igerčić, zapadno pročelje (detalj), 1980.

Dvorišna su pročelja tokom vremena više puta bila pregrađivana, odnosno fotografije i konzervatorska istraživanja pokazuju da je zapadno krilo bilo rastvoreno trjemovima s dva para košarasto zaključenih arkada (Sl. 18.–19.) koje su naknadno bile zazidane i u one južne ugrađeni vrata u prizemlju i prozor na katu, što je vidljivo iz fotografije iz 1965. godine koja je pohranjena u Konzervatorskom odjelu u Zagrebu za područje Zagrebačke županije. Kasnije je oko 1980. godine sjeverni par arkada djelomično rastvoren – u prizemlju vratima, a otvor na katu bio je ostakljen (Sl. 20.). Sjeverno dvorišno pročelje rastvarao je lučno zaključeni otvor u prizemnoj zoni stubišnoga aneksa, što je kasnije zazidano (Sl. 21.), a južno je u prizemlju bilo rastvoreno s dva polukružno zaključena otvora koja su vodila u nekadašnju konjušnicu i remizu (Sl. 22.). O funkciji prostorijske svjedoče četiri još uvijek otvorene niše različite visine upisane u južni začeljni zid. Ne može se razlučiti kada je zazidan trijem prvoga kata, no tim je činom onemogućena vertikalna komunikacija i sljedeći je korak bio gradnja aneksa na spoju sjevernoga i zapadnoga krila u kojemu je smješteno stubište. Aneks je prekrrio polovinu jednoga nekadašnjeg otvora arkada u prizemlju i jednoga na katu; ovaj u prizemlju u potpunosti je zazidan i danas, a slobodni je dio katnoga otvora ostakljen kao i 80-ih godina.

Također, uz lučni otvor kolnice sjevernoga krila postavljen je sa svake strane po jedan zidani stupac na kojemu počiva drvena *loggia*.⁶⁵

Sl. 18., palača Igerčić, spoj zapadnoga i sjevernoga pročelja, 1965.

Sl. 19., palača Igerčić, nacrt zapadnoga pročelja (dvorišna strana), 1994.

⁶⁵ Više o tom u: Matica; Matica, 1994.a i Matica; Matica, 1994.b.

Sl. 20., palača Igerčić, detalj zapadnoga pročelja (dvorišna strana), 1980.

Sl. 21., palača Igerčić, detalj sjevernoga pročelja (dvorišna strana), 1980.

Sl. 22., palača Igerčić, nacrt južnoga i sjevernoga pročelja (dvorišna strana), 1994.

5. OBLIKOVNA ANALIZA I DESKRIPCIJA POSTOJEĆEGA STANJA

Analiza i deskripcija temelje se na postojećem stanju te će u njima biti navedeni i svi zahvati i intervencije izvedene od 1994. godine nadalje. O stanju 1994. godine vjerno svjedoče fotografije i arhitektonske snimke ranije spomenutih konzervatora.

5.1. Smještaj palače

Palača Igerčić-Patačić-Annaker-Jelačić smještena je u sjeverozapadnom uglu VI. *insule*, odnosno ona je ugrađena uglovnica smještena na raskrižju između Freudenreichove i Matoševe ulice.⁶⁶ Masivni volumeni okolnih zgrada zajedno s volumenom palače Igerčić dominiraju nad prostorom, odnosno znatniji je udio izgrađenoga od neizgrađenoga prostora. Unutarnje dvorište palače donekle uvlači prostor u njezin kompaktan volumen i pojačava komunikaciju unutarnjega s vanjskim prostorom.

5.2. Prostorna organizacija i tlocrtna dispozicija

Palača Igerčić-Patačić-Annaker-Jelačić trokrilna je jednokatnica U-tlocrta koja sa začeljem palače Gradske vijećnice zatvara nepravilno trapezoidno unutarnje dvorište. Središnje (zapadno) krilo šire je i dulje od bočnih. Monumentalna veža, smještena u samom sjeveroistočnom uglu parcele, vodi u dvorište, a presvođena je jednim velikim, uzdužno postavljenim svodnim poljem kupolastoga svoda i jednim znatno manjim, poprečno postavljenim poljem istoga tipa svoda. Dva su svodna polja odvojena širokom i masivnom pojasnicom. Veža i dvorište popločani su kamenom iako L. Dobronić navodi da je pod u veži bio drven.⁶⁷ Bočno je uz vežu postavljen aneks s dvokrakim stubištem ravnoga toka i njemu pristupnim prostorom koji je nekoć od veže bio odijeljen pregradnim zidovima.

Tlocrt prizemlja slobodnoga je tipa, odnosno funkcija uvjetuje raspored, oblik i veličinu prostorija te tako usmjerava i kretanje prostorom te se ostvaruje interakcijska komunikacija među prostorijama. Međutim, ona ipak počiva na načelu centralizirane komunikacije putem hodnika koji povezuje sve prostorije. One se dalje međusobno povezuju i grupiraju prema funkciji. Hodnici prizemlja nadsvođeni su kupolastim svodovima, prostorije zapadnoga krila bačvastim sa susvodnicama, a prostorije istočnoga također kupolastim.

⁶⁶ To je numeracija *insula* prema Vladimiru Bedenku; postoje i druge teorije. [usp. Bedenko, 1989. i Herman, 2013.]

⁶⁷ Usp. Dobronić, 1988: 172; Kao komparativni primjer može se navesti drveni pod u palači Vojkffy-Oršić-Rauch.

Nekadašnja konjušnica s remizom trapezoidna oblika nadsvođena s dva svodna polja kupolastoga svoda, koja su međusobno odijeljena širokom i masivnom pojasnicom, danas je pretvorena u dvije prostorije, od kojih jedna služi kao kupaona te je zato u njoj podna obloga izvedena od keramičkih pločica. Između navedenih prostorija i velike prostorije u jugozapadnome uglu smješten je skučen prolazni prostor znatno izdignut u odnosu na visinsku kotu okolnih prostorija. Visinska je razlika premošćena s tri stube sa svake strane, a taj je prostor izdignut jer se podno njega nalazi stubište koje vodi u podrum. Nekoć je taj prostor bio odvojen nosivim zidom od velike prostorije, a danas je on djelomično probijen prolazom razmjerno velikih dimenzija. Navedena je prostorija pravokutna oblika te je presvođena bačvastim svodom s dva para trokutastih susvodnica. Ona vodi u predsoblje gdje je nekadašnja kolnica zazidana dočekala 1994. godinu, a danas je otvorena. Riječ je prostoru koji svojim poprečnim postavom s obzirom na vertikalnu os građevine zaprema čitavu širinu centralnoga krila. Razlikom u svodnim poljima prostor je podijeljen u dva dijela, odnosno sami ulazi dio nadsvođen je bačvastim svodom s tri para duboko usječenih susvodnica i tri pojasnice te jednim svodnim poljem kupolastoga svoda koji se nadovezuje na daljnja tri polja kupolastoga svoda koja se pružaju duž vertikalne osovine sve do ulaza u salon i nadvisuju hodnik. Spomenuta su polja odvojena pojasnicama. Posljednja dva manjih su dimenzija i kvadratna su oblika. Prizemni je salon smješten u sjeverozapadnome uglu građevine te je jednake širine kao i njezino središnje krilo. Presvođen je bačvastim svodom s tri para trokutasto zaključenih susvodnica te u istočnome zidu ima dvije niše; jedna je *in situ*, a druga je nastala zatvaranjem otvora koji je vodio u prostoriju omeđenu pregradnim zidovima i čiji je volumen penetrirao u prostor monumentalne veže. Perimetralni zidovi prostorije probijeni su s pet prozora, što dovodi do jakoga osvjetljenja. U prizemlju se nalaze još dvije manje pravokutne prostorije, osvijetljene s jednim prozorskim otvorom i nadsvođene bačvastim svodom s dva para susvodnica. Iz hodnika se ulazi u maleni toalet smješten u volumenu aneksa, koji predstavlja jedini način vertikalne komunikacije.

U podrum vodi široko jednokrako stubište ravnoga toka. Na početku i na kraju stubišta otvori su akcentuirani okvirima od kamena s ranorenesansnim profilacijama. Gornji je segmentno zaključen te ima zaglavni kamen, a donji ima šiljati završetak. Podrum je nadsvođen bačvastim svodom te se nalazi samo pod prostorijom u jugozapadnome uglu. Osvjetljuju ga dva prozora čije se niše skošeno usijecaju u zidnu masu te su zaključene segmentnim nadvojem.

Prvi kat pravilnije je strukture i, osim zatvaranja trjemova, ne bilježi znatnije pregradnje tokom vremena. Osnovu prostorne organizacije čini hodnik nadsvođen poljima

kupolastoga svoda te on predstavlja i jedan vid komunikacije među prostorijama. Drugi vid komunikacije ostvaren je na način da su sve prostorije povezane međusobno otvorima koji se nižu po istoj osi, odnosno prema principu *enfilade*. Sve su prostorije pravokutna oblika te su nadsvođene zrcalnim svodovima nad pravokutnim tlocrtom. Iz navedenoga je razvidno da se palača Igerčić uklapa u tipologiju reprezentativne stambene arhitekture sjeverozapadnoga dijela kontinentalne Hrvatske baroknoga razdoblja. Zidovi gornje etaže nalaze se gotovo na istim pozicijama kao i oni u prizemlju jer svi su nosivi i podržavaju teške svodove (bačvaste sa susvodnicama u prizemlju i zrcalne na katu), tako da konstrukcija uvjetuje istovjetnu tlocrtnu dispoziciju dviju etaža.

Sve prostorije središnjega i sjevernoga krila, osim reprezentativnoga salona, imaju po dva prozora većih dimenzija svijetloga otvora, nego što je slučaj u prizemlju, te to svjedoči o reprezentativnoj funkciji etaže, potrebi za jačom osvjetljenošću i udobnijem načinu života. Intenzivnije su osvjetljene tijekom poslijepodnevnih sati jer su im prozorski otvori smješteni na zapadu, s izuzećem salonâ koji imaju prozore i na sjevernoj strani. Tek poneki otvor s pogledom u dvorište nije dovoljan da hodnici tokom dana prime dovoljno svjetlosti pa su najčešće u polutami.

Dvije prostorije smještene u južnome krilu skromnijih su dimenzija te su presvođene bačvastim svodom sa susvodnicama i međusobno odijeljene pregradnim zidom. Ona istočna ima funkciju velike kupaone. One imaju po jedan prozor koji gleda na dvorište. Ostale dvije kupaone pregradnim su zidovima odvojene od hodnika te zapremaju jedno njegovo svodno polje. Najistočnija prostorija sjevernoga krila povišena je u odnosu na susjedne jer se ispod nje nalazi veža. Visinska je razlika premošćena s dvije stube.

Iz sjevernoga dijela hodnika stubišni uspon, koji je smješten u isti aneks u koji je smješten i onaj prizemni, vodi na tavan te je realiziran kao jednokrako stubište ravnoga toka sa zavojitim krajem. Na tavanu je prisutna otvorena drvena krovna konstrukcija, odnosno krovšte je podroženičkoga tipa s dvije visulje koje podržavaju kosnici. Pregradnim su zidovima na krajevima bočnih krila od volumena središnjega dijela odvojene dvije garsonijere s kupaonom. Tavan je osvjetljen lukarnama i krovnim prozorima.

Što se tiče podnih obloga, u zapadnom i sjevernom krilu prvoga kata ostale su sačuvane podne površine s intarzijama koje se temelje na kvadratu u kojega su upisani deltoidni i romboidni elementi. Ostale podne površine izvedene su u parketu koji se grupira u manje kvadratične forme. Svi su zidovi i stolarija (vrata i prozori /s unutarnje strane/) oličeni u bijelo. Vratnice i njihovi okviri datiraju iz 18. stoljeća što se prepoznaje po jastučastim profilacijama okvira i motivu medaljona u ukladama koji repetira motiv s pročelja palače.

Od izvorne unutarnje opreme gotovo ništa nije očuvano, međutim u salonu prvoga kata u lučno zaključenoj niši nalazi se bijela cilindrična klasicistička kaljeva peć sa zaobljenim pećnjacima dekoriranim motivima kao što su ovuli i sl. Nekoć je u susjednoj sobi bila još jedna takva peć. Ona bi se mogla datirati u razdoblje prijelaza prvoga u drugo desetljeće 19. stoljeća jer Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu posjeduje nekoliko tipološki i oblikovno srodnih peći koje se u tom razdoblju javljaju na posjedima Draškovićâ.⁶⁸ U današnjoj kuhinji nalazi se secesijska tamnozeleno ocačljena šamota s florealnim motivom utisnutim u pećnjak; djelo čuvene zagrebačke tvornice šamotnih peći *Kallina*.⁶⁹ Do navedenoga je saznanja autor rada došao komparativnom analizom s motivom utisnutim u pećnjak koji čini dio stalnoga postava zagrebačkoga Muzeja za umjetnost i obrt te je sa sigurnošću atribuiran tvornici *Kallina*.⁷⁰ U prizemlju su bile očuvane i dvije WC školjke izvedene u *Meissen* porculanu, ali su zbog neznanja i nemara izvođača radova, nažalost, bile slomljene i bačene na otpad.

5.3. Analiza pročelja

Plastično tijelo građevine izvedeno je kao kompaktna trokrilna struktura kojoj stanoviti dojam prostornosti donosi unutarnje dvorište koje je i jedina značajnija spacijalna penetracija u volumen tijela građevine. Tijelo građevine zaključeno je složenim tipom skošena krova s istaknutom sljemenom gredom. Pokrov je izveden od biber crijepa, a limeni oluci prate krovni vijenac.

Vanjska su pročelja izvedena gotovo istovjetno; izvedena su zidanjem u opeci koja je prekrivena žbukom i naličem; oba su formata horizontalno položena pravokutnika, oslikana su, plošna i bez značajnije raščlambe, odnosno jedini plastički izvedeni elementi arhitektonske artikulacije zidnih površina razdjelni su i krovni vijenac s u prostor isturenim krunom vijenca koja zaključuje čitavo pročelje. Pročelja su rastvorena prozorima raspoređenima u zgusnute prozorske osi. Na zapadnom se pročelju nalazi osam prozorskih osi, a na sjevernom ih je pet. Prozori su zgusnuto i nepravilno raspoređeni te prate unutrašnji raspored prostorija, osiguravajući tako razmjerno ravnomjernu osvjetljenost unutrašnjosti. Na svim se osima, s izuzećem onih na kojima se nalaze portali, nalazi pravokutni prozor na donjoj i na gornjoj

⁶⁸ Na podatku zahvaljujem Marini Bagarić, kustosici – voditeljici Zbirke keramike u MUO-u koja je također referirajući se na napise Rudolfa Horvata, navela da tada u Banskoj palači peći izvodi izvjesni Leopold Wolf te da bi on mogao biti autor i/ili majstor koji je presložio dotičnu peć.

⁶⁹ Za više o tvornici *Kallina* usp. Klobučar, 1960.

⁷⁰ Izl. br. 202

etaži. Dimenzije svijetloga otvora prozora prvoga kata veće su od onih prizemlja. U okvir prizemnih prozora ugrađene su čelične rešetke.

Iznad i podno svakoga prozora gornje etaže i iznad prozora donje nalazi se naslikani, jarko žuti, horizontalno položeni medaljon oblika pravokutnika s konveksno zaobljenim vrhovima. Svaki je prozor flankiran također i s parom naslikanih, jarko žutih medaljona oblika uspravnoga pravokutnika koji također imaju oble vrhove. Navedene „deformacije“ vrhova pravokutnika omogućuju stvaranje iluzije pilastara, odnosno između svih se medaljona nalaze bijela polja kojima „deformacije“ na vrhovima medaljona oblikuju iluzionirane baze i kapitule. Upravo je taj iluzionistički oslik temeljen na bikromiji prozorskih polja tamnoga tona jarko žute boje i bijele iluzionirane arhitektonske artikulacije dominantno obilježje pročelja. Korištena žuta boja izuzetno je čista, odnosno njezin valer posjeduje visoku vrijednost. Među navedenim kromatskim kvalitetama javlja se kontrast svijetlo-tamno (bijela-tamnožuta) i kontrast kvantitete koji pridonosi dojmu uravnoteženosti cjeline zidnoga plašta jer je prisutna veća količina boje koja je manji nositelj svjetlosne vrijednosti (tamnožute). Uzimajući u obzir sve navedeno, može se izvesti zaključak da raščlamba perimetralnoga zida, iluzionirana arhitektonska artikulacija, zgusnut i nepravilan raspored prozorskih osi i koloristički kontrasti ističu brz i neujednačen ali i ponavljajući ritam kompozicije pročelja. Za kompoziciju pročelja može se također ustvrditi i da akcentuira horizontalnost čitavoga zdanja. Čitavom duljinom zidnoga plašta do razine prozorâ prizemlja proteže se bijeli sokl. On je raščlanjen podrumskim prozorima na posljednje dvije osi zapadnoga pročelja.

Svi prozori su smeđi, drveni i dvokrilni (svako je krilo podijeljeno na šest prozorskih polja omeđenih šprljcima) te su akcentuirani decentnim okvirima izrađenima od sivoga kamena. Izuzeće svemu navedenome čini slijepi prozor prizemlja postavljen na četvrtu os zapadnoga pročelja. Njegov okvir izveden je naglašenije od okvira stvarnih prozora te ima istaknutu prozorsku klupčicu. Unutar upuštenja slijepoga prozora nalaze se crne, iluzionistički naslikane rešetke. Razlog izvedbe slijepoga prozora proizlazi iz činjenice da je smješten na mjestu razdjelnoga nosivog zida između dvije prostorije, a graditelj je imao tendenciju vizualnoga objedinjavanja obje etaže i uspostavljanja istovjetnoga ritma otvora i zidnih površina.

Sporadni se portal nalazi na šestoj osi zapadnoga pročelja te je povišen jednom stubom. Glavni je portal smješten na prvoj osi sjevernoga pročelja, a proteže se i dijelom drugoga prozorskog polja te je izveden kao kolnica. Oba su portala drvena, dvokrilna, masivna, smeđa i izrezbarena. Polukružno su zaključeni te ih decentno akcentuira okvir od sivoga kamena. Navedeni okvir oblikuje dovratnike kao stilizirane pilastre bez baze

postavljene na postamente/kolobrane. Kapiteli navedenih pilastara predstavljaju imposte polukružnih lukova kojima je urešen zaglavni kamen. Na glavnome je portalu u tjemeni kamen uklesana i godina izgradnje (1786.).

Unutarnja su pročelja izvedena vrlo jednostavno, odnosno vapneno su bijela te ih rastvara tek poneki uokvireni prozorski otvor. Južno je rastvoreno s parom prozora na svakoj etaži. Oni prizemni upisani su u slijepe arkade. Uz prozor na gornjoj i vrata na donjoj etaži, na zapadnome se pročelju ističe rizalitno izbočenje u kojemu su smještene stubišta. Ono je rastvoreno jednim pravokutnim prozorom i jednim okulom. Najznačajniji element sjevernoga unutarnjeg pročelja je drveni balkon čiji ulaz flankira par niša i nadvisuje jedna velika i poprilično široka lukarna. Sva su dvorišna pročelja vizualno zaključena jednostavnim *holkelom*.

Sl. 23., palača Igerčić, pročelje, 2015.

Sl. 24., palača Igerčić, južno pročelje
(dvorišna strana), 2015.

Sl. 25., palača Igerčić, sjeverno pročelje
(dvorišna strana), 2015.

Sl. 26., palača Igerčić, peć (salon prvoga
kata), 2015.

Sl. 27., palača Igerčić, peć (kuhinja na prvom
katu), 2015.

6. PRIKAZ KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKIH ZAHVATA

Palača Igerčić-Patačić-Annaker-Jelačić sve do kraja 60-ih godina 20. stoljeća bila je u potpunosti zanemarena u stručnoj literaturi i nije bila percipirana kao spomenik vrijedan istraživačke i konzervatorske pažnje. O navedenom vjerno svjedoči i podatak da ju je jedan od najeminentnijih arhitekata u nacionalnoj povijesti arhitekture međuratnoga razdoblja i jedan od glavnih protagonista moderne arhitektonske misli kod nas, Ivan Zemljak smatrao vrijednom rušenja. Naime, u članku *Potreba nove gradske vijećnice* objavljenom 1939. godine u reviji *Zagreb* razmatra nekoliko lokacija na kojima bi se mogla podignuti nova zgrada gradske vijećnice, no kako su kupnja zemljišta i nova gradnja iziskivale značajna materijalna sredstva, odlučuje se za pregradnju i proširenje kapaciteta postojeće zgrade. Prema njegovu projektu (Sl. 28.) arhitektonski bi se sklop proširio na zemljište u Kuševičevoj, srušila bi se palača Igerčić te bi se gradilo djelomično i na njenom zemljištu te u vrtu palače Vojkffy-Oršić-Rauch i na zemljištu njoj susjedne zgrade u Matoševoj kbr. 7. Ispred palače Vojković oblikovao bi se i Magistratski trg/parkiralište koji bi otvorio vizuru prema njezinu monumentalnom pročelju, a sva bi gradnja bila jednokatna uz povezivanje zgrada na nasuprotnim stranama Matoševe traktom u visini prvoga kata.⁷¹

Dvadesetak godina kasnije redakcija časopisa *Čovjek i prostor* sastavila je anketu od pet pitanja o problemima regulacije Gornjeg grada i uputila je stručnjacima, između ostaloga i Zemljaku, koji uz nasilne prenamjene objekata, izgradnju neizgrađenih površina interpolacijama temeljenima na metodi prilagođavanja te ličenje građevina, među ostalim, ponovno predlaže i rušenje palače Igerčić kako bi se otvorila vizura prema palači Vojković i stvorio malen trg pred njom.⁷²

Vrijednosti palače prvi su put prepoznate 1969. godine kada Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu izdaje rješenje (24. siječnja) o preventivnoj zaštiti spomenika kulture.⁷³ Nakon toga je 1981. godine Restauratorski zavod Hrvatske na inicijativu Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu izradio aproksimativni troškovnik obnove krovišta, krovnoa pokrova i pročelja, koji su ukupno trebali iznositi 2 898 920 dinara, no ništa od toga nije bilo realizirano.⁷⁴ Trinaest godina kasnije (1994.) na poticaj vlasnikâ i financiran njihovim sredstvima izrađuje se ranije spomenuti *Elaborat istražnih*

⁷¹ Usp. Zemljak, 1939: 110-111

⁷² Usp. ***, 1960: 2

⁷³ Usp. MK-ARKD: Rješenje o preventivnoj zaštiti (Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu/02-13/26-1969)

⁷⁴ Usp. HRZ-AIDO: dosje 442

radova na pročeljima i iste se godine javlja potencijalni kupac nekretnine iz Australije koji ju je htio pretvoriti u hotel.⁷⁵ Do navedene kupnje ni adaptacije nikada nije došlo. U privatnom arhivu D. K.-P. pronađena je prezentacija idejnoga rješenja tog projekta (Sl. 29.).

Palača je godinama nakon spomenutih konzervatorskih istraživanja bila prazna, a nakon završetka sanacijskih radova, obnove i uređenja unutrašnjosti u nju 2000. godine useljavaju vlasnici. Godine 2003. (31. siječnja) temeljem rješenja Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture RH pripisuju joj se svojstva kulturnog dobra te biva upisana u Registar kulturnih dobara pod brojem Z-622.⁷⁶ Na temelju gore navedenih istraživanja 2006. godine pokreće se postupak restauracije vanjskih pročelja u suradnji vlasnikâ, Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode i Ministarstva kulture RH. Voditelj radova, zaposlen od strane vlasnikâ/investitorâ, bio je arhitekt Tomislav Kušan.⁷⁷

Ono što je bitno naglasiti jest da restauratorski radovi vođeni od strane Gradskog zavoda za zaštitu kulture i prirode, nažalost, nisu u potpunosti poštivali projekt prezentacije pročelja autora Blande i Zvonimira Matice (Sl. 30.). Na zapadnom pročelju portal nije prezentiran kao slijepi ni kao kolni kako je trebalo biti; zona sokla nije snižena dovoljno da bi se na parapetnim poljima prozora prizemlja mogli izvesti medaljoni s ciljem postizanja simetrične obrade pročelja inherentne baroknome stilu; ostavljeni su dvostruki prozori kojima je pretprozor u razini zidne plohe pročelja, a nisu izrađeni u okvir prozora uvučeni jednostruki barokni prozori s nadsvjjetlom; također, rešetke na prizemnim prozorima postavljene su u prostor između prozora umjesto da su ispred prozora u razini s plohom pročelnoga zida. Što se tiče unutarnjih pročelja, arkadni trjemovi također nisu rastvoreni kako je *Elaborat* nalagao, a balkon je prezentiran kao *loggia* a ne kao *ganjčec*.⁷⁸

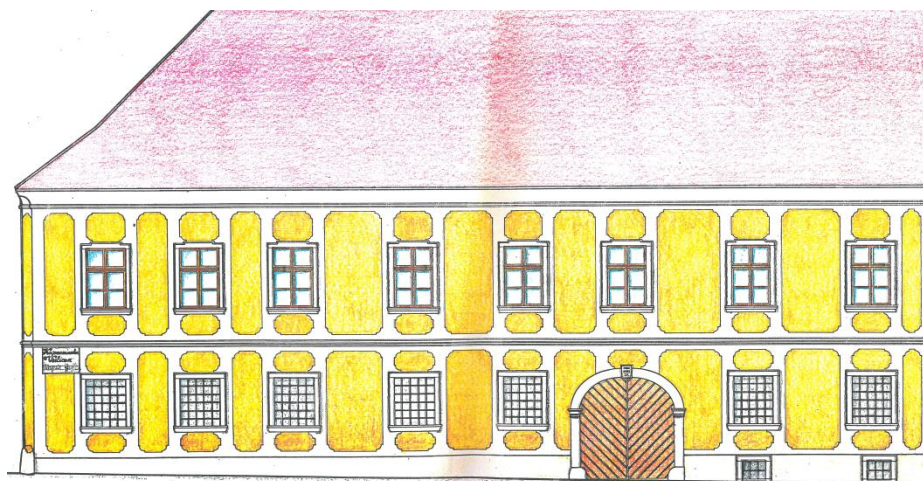
Iz svega navedenog proizlazi da je provedena djelomična restauracija te da se ona zasniva na upitno velikoj količini arbitrarnih interpretacija, odnosno prezentacija ne zrcali izvorno stanje, nego predstavlja zbir povijesnih slojeva.

⁷⁵ Na podatku zahvaljujem ljubaznosti vlasnice D. K.-P.

⁷⁶ Usp. MK-ARKD: Rješenje (Uprava za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture RH/532-10-1/8(JB)-03-2)

⁷⁷ Dokumentacija je pohranjena u privatnom arhivu D. K.-P.

⁷⁸ Više o tom u: Matica; Matica, 1994. [bez paginacije].

Sl. 30., projekt prezentacije zapadnoga pročelja, 1994.

7. TIPOLOGIJA UGLOVNICA GRAĐENIH NA GRADECU U 18. STOLJEĆU

Tipologiju stambene arhitekture koja se razvija u urbanim aglomeracijama kroz duži vremenski period iznimno je teško uspostaviti jer ne postoje idealni tipovi koji se ponavljaju kroz dosta primjera. Skučeni gabariti parcela, konfiguracija terena, gustoća izgradnje, gradnja na ostacima ranijih građevina, gradnja kroz više faza, naknadne intervencije i pregradnje, nedostupnost autopsije objekata koji su još uvijek u stambenoj funkciji, loše stanje očuvanosti – sve su to razlozi koji otežavaju obradu tema te vrste, tako da i kod ove tipologije neće biti moguće provesti sustavnu sistematizaciju i imenovati jednoznačno određene tipove koji obuhvaćaju barem nekoliko primjera koji ni prema jednoj svojoj značajki ne odstupaju od ostalih primjera iz te skupine. Međutim, ono što je moguće napraviti jest ispitati određena svojstva i značajke i njihovo ponavljanje unutar zadanoga korpusa građevina te razmotriti potencijalne razloge takovoga ponavljanja. Također je uputno napomenuti da neistraženost naručitelja može katkada dovesti i do nevaljanih zaključaka.⁷⁹

Ovdje će biti obrađene isključivo uglovnice građene na Gradecu u 18. stoljeću. Kako je zagrebački Gornji grad naseljen već stoljećima, ostao je očuvan relativno mali broj primjera u kojima je udio povijesnoga sloja iz 18. stoljeća dovoljan da bi se na temelju njih mogli izvoditi zaključci o tipologiji gradnje u tom stoljeću. Pri selekciji primjera koji su uzeti u razmatranje korišten je crtež neznanoga autora objavljen u ranije spominjanom članku N. Kraus koji prikazuje plan Gornjeg grada s označenom izgradnjom u 18. stoljeću (Sl. 31.).

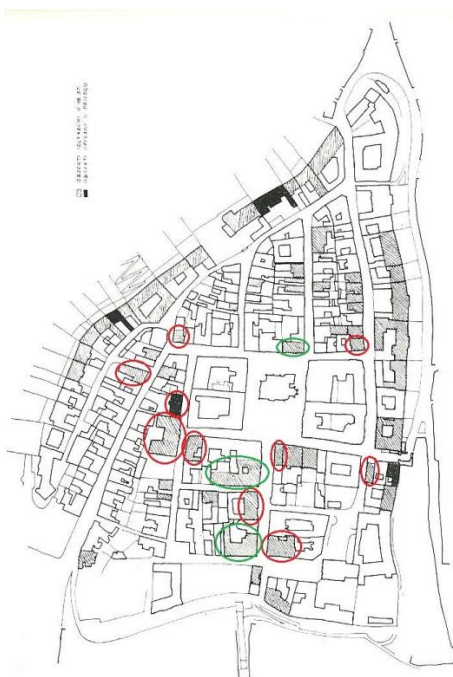
Na samom crtežu (Sl. 31.) crveno su označene građevine (njih 10) koje će biti detaljno obrađene unutar ovoga rada. To su: palača Vojković-Oršić-Rauch (Matoševa 9), palača Levačić (Matoševa 11/Mesnička 38), kuća Lefler (Brezovačkoga 12), palača Halper (Mesnička 43/Lisinskoga 1), palača Igerčić (Josipa Freudenreicha 3/Matoševa 8), palača Raffay-Plavšić (Ćirilometodska 3), kuća Pirling (Ćirilometodska 8/Trg sv. Marka 10), kuća Leitner (Kamenita 9/Habdelićeva 4), palača Kulmer (Katarinin trg 2,3/Jezuitski trg 1/Ćirilometodska 2) i kuća Brezovački (Opatička 5/Ulica 29. listopada 1918.).⁸⁰

⁷⁹ Unutar nacionalne povijesti umjetnosti rijetko su provođena istraživanja koja su se poslužila istraživanjem naručitelja kao metodom za interpretaciju formalno-stilskih značajki. Kao primjer studije iz nacionalne povijesti umjetnosti u kojoj je uspješno inkorporiran navedeni pristup usp. Cvetnić; Vučić Šneperger, 2010. U navedenoj se studiji uporabom mahom historiografskih metoda dolazi do vrlo zanimljivih zaključaka koji mogu poslužiti kao poučak u promišljanjima povijesno-umjetničke metodologije.

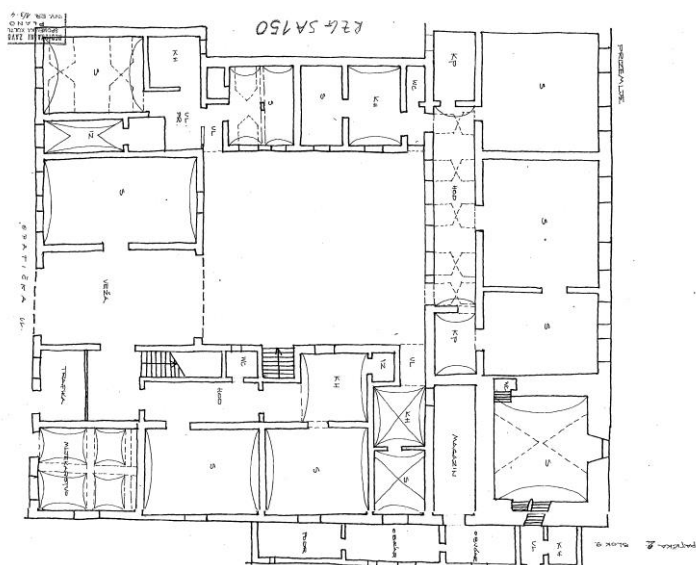
⁸⁰ Ovdje se koriste nazivi stambenih objekata onako kako ih navodi Registar kulturnih dobara RH, jedino je *kuća Brezovački* naziv kreiran za potrebe ovoga rada iz razloga što ta kuća (još) nije uvrštena u Registar. Također, odrednica kuća ili palača prati određenje Registra jer se u literaturi i praksi susreću različite definicije termina.

Zeleno su označene uglovnice koje su također u glavnini izgrađene u 18. stoljeću, ali uzevši u obzir njihovu ondašnju i današnju funkciju, zaključeno je da nisu kompatibilne s predmetom istraživanja ovoga rada – stambenom arhitekturom. U te građevine spadaju grkokatoličko sjemenište (Ćirilometodska 1/Vranicanijeva 2) i župni dvor crkve sv. Marka Evanđelista (Trg sv. Marka 5/Basaričekova 1). Obje su građevine imale istu funkciju i onda kada su izgrađene, odnosno bile su i jesu mjesto stanovanja klera i njihovih novaka, što u suštini jest stambena arhitektura, ali njihov način života ima određene zadatosti koje stambeni prostor mora ispunjavati, tako da funkcija nužno nameće i drugačije oblikovanje, odnosno tipološke osobitosti. Nije obrađena ni zgrada Stare gradske vijećnice jer je njezin osamnaestostoljetni dio u velikoj mjeri pregrađen i zato što je to zgrada javne namjene. Unutar rada ne obrađuju se ni uglovnice građene na gradskim bedemima jer konfiguracija terena, kontekst gradnje i temelji građevina nameću radikalno drugačiju prostornu organizaciju i tlocrtnu dispoziciju u usporedbi s palačama iz središta platoa.

Kao primjer može poslužiti palača (Opatička 2/Kamenita 2) (Sl. 32.) koja je pravilne četverokrile strukture koja zatvara unutarnje dvorište; tlocrt skoro pa da je kvadratna oblika te zagrada ima rastvorenu stražnju stranu prema prostoru izvanjskome onomu nekadašnjega utvrđenog grada. Navedeno doprinosi jačoj integraciji vanjskoga i unutarnjeg prostora i bitno drugačijim prostornim i kompozicijskim odnosima od onih unutar gradskoga tkiva. Taj je tip jednokatnica karakterističan za gradnju na bedemima, bilo da se radi o uglovnicama ili ne.

Sl. 31., plan Gradeca s označenom izgradnjom u 18. stoljeću

Sl. 32., palača (Opatička 2/Kamenita 2), tlocrt prizemlja

7.1. Prostorna organizacija i tlocrtna dispozicija

Na početku izučavanja tipologije uputno je građevine koje su uzete u razmatranje sistematski podijeliti na nekoliko skupina prema najjednostavnijim formalnim kriterijima – broju krila i načinu integracije u stambeni blok/*insulu*, odnosno stupnju ugrađenosti (Tabl. I.).

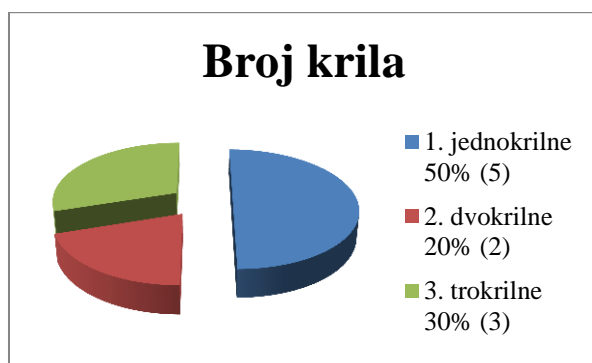
Tabl. I.: Distribucija građevina prema skupinama s obzirom na broj krila i stupanj ugrađenosti

		Ugrađene uglovnice	Poluugrađene uglovnice	Slobodnostojeće uglovnice
Jednokrilne uglovnice		kuća Brezovački kuća Pirling kuća Leitner	palača Raffay-Plavšić palača Levačić	
V i š e k r i l n e	Dvokrilne uglovnice		kuća Lefler palača Halper	
	Trokrlne uglovnice	palača Igerčić palača Kulmer		palača Vojkffy-Oršić-Rauch

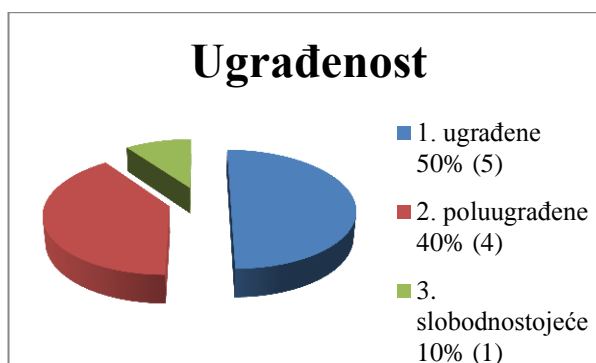
Tabl. II.: Postotni udio utvrđenih skupina u predmetnom korpusu građevina

		Ugrađene uglovnice	Poluugrađene uglovnice	Slobodnostojeće uglovnice
Jednokrilne uglovnice		30 %	20 %	
V i š e k r i l n e	Dvokrilne uglovnice		20 %	
	Trokrlne uglovnice	20 %		10 %

Graf. I.: Brojnost građevina s obzirom na broj krila

Graf. II.: Brojnost građevina s obzirom na stupanj ugrađenosti

Tablica 2. i grafikoni 1. i 2. prikazuju brojčanu distribuciju građevina unutar zadanoga korpusa prema ranije utvrđenim kriterijima te se iz navedenoga može deducirati da je prisutna zamjetna prevalencija jednokrilnih zdanja, koja su mahom u potpunosti ugrađena u stambeni blok u kojemu se nalaze.⁸¹ Zanimljivo je napomenuti da je u tom slučaju najčešće riječ o jednostavnijim građanskim kućama, međutim dva primjera jednokrilnih poluugrađenih palača govore da su se u tom tipu gradile i veoma kvalitetne, raskošne i dobro opremljene palače, što ove dvije (palača Levačić i palača Raffay-Plavšić) zasigurno jesu. Razlika se temelji u tome što su one poluugrađene pa su slobodnije postavljene na parcelu te je došlo do integracije vanjskoga i unutarnjeg prostora postavljanjem stražnjih dvorišta, što kod jednokrilnih ugrađenih kuća nije bilo moguće i svjedoči o višoj razini narudžbe i kvaliteti života u tim građevinama.

Što se tiče dvokrilnih građevina/rješenja, ovdje se javljaju svega dva primjera – palača Halper i kuća Lefler – koja se smještaju uz rub dva nepravilna, izduljena i s obzirom na

⁸¹ Zanimljive statističke podatke donosi i Željko Bodegrajac u: Bodegrajac, 1987.

brojnost i veličinu kuća manja gradska bloka. Obje građevine imaju L-tlocrt i stražnje dvorište, što se podudara s tipologijom građanske kuće koju je utvrdila N. Premerl.⁸²

Vezano uz trokrilna zdanja, nužno je akcentuirati da je njihov smještaj nametnuo i prostornu organizaciju, odnosno palače Kulmer i Igerčić trokrilnoga su tipa s U-tlocrtom, gdje bočna krila sa začeljem susjedne zgrade zatvaraju unutarnje dvorište. Obje su građevine u potpunosti ugrađene u *insulu*. U kontrastu s tim, palača Vojković-Oršić-Rauch slobodnostojeća je trokrilna palača koja također ima pravilniji U-tlocrt i prva je na kojoj je moguće ustvrditi prisutnost elaboriranoga i pravilnog trokrilnog koncepta. Uz to, ona se postavlja na mnogo veću parcelu te svojim rubnim položajem na središnjem platou Gradeca omogućuje uređenje stražnjega vrta čije je projektiranje artikuliranije nego kod ostalih ostvarenja. Neki istraživači svrstavaju palaču Vojković-Oršić-Rauch u skupinu vrtних palača.⁸³

Za potrebe ovoga rada uglovne građevine stambene namjene uzete u razmatranje bit će podijeljene na jednokrilne, dvokrilne i trokrilne.⁸⁴

7.1.1. Jednokrilne uglovnice

Kod jednokrilnih uglovnica (kuće Brezovački, Pirling, Leitner i palače Raffay-Plavšić i Levačić) nužno je istaknuti da ugrađene uglovnice – kuće Pirling i Leitner – i poluugrađene uglovnice – palače Raffay-Plavšić i Levačić – u prostornoj organizaciji međusobno jedna s drugom pokazuju znatan broj analogija, međutim kuća Brezovački sintetizira obilježja jedne i druge skupine i pokazuje jedan elaboriran i pomno promišljen arhitektonski plan izveden u malom mjerilu i neka rješenja koja anticipiraju 19. stoljeće.

Kuće Pirling (Kat. I.) i Leitner (Kat. II.) obje su jednokrilne ugrađene uglovnice čiji je tlocrt formata izduljena pravokutnika koji se svojom kraćom stranicom postavlja uz glavnu prostornu komunikaciju. No, ono što ih čini podobnima za uvrštavanje u istu tipološku skupinu jest njihova organizacija unutrašnjega prostora i tlocrtna dispozicija jer, naime, obje zgrade zrcale još kasnorennesansnu koncepciju nizanja prostornih ćelija po jednoj osi, uz

⁸² Usp. Premerl, 1978: 163-164

⁸³ Usp. Horvat-Levaj, 2012: 39

⁸⁴ Unutar tipologije trokrilnih zdanja mogla bi se razmatrati i stara zgrada Banskih dvora, međutim peta je *insula* kroz 19. stoljeće više puta pregrađivana, više je puta bila poharana požarima te je danas prezentirana kao kompleks zgrada Vlade Republike Hrvatske, stoga nije moguće razmotriti stupanj ugrađenosti „stare palače“ i prostorne odnose unutar *insule*. Sama je palača također bila pregrađivana u velikoj mjeri te njezini tlocrti nisu dostupni radi sigurnosnih razloga, kao i neometana autopsija objekta. Uzevši sve navedeno u obzir, razvidno je zašto ova palača nije mogla biti obrađena u kontekstu ovoga rada.

bočni postav hodnika kao žarišta komunikacije među prostorijama. Znakovito je da se obje kuće kraćom stranicom postavljaju prema glavnoj prostornoj komunikaciji, odnosno one baštine srednjovjekovnu parcelaciju gdje se jednokrlna kuća okretala ulici kraćom stranicom, a uz nju se lateralno protezalo usko duguljasto dvorište koje je sada zamijenjeno hodnikom.⁸⁵ Navedeno se uočava i u stambenoj arhitekturi Varaždina u 18. stoljeću.⁸⁶

Što se konkretnih primjera tiče, zanimljivo je to da je kuća Pirling nastala spajanjem dviju ranijih građevina, odnosno ona nastaje vjerojatno na dvije negdašnje srednjovjekovne parcele.⁸⁷ Dvije zgrade ujedinjene su vjerojatno 1769. godine.⁸⁸ U prizemlju i na katu istočnom stranom kontinuiraju dugačak uski hodnik. Prizemlje je nadsvođeno, a kat je završen ravnim stropom. Povezuje ih trokrako stubište ravnoga toka. Već pri pogledu na tipove svodova u prizemlju uočljiva je gradnja u više faza, odnosno južni je dio presvođen uglavnom bačvastim svodom sa susvodnicama te vjerojatno datira ranije od dijela presvođenoga kupolastim svodovima, gdje se od davnina smještao dućan.

Kuća Leitner izgrađena je do 1711., a od 1907. godine u njoj je smještena ljekarna, koja se nalazi u najsjevernijoj prostoriji u kući. Kako ona nije presvođena, moguće je da je nadograđena tek kada je 1823. godine Bartol Felbinger pregrađivao pročelje u jeku klasicizma zamijenivši ono barokno klasicističkim s portikom, gdje kanelirani dorski polustupovi podržavaju trabeaciju i atiku te se između njih upisuju arkade evocirajući na motiv antičkoga slavoluka. Hodnik koji je danas djelomično zazidan i pretvoren u prostorije gospodarske namjene presvođen je križnim svodovima te je nekoć vjerojatno bio rastvoren trijemom s arkadama.⁸⁹ Zavojni stubišni uspon vodi do prvoga kata koji ponavlja dispoziciju prizemlja, ali je zaključen ravnim stropom.

Drugu podskupinu unutar skupine jednokrlnih palača predstavljaju dva veoma kvalitetna ostvarenja – palače Raffay-Plavšić (Kat. III.) i Levačić (Kat. IV.). Riječ je o palačama koje su izgrađene kao poluugrađene te su tako mogle imati i projektirani stražnji vrt znatnijih hortikulturalnih kvaliteta.⁹⁰ Ono što kvalitativno objedinjuje ova dva ostvarenja jest grupiranje prostorija prema namjeni za udobnije stanovanje i razmjerno velike dimenzije stražnjega dvorišta.

⁸⁵ Za više o srednjovjekovnom načinu gradnje stambenih objekata na Gradecu usp. Bedenko, 1989. i Herman, 2013.

⁸⁶ Usp. Puhmajer, 2012: 64-65

⁸⁷ Usp. Dobronić, 1988: 219-221

⁸⁸ Usp. Dobronić, 1988: 220

⁸⁹ Usp. Dobronić, 1988: 237-238

⁹⁰ Više o vrtovima staroga Zagreba u: Schneider, 1929.

Palaču Raffay-Plavšić gradi redoviti podžupan Zagrebačke županije na četiri ranije parcele iz 17. stoljeća koje kupuje od 1742. do 1752. godine, stoga su te godine *terminus ante quem non* za izgradnju ove palače.⁹¹ Čitava parcela podijeljena je na dva paralelna dijela (istočni i zapadni), jer je istočni dio zapremala sama palača a zapadni tada veliko dvorište s gospodarskim zgradama. Od godine 1913. do 1914. zagrebački arhitekti Hugo Erlich i Viktor Kovačić srušili su prizemne gospodarske zgrade i palači dogradili još tri krila zatvorivši oktogonarno unutarnje dvorište. Arhitektonska je kompozicija zgrade stare palače asimetrična, odnosno veža koja zaprema čitavu širinu krila te se kroz nju rasprostire s tri različite visinske kote, djeluje kao da je postavljena osovinski, ali je pomaknuta u desno. Zavojno stubište vodi na drugu etažu. Tlocrtna dispozicija prvoga kata ne prati donju jer namjena određuje oblik i veličinu prostorija i njihovo grupiranje. Javlja se i *appartement simple*. Prizemlje je nadsvodeno kombinacijom križnih svodova i bačvastih sa susvodnicama koje mjestimično ojačava pokoja pojasnica. Gornji kat upravo je zbog slobodne kompozicije morao biti nadvišen ravnim stropom. Međutim, stražnji je niz prostorija zaključen decentnim, jedva zamjetnim *holkelom*.

Terminus ante quem za gradnju palače Levačić godina je 1785. kada ju udovica Jurja Karla Levačića prodaje kao zidanu. Također, vjerojatno je izgrađena 1778. godine jer je ta godina upisana u jedna željezna vrata u prizemlju objekta.⁹² Sama parcela na koju se kuća smješta poprilično je velika te se veliki vrt spušta sve do Mesničke, gdje je smješten ogradni zid (Mesnička 38). Danas se ta adresa odnosi na stambenu kuću u dvorištu palače Levačić te one funkcioniraju kao dva odvojena objekta.

Jedna od specifičnosti palače Levačić je i ta da ona ima podrum ispod cijele svoje nadzemne površine, što je gotovo izuzetan primjer u stambenoj arhitekturi Gradeca. Tlocrtna se dispozicija etaža u potpunosti ponavlja, odnosno asimetrično postavljeno predvorje na gornjoj je etaži projicirano kao salon i *antichambre* na dvorišnoj strani. Zanimljivo je da se u središte predvorja postavlja zavojni stubišni uspon, koji koliko god jednostavan bio, njegov postav evocira na raskošne srednjoeuropske primjere gdje stubište zauzima centralno mjesto u predvorju i služi u primaćem ceremonijalu. S lijeve strane nalaze se dva para prostorija a s desne jedan. Na lijevoj se strani javlja i *appartement simple*. Prvi kat presvođen je zrcalnim svodovima, a prizemlje bačvastim sa susvodnicama (izuzev stražnje strane predvorja gdje se nalazi kupolasti svod). U predvorju je zrakasto postavljeno osam duboko usječenih susvodnica na čijim se spojevima javljaju jednostavni *stucco* ukrasi.

⁹¹ Usp. Dobronić, 1988: 158

⁹² Usp. Dobronić, 1988: 178

Kuća Brezovački (K.: V.) nastala je spajanjem dvije negdašnje kuće jer se od 1755. godine na tom uglu spominje samo vlasnik Mihalj (Mihovil) Brezovački, a kako se 1758. godine na samom uglu spominjao i bunar, nije razvidno kako je do tog spajanja došlo i kada i kako su izvedene intervencije nakon zatrpavanja bunara.⁹³ Kuća Brezovački promatra se izdvojeno iz ranije uspostavljene tipologije jer je ugrađena uglovnica, ali njezina prostorna organizacija ne počiva na prostornom nizu nego na prostornoj grupi.⁹⁴ Ova građevina je vrlo kvalitetno projektirana i sve tada suvremene tendencije u projektiranju srednjoeuropskih kuća i palača na njoj se očituju, samo u znatno umanjenom mjerilu. Tlocrtna se dispozicija etaža ne podudara. U prizemlju su manje prostorije nadsvodene kupolastim a veće bačvastim svodovima, a na katu se javljaju se kupolasti svodovi te bačvasti sa susvodnicama i zrcalni u jednoj prostoriji. Saloni su ravno zaključeni, s tim da je jedan dodatno urešen *stucco* okvirom. Na katu se razaznaje i jednostavni *appartement semi-double*.

Iz svega gore navedenoga proizlazi da se jednokriline uglovnice građene na Gradecu u 18. stoljeću mogu podijeliti na one ugrađene u kojima je prostor organiziran kao prostorni niz, a kod onih poluugrađenih javlja se jednostavna prostorna grupa kao složeniji sistem zbog veće slobode u projektiranju.

7.1.2. Dvokriline uglovnice

Na Gornjem gradu postoje dvije uglovnice građene u 18. stoljeću – kuća Lefler (Kat. VI.) i palača Halper (Kat. VII.) – od kojih su obje poluugrađene te su karakterističnoga L-tlocrta s unutrašnjim dvorištem, a kraćom se stranicom okreću ka dominantnoj prostornoj komunikaciji, što je također reminiscencija na gradnju ranijih razdoblja.

Kuću Lefler kupuje Josip (Iosephus) Leffler 1788. godine i tada se ističe da je ona zidana, međutim kako je u zaglavni kamen lučnoga nadvratnika kolnoga ulaza iz Demetrove upisana godina 1794. s inicijalima I L, vjerojatno je i Leffler izvršio značajne preinake.⁹⁵ Zgradi je kao zaključak dvorišta, koje je skoro pa trokutastoga oblika s isturenim vrhom prema sjeveru, pridružena i prizemna gospodarska zgrada u Demetrovoj. Zanimljivo je da svaki od dva ulaza vodi u jedan dio kuće te da su ti dijelovi u potpunosti odijeljeni jedan od

⁹³ Usp. Dobronić, 1988: 292

⁹⁴ Kriterij prostornoga niza i grupe kao temeljni kriterij za utvrđivanje tipologije koristi P. Puhmajer u doktorskoj disertaciji na temu varaždinskih baroknih palača, koja je izrađena pod vodstvom dr. K. Horvat-Levaj [usp. Puhmajer, 2012.]. Međutim, u tipologiji iznesenoj u ovom radu temeljni kriterij jest broj krila, a kod jednokrilih zdanja u obzir se uzima i kriterij prostornoga niza i grupe.

⁹⁵ Usp. Dobronić, 1988: 331

drugoga, kako u prizemlju, tako i na katu. U oba dijela komunikacija među prostorijama ostvaruje se centristički pomoću hodnika i hijerarhijski iz jedne sobe u drugu te tako zapravo dolazi do interakcijskoga načina komunikacije unutar same zgrade koji određuje namjena prostorija. Također, u oba se dijela tlocrtna dispozicija među katovima ponavlja. U južnom su prostorije nadsvođene bačvastim svodom sa susvodnicama, a na katu su nadstropljene. U sjevernom se dijelu u razizemlju javljaju kupolasti svodovi i oni bačvasti s trokutastim susvodnicama, dok su na katu presvođene tek najsjevernije prostorije i to kupolastim svodom i bačvastim sa susvodnicama.

Palača Halper 1751. godine spominje se kao zidana kuća s podignutom stajom.⁹⁶ Godine 1894. pregrađeno joj je pročelje i dodan jedan kat prema projektu arhitekta Martina Pilara.⁹⁷ Unatoč brojnim pregradnjama, jezgra građevine sačuvala je izvorni izgled. Interesantan je podrum koji se rasprostire gotovo ispod čitave površine nadzemnoga dijela građevine. Organiziran je u dva dijela; prvi uz Mesničku nadsvođen je s četiri svodna polja kupolastoga svoda međusobno odijeljena i pojasnicama te je taj prostor pregradnim zidovima organiziran u četiri prostorije i adaptiran za stambenu namjenu. Drugi dio predstavljaju tri bačvasto svođene i međusobno odijeljene komore. Prizemlje i prvi kat jednakoga su tlocrtnog rasporeda te su zaključeni ravnim stropom. Prostorije komuniciraju putem hodnika i međusobno prema principu *enfilade*. Zavojni stubišni uspon kontinuirano do potkrovlja, a u prizemlju je njegov početak markiran poljem kupolastoga svoda.

7.1.3. Trokrilne uglovnice

Na zagrebačkom Gornjem gradu nalaze se tri trokrilne uglovnice građene u 18. stoljeću (palače Igerčić /Kat. VIII./, Kulmer /Kat. IX./ i Vojković-Oršić-Rauch /Kat. X./) te sve tri imaju karakterističan U-tlocrt. Prve su dvije ugrađene u gradski blok te tako njihov tlocrt ne može biti pravilan poput onoga palače Vojković-Oršić-Rauch. O slobodnostojećem smještaju navedene palače i njegovim reperkusijama već je bilo riječi ranije na početku ovoga poglavlja. Palača Igerčić također je prethodno bila detaljno analizirana.

⁹⁶ Usp. Dobronić, 1988: 350

⁹⁷ L. Dobronić u: Dobronić, 1988: 350, navodi da je podignut prvi kat, a na mrežnim se stranicama Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode navodi da je tada podignut drugi kat, što je i logičnije jer zgrada je danas prezentirana kao dvokatnica (P+2) [usp. <http://www1.zagreb.hr/zagreb/galerijakd.nsf/VO/6294A26F5308AD1DC1257999004B6DCC?OpenDocument> [1. 7. 2015.].

Palača Kulmer nosi naziv obitelji koja je njome gospodarila više od stotinu godina, odnosno od 1837. godine do nacionalizacije. Bitno je naglasiti da je ona građena u više etapa te da će ovdje biti riječi samo o onoj osamnaestostoljetnoj. Značajan je bio prethodni vlasnik Andrija Krajačić koji je imao prvo kuću na istočnom uglu današnje parcele, no kako je ona izgorjela u požaru 1731. godine i kako je na tlocrtu Gradeća iz 1776. godine označeno da je na tom uglu Krajačićeva kuća, može se zaključiti da je ta godina *terminus ante quem* za dataciju izgradnje zapadnoga ugla kojim se bavi ovaj rad, a koji je u potpunosti bio dovršen tek krajem 18. stoljeća.⁹⁸ Istočni je dio parcele sve do prve polovice 19. stoljeća zauzimala gospodarska zgrada. Riječ je trokrilnoj ugrađenoj palači U-tlocrta koja sa začeljem susjedne zgrade zatvara omanje unutarnje dvorište. Stanovit *novum* u prostornoj organizaciji gornjogradskih palača postava je ulaznoga hodnika između dva niza prostorija, čime on postaje dominantna komunikacija unutar palače. U tome se zrcali duh barokno-klasicističkoga načina projektiranja, odnosno središnje krilo je šire, a bočna se skraćuju.⁹⁹ U ovom se primjeru prostorije još i međusobno povezuju prema principu *enfilade*, a bočna krila koja flankiraju dvorište zapravo predstavlja jedan niz prostorija pridodan krajevima glavnoga krila. Prizemljem dominira bačvasti svod sa susvodnicama, a javlja se i križni. Etaže povezuje dvokrako stubište. Izuzev hodnika koji je križno svođen s dodatkom pojasnica, čitava je gornja etaža nadstropljena te joj je tlocrtni raspored isti kao i kod donje, a povezivanje prema principu *enfilade* još je izrazitije. Palača je važan akcent u urbanističkoj slici Katarinina trga.

Na površini na kojoj se danas rasprostire palača Vojković-Oršić-Rauch sredinom 18. stoljeća stajale su dvije građevine, koje je do 1764. godine kupio Žigmund Vojković po godinu dana ranijemu stjecanju grofovskoga titule te tada i započinje izgradnja palače, a ne zna se točno kada je završena.¹⁰⁰ U navedenoj palači godinama su se održavali plesovi pa čak i jednostavnije kazališne predstave. Tako raskošna palača postala je Vojkoviću¹⁰¹ prezahtjevna za održavanje te ju već 1779. godine nudi za prodaju, a prodaje ju tek njegov sin 1806. godine grofu Adamu Oršiću. Riječ je o najraskošnijoj zagrebačkoj palači i sve tendencije europskoga baroka očituju se i u prostornoj organizaciji i u oblikovanju glavnoga pročelja. Koliko god palača ukazivala na asimetričnosti u svojoj izvedbi, koje su vjerojatno posljedica gradnje na ostacima ranijih građevina, vidljivo je da se pokušala uspostaviti aksijalna kompozicija, gdje su veža u prizemlju i salon na prvom katu postavljeni centralno te se protežu od pročelja do začelja. Poprijeko u odnosu na njih postavljeni su simetrično dvokraki stubišni usponi koji

⁹⁸ Usp. Dobronić, 1988: 216

⁹⁹ Usp. Horvat-Levaj, 2012: 40

¹⁰⁰ Usp. Dobronić, 1988: 180

¹⁰¹ Po stjecanju grofovskoga statusa mijenja i prezime.

vode na kat. Građevina je trokrilna s najpravinijim U-tlocrtom koji se može pronaći na Gornjem gradu. Veža je nadstvođena izduljenim svodnim poljima kupolastoga svoda odijeljenima pojasnicama. Ostale prostorije nadvisuje bačvasti svod sa susvodnicama te se mjestimice u bočnim prolaznim područjima javlja i križni svod. Kretanje prizemljem hijerarhijski je organizirano, odnosno prolazi se iz jedne prostorije u drugu. Tlocrtna dispozicija prvoga kata imitira onu prizemlja, uz neznatne preinake učinjene pregradnim zidovima. Reprezentativna dvorana i prostorije sjevernoga krila zrcalno su presvođene a one južnoga su nadstropljene. U organizaciji prostorija javlja se *appartement simple*, a bitno je još istaknuti da budući da je građevina slobodnostojeća i građena na velikoj parceli, moguće je bilo projektirati vrt znatnijih hortikulturalnih kvaliteta te se začeljni dijelovi veže i salona rastvaraju velikim otvorima omogućujući ulazak intenzivnoga zapadnog svjetla u poslijepodnevnim satima i povezujući interijer i eksterijer.

7.2. Oblikovanje vanjštine – tipologija pročelja i recepcija utjecaja

Što se tiče pročelja, ovaj se rad neće baviti dekorativnom arhitektonskom plastikom, nego će se nastojati uspostaviti svojevrsna tipologija pročelja, odnosno ispitat će se koja se svojstva arhitektonske raščlambe i artikulacije pročelja ponavljaju i pod kojim uvjetima. Uputno je upozoriti da neki primjeri neće biti idealni jer su na njima izvedene naknadne intervencije, osobito u 19. stoljeću, a opet neke građevine nisu uvrštene u obradu makar imaju dijelove pročelja iz 18. stoljeća jer se činilo da su raniji/kasniji slojevi značajniji od onoga osamnaestostoljetnoga. Mali je broj građevina sačuvao netaknut izgled iz 18. stoljeća.¹⁰²

Najjednostavnija pročelja su ona zabatna koja se nalaze na kućama skromnijih slojeva, čija arhitektonska koncepcija datira još iz srednjovjekovnoga razdoblja. Primjer takve kuće bile bi: kuća Hubman (Vranicanijeva 6 /Sl. 33./), kuća Lederer (Matoševa 5 /Sl. 34./) i Mayer (Matoševa 7 /Sl. 35./), a prema tom se principu grade i početkom 19. stoljeća kuće koje stoje na mjestu nekadašnjih drvenih koje su izgorjele u požarima ili su bile uništene zbog deterioracije materijala (Basaričekova 5, 7 i Vranicanijeva 4) jer u gusto izgrađenom gradskom tkivu nije bilo načina za podizanje velebnijih zdanja. Obilježja tih kuća su vizualno dominantan trokutasti zabat i lateralno postavljen ulaz u dvorište, a jedina dekoracija su prozorski okviri te skošeni krov. U ovu bi se skupinu mogla ubrojiti i kuća Špulka

¹⁰² Neće biti obrađene ni neke od građevina na kojima se temelji tipologija prostorne organizacije iznesena u ovom radu jer im pročelja datiraju u 19. stoljeće (kuće Brezovački i Leitner te palače Halper i Kulmer).

(Vranicanijeva 1 /Sl. 36./) koja iako je dimenzijama mnogo veća i postavljena na istaknutiji položaj, obradom pročelja u potpunosti odgovara ranije navedenim kućama.

Sl. 33., kuća Hubman, Vranicanijeva 6

Sl. 34., kuća Lederer, Matoševa 5

Sl. 35., kuća Mayer, Matoševa 7

Sl. 36., kuća Špulka, Vranicanijeva 1

Drugi tip s obzirom na pročelje vrlo sličan prethodnom predstavlja kuća sa zabatnim uličnom krilom, međutim ovdje je riječ o dvokrilnim objektima L-tlocrta kod kojih se glavno krilo uvlači od ulice, a ulično je predstavljeno na isti način kao i kod ranije spomenutoga tipa kuće, s tek ponešto izdašnjijom dekoracijom. Jedini sačuvani primjer iz 18. stoljeća kuća je Pluskal-Čačković (Visoka 6 /Sl. 37./), no da je riječ uistinu o tipu a ne o izdvojenom slučaju svjedoči par kuća građenih početkom 19. stoljeća na taj način.¹⁰³

Sl. 37., kuća Pluskal-Čačković, Visoka 6

¹⁰³ Primjerice, kuća Čačković-Babočaj (Visoka 4) i kuća Makanec (Demetrova 5).

Treći tip predstavljale bi ranije spominjana kuća Lefler (Kat. VI.) te kuće Reiner (Opatička 15 /Sl. 38./) i Mikulić (Kamenita 5 /Sl. 39./) i palača Grlečić-Jelačić (Trg sv. Marka 9 /Sl. 40./), a tip se odnosi na kuće s minimalno dekorativnih elemenata na pročeljima, odnosno jednostavna pročelja decentno akcentuiraju okviri vratâ i prozorâ. Eventualno se pojavi pokoji razdjelni i/ili krovni vijenac vrlo jednostavnih profilacija. Svi su portali košarasto zaključeni te su na okvirima naglašeni tjemeni kamen i imposti. Pročelje kuće Lefler posjeduje ipak nešto dekorativnije okvire, a zamjetan je i sokl. Palača Grlečić-Jelačić ima jednostavno dekorirana parapetna polja prozora prvoga kata.

Sl. 38., kuća Reiner, Opatička 15

Sl. 39., kuća Mikulić, Kamenita 5

Sl. 40., palača Grlečić-Jelačić, Trg sv. Marka 9

Četvrtu skupinu čini većina građevina (njih 12) i to mahom palača; riječ je o građevinama koje koliko god imale reprezentativno oblikovane zidne plohe pročeljâ, one

zaostaju za sličnim ostvarenjima u većim i značajnijim gradovima – Beču, Grazu, pa i u Varaždinu – jer se na Gradecu dekoracija pročelja svodi uglavnom na tektonski nenaglašene elemente kao što su: pilastri, stilizirana rustika, razdjelni i krovni vijenci, okviri prozora i vrata, blago povijene prozorske nadstrešnice te je moguće zaključiti da je većina gornjogradskih pročelja u glavnini plošna. Jedino se mjestimice može pronaći pokoji blagi rizalit, erker ili portal koji svojim okvirom penetrira u neizgrađeni gradski prostor. Ova se skupina dalje može razdijeliti na dvije podskupine, odnosno na građevine s pročeljima artikuliranim isključivo stvarnim ili iluzioniranim pilastrima/lezenama i na one kojima u donjoj zoni dekorativni dojam vizualno pojačava i više ili manje stilizirana rustika. Prvih je tri a potonjih osam.

Podskupinu građevina kojima pročelja artikuliraju isključivo pilastri i/ili lezene čine tri građevine, sve već ranije detaljno obrađene u ovom radu, odnosno riječ je o palačama Vojković-Oršić-Rauch (Kat. X.), Igerčić (Kat. VIII.) i Levačić (Kat. IV.). Zanimljivo je da se sve tri zgrade nalaze na raskrižju istih prostornih komunikacija, odnosno da su jedna nasuprot drugoj. Riječ je o, u kontekstu kasnobaroknoga Gradeca, tri vrlo kvalitetna ostvarenja. O kvaliteti pročelja palače Vojković-Oršić-Rauch u okvirima kontinentalnoga dijela Hrvatske ne treba puno govoriti, jer to je palača s pročeljem bez premca unutar navedenoga korpusa građevina. U nacionalnoj povijesti umjetnosti dugo se vremena provlačila teza da je to (in)direktan citat pročelja bečke palače Daun-Kinsky (Sl. 41.), međutim novija istraživanja sve više naglašavaju i štajerske utjecaje, pogotovo one iz Graza koji se tiču arhitektonske plastike.¹⁰⁴ Centralna je os pročelja pomaknuta u lijevo te je rizalitno istaknuto središte kojega zaključuje masivni zabat razvedene konturne linije. Središte prizemne zone akcentuira i portal na kojega je pod kutom od 45° sa svake strane postavljen skup jonskih pilastara i stupova u službi dovratnika koji podržavaju obrvasti nadvratnik koji penetrira u zonu prvoga kata. Središte prvoga kata naglašavaju tri velika lučno završena prozora s volumno istaknutim prozorskim nadstrešnicama i odijeljena kaneliranim hermskim pilastrima s korinteskimi kapitelima. Pročelja bočnih krila istovjetno su obrađena – lezene u prizemlju i stilizirani korintski pilastri na katu između kojih se u alternirajućem (ABAB) ritmu javljaju trokutasto i segmentno s volutnim završetcima zaključene nadstrešnice.

O pročelju palače Igerčić već je bilo riječi u ovom radu, no glavno pročelje palače Levačić ukazuje na neke interesantne elemente i analogije s palačom Vojković-Oršić-Rauch, odnosno i njezina središnja os pročelja zakreće u desnu stranu. Središte pročelja naglašeno je

¹⁰⁴ Više o tom u: Botica, 2013.

erkerom pravokutnoga presjeka kojega podržavaju volutno dekorirane konzole i zaključuje limena kapa nalik baroknoj lukovici. Uglovi su mu markirani stiliziranom ugaonom rustikom. Samo što je pročelje pomalo nezgrapnih proporcija, odnosno prizemlje se doima prenisko u odnosu na prvi kat te lijeva strana ima četiri a desna tri prozorske osi. Kao i kod palače Vojković-Oršić-Rauch i ovdje se na katu javljaju pilastri s korinteskim kapitelima i motiv *lambrequina*. L. Dobronić na dekoraciji erkera i dovratnika prepoznaje i elemente *Zopfstila*,¹⁰⁵ a D. Damjanović pak postulira palaču kao zanimljiv primjer rokoko stambene arhitekture nacionalne graditeljske baštine.¹⁰⁶

Sl. 41., Beč, palača Daun-Kinsky, Freyung 4

Drugu podskupinu četvrte skupine čini razmjerno velik broj građevina (njih devet) te ih karakterizira uporaba rustike u donjoj i pilastara u gornjoj zoni. Najjednostavniji primjeri bili bi kuće Leitner (Opatička 11 /Sl. 42./) i Kamauf (Kamenita 7 /Sl. 43./). Kod oba primjera vidljivo je bikromatski riješeno pročelje, odnosno zidne plohe su jedne a arhitektonska artikulacija druge boje. Prizemna rustika jedva je zamjetna i u principu se svodi na naglašavanje reški zidnoga veza, a u gornjoj se zoni pilastri povezuju razdjelnim i krovnim vijencem, oblikujući medaljone formatom slične onima iluzioniranim s palače Igerčić.

¹⁰⁵ Usp. Dobronić, 1988: 178

¹⁰⁶ Usp. Damjanović, 2014: 86

Sl. 42., kuća Leitner, Opatička 11

Sl. 43., kuća Kamauf, Kamenita 7

Vrlo jednostavne u obradi pročelja su i kuća Pirling (Kat. I.) te palače Rauch (Opatička 6 /Sl. 44./) i Jelačić (Basaričekova 22 /Sl. 46./). Sve navedene palače imaju jednostavnu raščlambu s decentnom rustikom koja naglašava reške zidnoga veza u prizemnoj zoni i pilastre u zoni prvoga kata. Kuća Pirling interesantna je jer iako ima iznimno rijedak raspored pilastara u nepravilnom ritmu u gornjoj zoni, uz palaču Levačić, jedina je gornjogradska zgrada s erkerom iz 18. stoljeća. Ovaj je također pravokutnoga tlocrta te je smješten na uglu same zgrade, koja je imala i figuralno izveden kolobran koji je dislociran, a replika je postavljena u razinu prvoga kata.

Palača Rauch raščlanjuje zidnu plohu prizemnoga dijela stiliziranim trakama horizontalne rustike, a njezina osobitost je i pronaden zidni oslik (ugaoni kvadri) u unutarnjem dvorištu (Sl. 45.). Nešto složenija artikulacija ploha prisutna je na palači Jelačić, gdje se uz korinteske pilastre i rustiku javlja i ornamentalna dekoracija parapetne i zone prozorskoga čela. Na njoj je također u konzervatorskim istraživanjima pronaden zidni oslik i to baš medaljoni poput onih palače Igerčić te je on prezentiran samo kao fragment na današnjem pročelju (Sl. 47.).

Sl. 44., palača Rauch, Opatička 6

Sl. 45., palača Rauch, Opatička 6, dvorišno pročelje

Sl. 46., palača Jelačić, Basaričekova 22

Sl. 47., palača Jelačić, Basaričekova 22,
detalj pročelja

Najdekorativnija pročelja su ona palača Bužan (Opatička 8 /Sl. 48./) i Raffay-Plavšić (Kat. III.) te palače na adresi Opatička 2 (Sl. 51. i 52.) i stare zgrade Banskih dvora (Trg sv. Marka 2 /Sl. 49./). Obilježja navedenih ostvarenja su: stilizirane trake horizontalne rustike u donjoj zoni (osim palače Bužan), bikromija, pilastri koji raščlanjuju zonu prvoga kata, prozori nadvišeni dekorativnim nadstrešnicama, a sporadično se javlja i ornamentalna dekoracija. Najjednostavnija je palača Bužan koja se od ranije navedenih palača iz podskupine razlikuje samo po tome što ima i trokutasto zaključene prozorske nadstrešnice. Palača Raffay-Palvšić je jedina gornjogradska palača uz palaču Vojkoivć-Oršić-Rauch koja ima rizalitno pročelje, odnosno njezina dva rizalita upućuju da je mogla biti zamišljena trorzalitna koncepcija,¹⁰⁷ što i nije posve logično jer bi dogradnjom još jednoga niza prostorija koje bi se smjestile iza trećega rizalita on izišao iz gabarita stambenoga bloka i devastirao *insularnu* organizaciju Gradeca koja traje stoljećima. Uz pilastre s korinteskim kapitelima, dekoraciju parapetnih polja katne zone i segmentne nadstrešnice, ističe se i monumentalni portal uokviren edikulom s prekinutim segmentnim zabatom koji zalazi u zonu kata. Gotovo identičnu raščlambu samo bez rizalitâ ima i stara zgrada Banskih dvora, jedino što je tu portal izveden još dekorativnije, odnosno njegova edikula s prekinuto zaključenim i povijenim segmentnim zabatom podsjeća na ostvarenja bečke arhitekture. Također, konzervatori su i na ovoj palači pronašli oslik ugaonih kvadara koji je prezentiran kao fragment na bočnom pročelju (Sl. 50.).

Palača u Opatičkoj 2 jedinstveno je ostvarenje u kontekstu arhitekture Gradeca u 18. stoljeću jer na svoja dva ulična pročelja (zapadnom i istočnom) pokazuje različit tretman zidne plohe pročelja, odnosno ono zapadno uz horizontalnu rustiku u donjoj i profilirane

¹⁰⁷ Usp. Puhmajer, 2012: 157

natprozorske vijence u gornjoj zoni ima i plošnu pločastu dekoraciju postavljenu između prozorskih osi gornjega kata koja po svojim karakteristikama odgovara *Plattenstil*, koji će dominirati uz bidermajerski klasicizam u prvim desetljećima 19. stoljeća. Istočno pročelje koje se izdiže ponad bedemskoga zida s horizontalnom se rustikom, nadstrešnicama i pilastrima uklapa u ranije navedeni tip pročeljâ.

Sl. 48., palača Bužan, Opatička 8

Sl. 49., Banski dvori, Trg sv. Marka 2

Sl. 50., Banski dvori, Trg sv. Marka 2, detalj
bočnoga pročelja

Sl. 51., palača, Opatička 2/Kamenita 2 (Z)

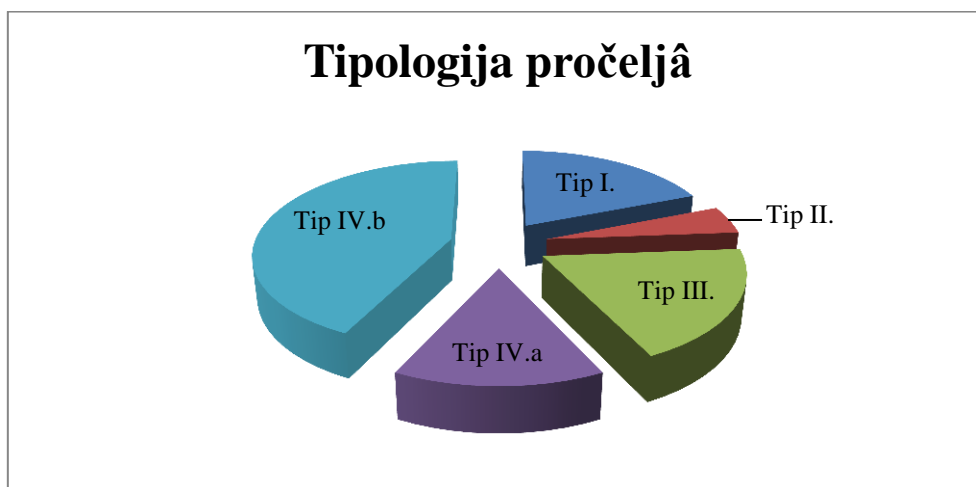
Sl. 52., palača, Opatička 2/Kamenita 2 (I)

Upravo iznesena tipologija pročelja može se pregledno iskazati i ovako:

Tabl. III.: Distribucija građevina prema tipu pročelja

TIP I.: srednjovjekovni tip zabatnih pročelja	kuća Hubman, kuća Lederer, kuća Mayer, kuća Špulka	19.05%
TIP II.: pročelja sa zabatnim uličnim krilom	kuća Pluskal-Čačković	4.76%
TIP III.: pročelja bez izraženih dekorativnih elemenata	kuća Lefler, kuća Reiner, kuća Mikulić, palača Grlečić-Jelačić	19.05%
TIP IV.a: pročelja raščlanjena pilastrima i lezenama	palača Levačić, palača Igerčić, palača Vojković-Oršić-Rauch	14.29%
TIP IV.b: pročelja raščlanjena rustikom i pilastrima	palača Jelačić, kuća Pirling, palača Rauch, kuća Leitner, palača Bužan, Banski dvori, palača Raffay-Plavšić, palača u Opatičkoj 2, kuća Kamauf	42.86%

Graf. III.: Distribucija građevina prema tipu pročelja

Kada se govori o pročeljima, nužno je spomenuti i ona unutarnja, odnosno dvorišna. Nažalost, postoji vrlo malo sačuvanih fotografija unutrašnjosti gornjogradskih kuća i palača te pristup istima danas nije moguć jer su većinom još uvijek u stambenoj namjeni. Međutim, iz nekoliko je primjera moguće zaključiti da su ona bila rastvorena arkadama prema unutarnjem dvorištu, a one su uglavnom zazidane i ostakljene, da bi nekoć rastvoreni hodnici poprimili stambenu funkciju. Primjer takvoga pročelja bila bi dvorišna pročelja palače Igerčić i palače Škrlec-Balbi u Demetrovoj 11 (Sl. 53.) na kojoj se donekle razabiru obrisi arkada. Očuvane dvorišne trjemove nalazimo u Demetrovoj 14 (Sl. 54.).

Sl. 53., palača Škrlec-Balbi, Demetrova 11

Sl. 54., kuća, Demetrova 14, dvorišni
trjemovi

Govoriti o recepciji utjecajâ u Srednjoj Europi, poprilično je nezahvalno jer se u povijesno-umjetničkoj literaturi kroz dulji vremenski period Beč (*Vienna gloriosa barocca*) nametnuo kao „jedini i neprikosnoveni uzor“ za gradnju diljem prostora na kojemu se nekoć protezala velika Habsburška Monarhija. Navedeno donekle stoji, jer se arhitektura provincije uvijek ugleda u onu prijestolnice, međutim ne treba zanemariti i ostala značajna središta. Osnovna koncepcija oblikovanja pročeljâ jest potekla iz Beča i uistinu prostor Srednje Europe dijeli mnoga zajednička obilježja u raščlambi pročeljâ, odnosno javlja se tendencija monumentalizacije zdanjâ na način da se gusto i pravilno nižu prozorske osi, da se upotrebljavaju polustupovi i pilastri po mogućnosti kolosalnoga reda, rustikom se vizualno ojačava prizemna zona te se naglašava središte portalom i rizalitom. Također, nastoji se postići veća tektonika volumena, tako da se javljaju i rješenja s više rizalita, čiji volumen znatnije penetrira u gradski prostor, no to ipak postižu samo najkvalitetnija ostvarenja.¹⁰⁸ Neke od navedenih postavki predlaže i arhitekt diletant Karl Eusebius von Liechtenstein u traktatu iz 1678. godine naslovljenom *Werk von der Architektur*.¹⁰⁹

Kada se govori o gornjogradskim palačama, nužno je akcentuirati da je starija literatura naglašavala utjecaj Beča i Budima,¹¹⁰ međutim mlađi istraživači upozoravaju i na prisutnost štajerskih utjecaja.¹¹¹ Koliko god su grafička mapa Salomona Kleinera *Wiener Veduten* (1724.–1737.) i knjiga *Entwurff Einer Historischen Architektur* (1725.) Johanna Bernharda Fischera von Erlacha bile dobro poznate i raširene u Monarhiji, takve predloške

¹⁰⁸ O „problemu“ bečkoga/bečkih utjecaja i načinima manifestacije više u: Botica, 2013: 189-190.

¹⁰⁹ Za više o arhitekturi Austrije baroknoga razdoblja usp. Brucher, 1983.; ***, 1999.; Kluckert, 1998: 246-265.

¹¹⁰ Usp. Kraus, 1968: 111-113

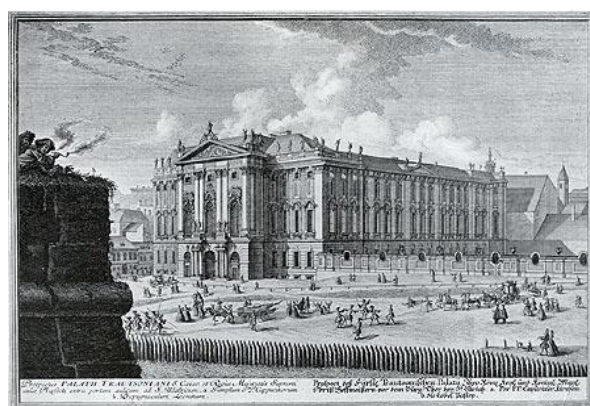
¹¹¹ Usp. Botica, 2013: 191; Puhmajer, 2012: 23-32; Puhmajer, 2014: 178-181

(Sl. 55.–58.) za gradnju palača domaće si stanovništvo nije moglo priuštiti zbog manjka raspoloživoga neizgrađenog prostora i ponajprije zbog bitno smanjenih ekonomskih mogućnosti, tako da su pobude morale stizati iz drugih centara – Graza, Budima,¹¹² Maribora i sl.

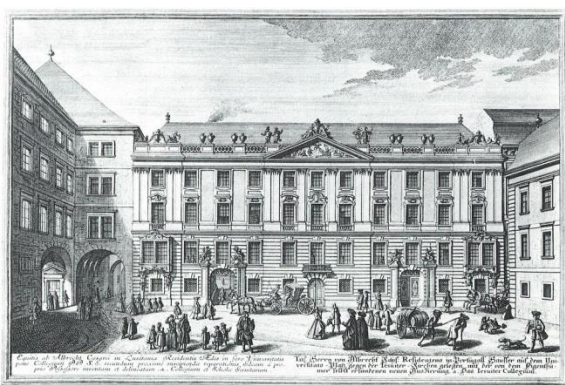
Osobito zanimljivim pokazao se Graz gdje je raščlamba trakama stilizirane rustike gotovo pravilo kao i na Gradecu (Sl. 59.), trokutasto zaključene nadstrešnice na Palais Lamberg slično su oblikovane kao i one na istočnom pročelju palače u Opatičkoj 2 (Sl. 60.), a Palais Inzaghi gotovo ima istovjetno oblikovana parapetna polja kao i zapadno pročelje navedene palače (Sl. 61.), česte su segmentne prozorske nadstrešnice (Sl. 62. i 63.), a javlja se i jednostavna artikulacija pilastrima i/ili lezenama (Sl. 64.); sve kao i na Gradecu.

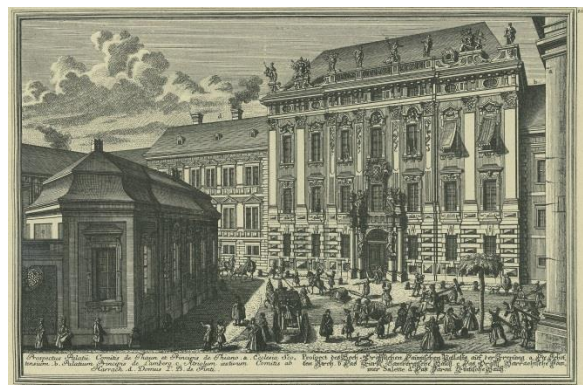
Sl. 55., J. B. Fischer von Erlach, Beč, Winterpalais princa Eugena, crtež iz knjige *Entwurf Einer Historischen Architektur*, 1725.

Sl. 56., J. B. Fischer von Erlach, Beč, Vrtna palača Trautson, crtež iz knjige *Entwurf Einer Historischen Architektur*, 1725.

Sl. 57., Salomon Kleiner, Beč, Palais Albrecht, grafički list iz mape *Wiener Veduten*, 1724.–37.

Sl. 58., Salomon Kleiner, Beč, Palais Daun-Kinsky, grafički list iz mape *Wiener Veduten*, 1724.–37.

¹¹² Više o arhitekturi Budima i Mađarske u baroknom razdoblju u: Kelényi, 1998: 89-99; Kelényi, 1998: 101-143; Hempel, 1965.; Voit, 1971.

Sl. 59., Graz, Domherrenhof, Bürggasse 1

Sl. 60., Graz, Palais Lamberg, Hofgasse 8

Sl. 61., Graz, Palais Inzaghi, Bischofplatz 1

Sl. 62., Graz, Palais Galler, Karmeliterplatz

6

Sl. 63., Graz, Palais Herberstein,
Paulustorgasse 4

Sl. 64., Graz, Palais Katzianer,
Stempfergasse 3

Koristan komparativni materijal moguće je pronaći i u Budimu i riječ je mahom o jednostavnijim ostvarenjima (Sl. 65. i 66.) koja dobro korespondiraju sa zdanjima na zagrebačkom Gornjem gradu.

Sl. 65., Budim, Országház utca 21

Sl. 66., Budim, Dísz tér 10

Za kraj nužno je napomenuti da determinirati stilski izričaj periferijskoga kraja nikad nije lako jer on prima pobude s više strana te ih prilagođava svojoj lokalnoj tradiciji gradnje. Ista situacija prisutna je i na osamnaestostoljetnom Gradecu, gdje se može i mora govoriti o sintezi, koegzistenciji i zapravo pluralizmu stilskih poticaja koji rezultiraju jedinstvenim izričajem. Zanimljivo je da se ova konkluzija gotovo u potpunosti podudara s definicijom periferijske umjetnosti Ljube Karamana i zorno ilustrira koliko je zapravo ta stara studija iz nacionalne povijesti umjetnosti danas još uvijek živa i poučna.¹¹³

¹¹³ Usp. Karaman, 2001. [1963.]: 13-15

8. ZAKLJUČAK

Palača Igerčić-Patačić-Annaker-Jelačić s obzirom na svoju tlocrtno-prostornu organizaciju i dispoziciju tipološki je komplementarna sa značajnim ostvarenjima reprezentativne stambene arhitekture sjeverozapadnoga dijela kontinentalne Hrvatske u 18. stoljeću, uzimajući u obzir urbana i ladanjska ostvarenja. Trokrilne je prostorne koncepcije, što nije ustaljeno rješenje za gornjogradske stambene palače te pokazuje obilježja složenije prostorne organizacije. Trokrilna prostorna kompozicija ovdje nije ostvarena u svom posve elaboriranom obliku, što je i za očekivati zbog dimenzija i formata parcele. Prostorije se u palači organiziraju oko hodnika nadsvođenoga tzv. *češkim kapama*, međusobno su povezane i nizom otvora prema principu *enfilade*, a presvođene su zrcalnim svodovima. Ono malo sačuvane unutarnje opreme svjedoči o visokoj kvaliteti života vlasnikâ palače kroz povijest, počevši od srebrnara i gradskoga senatora J. Igerčića do samog, tada poručnika, bana J. Jelačića i njegove uže obitelji.

Iz tipološke analize trokrilnih ugrađenih uglovnica vidljivo je da je to jedini tip palače koji se javlja na Gradecu zajedno s tim formalnim uvjetima – brojem krila i stupnjem ugrađenosti. Međutim, uputno je također istaknuti da je palača Igerčić palača s gotovo najčišćom arhitektonskom koncepcijom, odnosno nema nikakvih pregradnji, dispozicija etaža gotovo je u potpunosti istovjetna te se svaki princip provodi do kraja, odnosno sve su prostorije bez iznimke povezane hodnikom i međusobno prema principu *enfilade* te je to jedna od rijetkih gornjogradske palače koja je u potpunosti presvođena i to bez ikakvih odstupanja kada je o vrstama svodova riječ.

Analizom tipoloških karakteristika obrađenih primjera, utvrđeno je da se osamnaestostoljetne uglovnice na Gradecu može podijeliti na jednokrilne, dvokrilne i trokrilne te je vidljivo da je stupanj ugrađenosti u gradski blok vrlo često presudan faktor u prostornoj organizaciji stambenih objekata te da i naizgled jednostavna jednokrilna rješenja često imaju mogućnost vrlo složene unutarnje organizacije prostorija koja pridonosi ugodnijem življenju i ukazuje na vrsnoću projektanta koji u skučenom prostoru postiže reprezentativan dojam. Osim organizacije prostorija u prostorne grupe, kod navedenih se ostvarenja može naići i na elaborirane vrtne sklopove vješto inkorporirane u stambenu strukturu.

Ono što palaču Igerčić čini vrijednom u kontekstu nacionalne nepokretne baštine jest njezino iluzionistički oslikano pročelje jer je gotovo reliktan primjer kasnobarokne palače s

oslikanim pročeljem kod nas, a navedeno je, zbog raznoraznih devastacija, postalo rijetkost i u širem srednjoeuropskom kontekstu. Na nekolicini palača u okolici pronađeni su tragovi oslika, ali još zasada, nažalost, ni na jednoj restauracija nije izvršena u tako reprezentativnom formatu zbog fragmentarnosti nalazâ koji ostavljaju širok prostor upitnim interpretacijama. Poseban *specifikum* je i jedan slijepi prozor. Kao uzori za motiv medaljona koji dominira pročeljem palače, makar na idejnoj razini ako već ne na onoj direktnoga predloška, mogle su poslužiti palače Zrinski na Gornjem gradu i Prašinski-Sermage u Varaždinu. Naime, navedene dvije palače također imaju motiv oslikanih medaljona na pročeljima, međutim ovdje su oni ipak izvedeni u plitkom reljefu od vapnene žbuke i to u intenzivnijim bojama tamnijih tonova, što je i karakteristično za 17. stoljeće.¹¹⁴ Naručitelj i graditelj/i palače Igerčić zasigurno su bili upoznati s ta dva ostvarenja 17. stoljeća te su ih na neki način možda i nesvjesno reinterpretirali u kasnobaroknom ključu – plošno i koristeći se samo svijetlim tonovima i oslikom bez plastički izvedene dekoracije. Zanimljivo je da se palača Zrinski nalazi i u istoj ulici kao palača Igerčić.

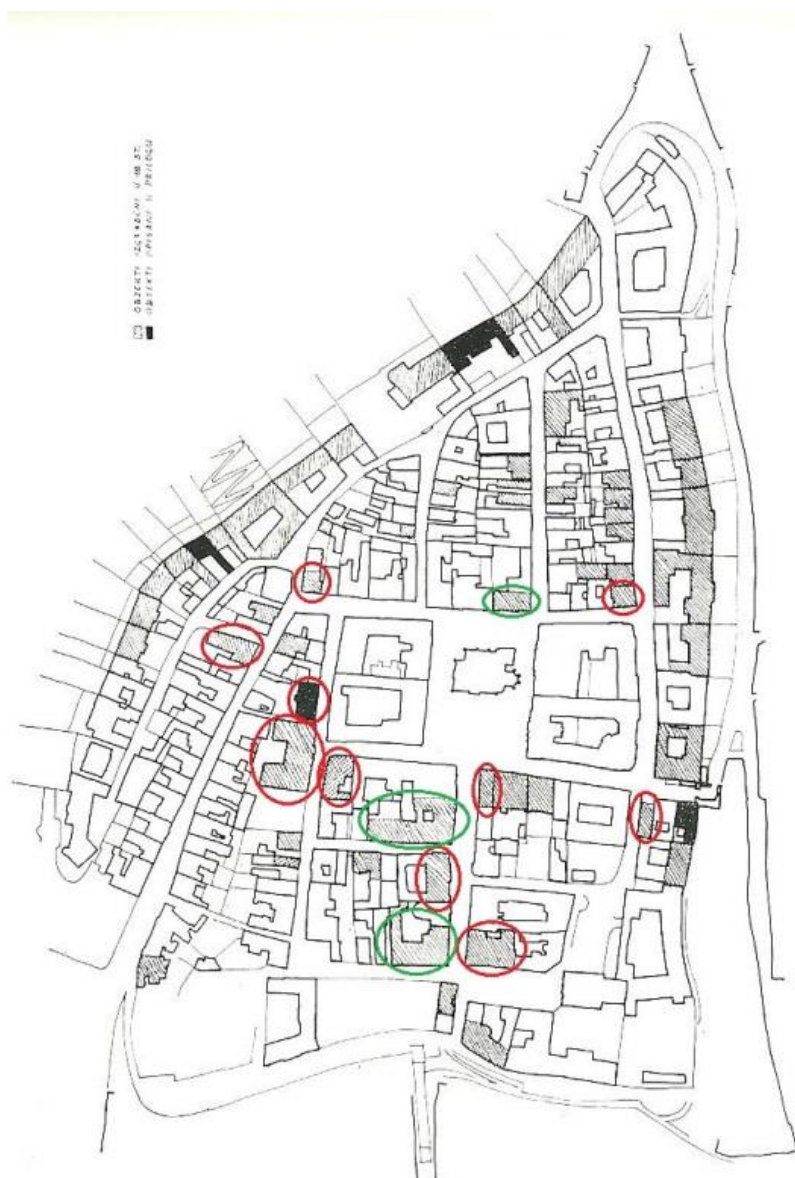
Na temelju provedene analize osamnaestostoljetnih pročelja Gornjeg grada, može se zaključiti da se motiv medaljona koje oblikuju pilastri javlja na još dvije građanske kuće te da se na palači Jelačić također razabiru oslikani medaljoni iz prethodne faze uređenja pročelja, tako da se sa popriličnom sigurnošću može zaključiti da je takvih ostvarenja na Gradecu bilo više i palača Igerčić može poslužiti kao ogledni primjer i polazna točka u daljnjim istraživanjima. Također, nakon uspostave tipologije pročeljâ na temelju brojnih analogija prvenstveno sa štajerskim umjetničkim krugom potvrdila se pripadnost stilskih i tipoloških oblika sjeverozapadnoga dijela kontinentalne Hrvatske širem srednjoeuropskom kulturno-umjetničkom krugu.

Osobita vrijednost palače Igerčić je i poseban tretman ugaonoga dijela pri projektiranju vanjštine i unutrašnjosti palače, odnosno salon se smješta u samom uglu, što je vrlo rijetka pojava te se na pročelju ugao markira ukladom u koju se smještaju uski medaljon i kolobran. Graditelj nezahvalan urbanistički položaj tretira kao prednost i još ga dodatno potencira stvarajući sasvim novu koncepciju.

Uzimajući u obzir sve navedeno, može se ustvrditi da palača Igerčić-Patačić-Annaker-Jelačić predstavlja važan i zanemaren dio nacionalnoga graditeljskog nasljeđa, kako sa stilske, tako i s aspekta tlocrtno-prostorne organizacije te da može poslužiti kao prilog istraživanju palača s oslikanim pročeljima i u širem kontekstu.

¹¹⁴ Usp. Horvat-Levaj, 2012: 15

9. KATALOG GRAĐEVINA¹¹⁵

Plan Gradeca s označenom izgradnjom u 18. stoljeću i obilježenim građevinama iz *Kataloga građevina* (Sl. 31.)

¹¹⁵ Katalog građevina izrađen je prema podacima iznesenim na mrežnim stranicama Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode te su oni u katalogu dopunjavani i revidirani novim spoznajama. [usp. <http://www1.zagreb.hr/zagreb/galerijakd.nsf/PGW?OpenPage> [1. 9. 2015.]]

I. KUĆA PIRLING

Adresa:

Ćirilometodska 8/ Trg sv. Marka 10

Vrijeme gradnje:

kraj 17. stoljeća;

1. adaptacija: o. 1769.
2. adaptacija: 1830.

Projektant:

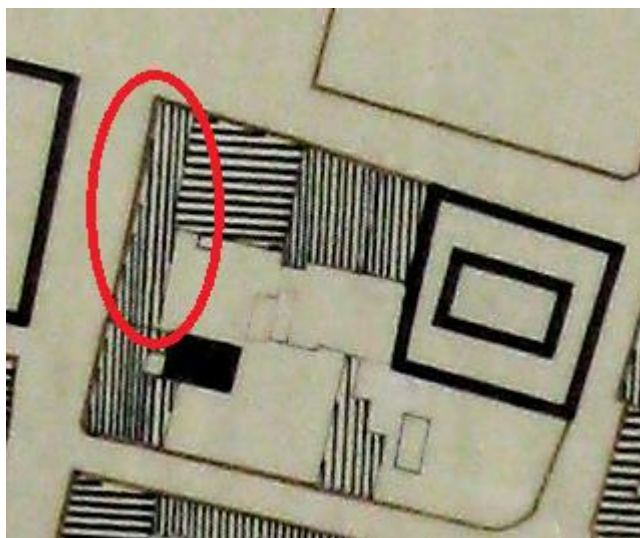
neznan;

autor 2. adaptacije Aleksandar Brdarić

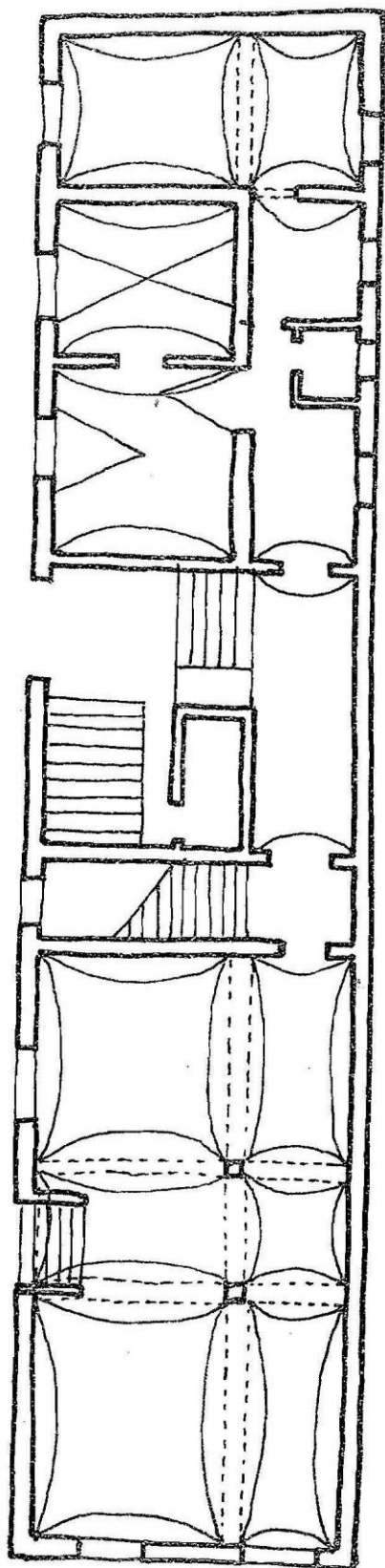
Status građevine:

zaštićeno kulturno dobro (Z-0989)

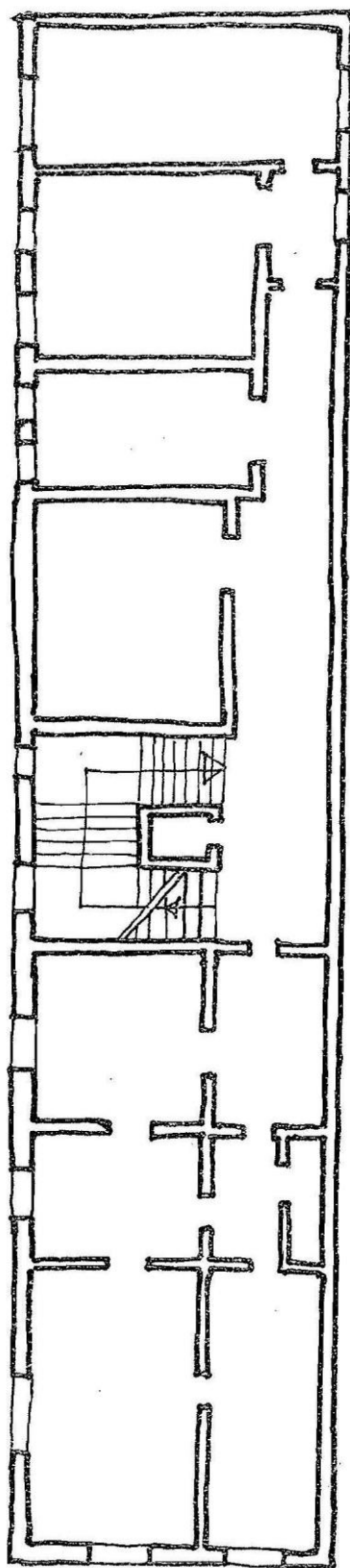
Sl. 67., urbanistički smještaj:

Sl. 68., kuća Pirling, pročelje

Sl. 69., kuća Pirling, tlocrt prizemlja

Sl. 70., kuća Pirling, tlocrt prvoga kata

II. KUĆA LEITNER

Adresa:

Kamenita 9/Habdelićeva 4

Vrijeme gradnje:

o. 1711.;

pregradnja: 1823.

Projektant:

neznan;

autor pregradnje: Bartol Felbinger

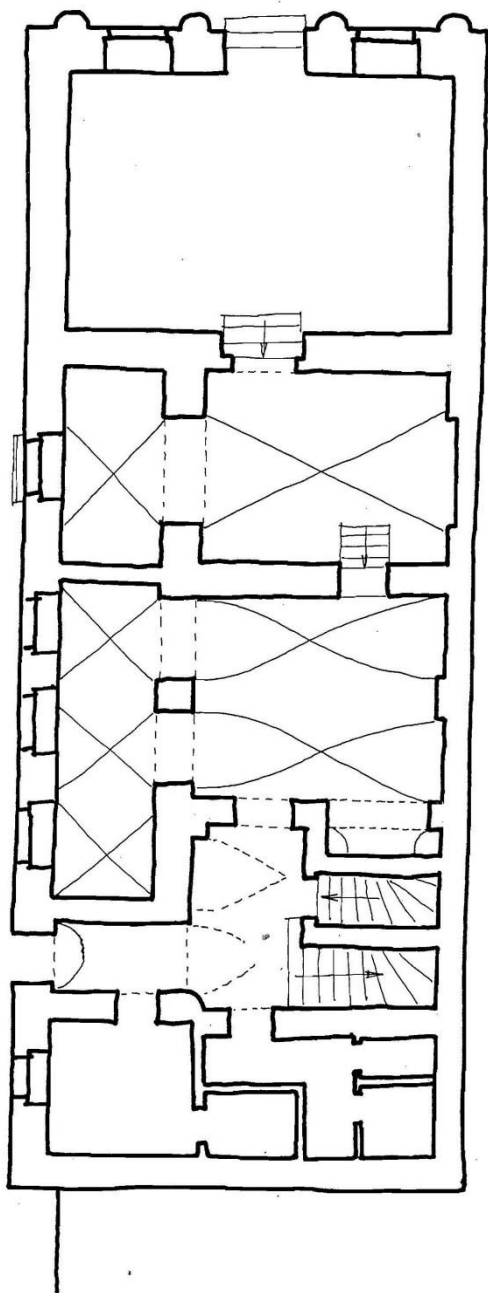
Status građevine:

zaštićeno kulturno dobro (Z-0997)

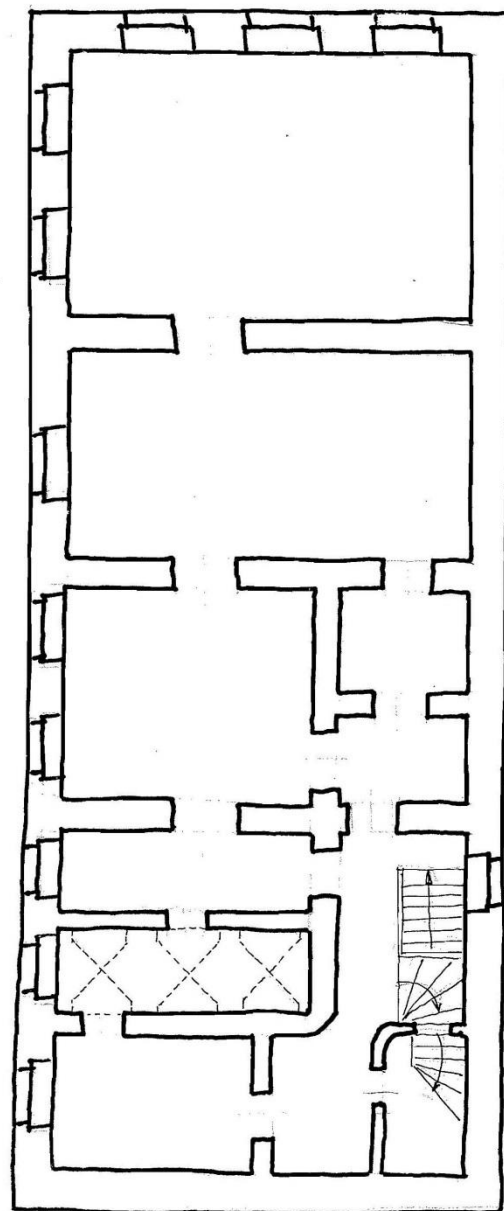
Sl. 71., urbanistički smještaj:

Sl. 72., kuća Leitner, pročelje

Sl. 73., kuća Leitner, tlocrt prizemlja

Sl. 74., kuća Leitner, tlocrt prvoga kata

III. PALAČA RAFFAY-PLAVŠIĆ

Adresa:

Ćirilometodska 3

Vrijeme gradnje:

kraj 17./početak 18. stoljeća;
nadogradnja: 1913.–1914.

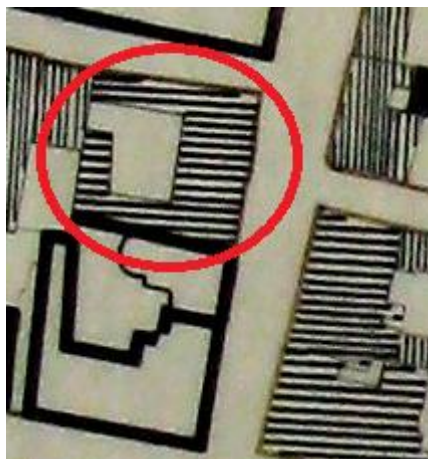
Projektant:

neznan;
nadogradnja: Hugo Erlich i Viktor Kovačić

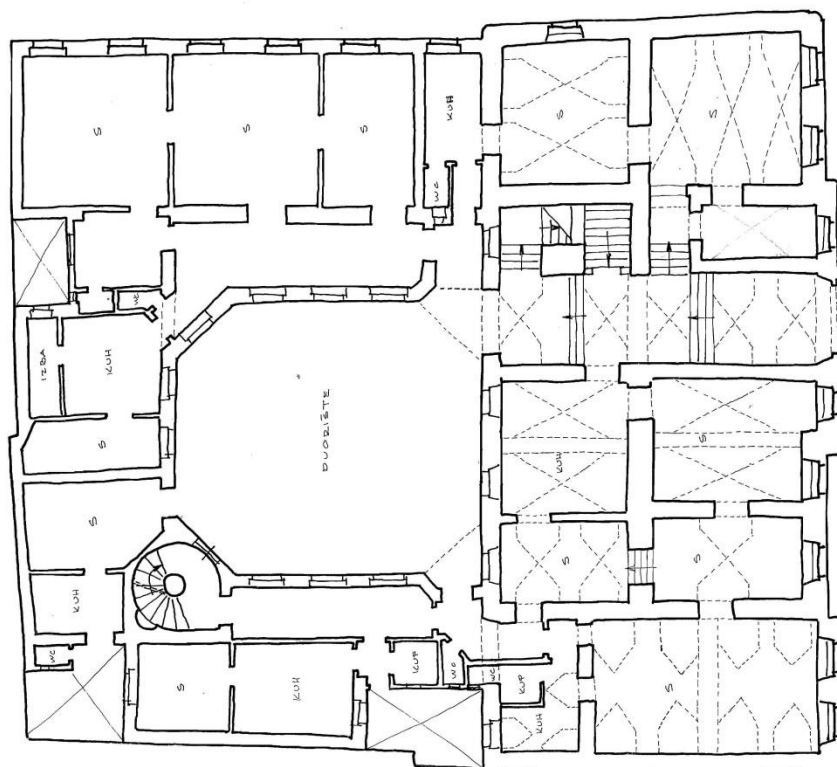
Status građevine:

zaštićeno kulturno dobro (Z-0616)

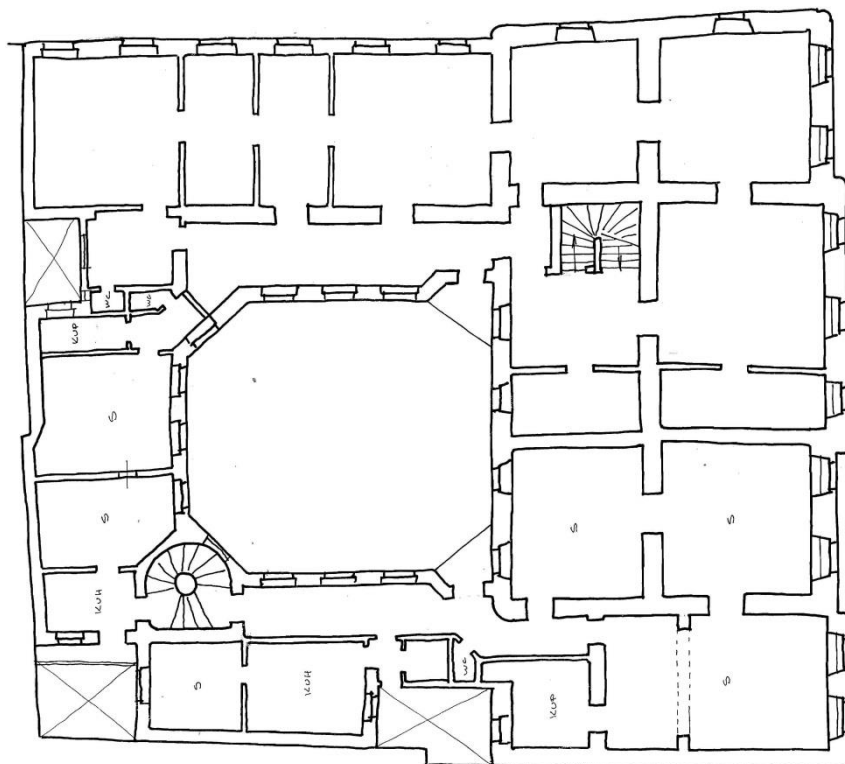
Sl. 75., urbanistički smještaj:

Sl. 76., palača Raffay-Plavšić, pročelje

Sl. 77., palača Raffay-Plavšić, tlocrt prizemlja

Sl. 78., palača Raffay-Plavšić, tlocrt prvoga kata

IV. PALAČA LEVAČIĆ

Adresa:

Matoševa 11/Mesnička 38

Vrijeme gradnje:

1778.

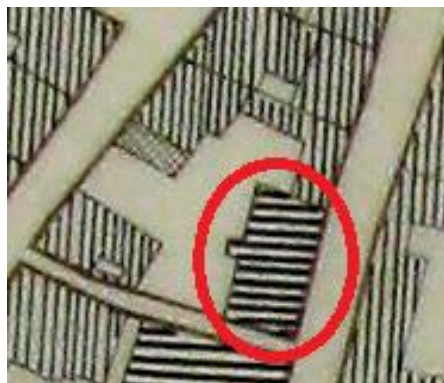
Projektant:

neznan

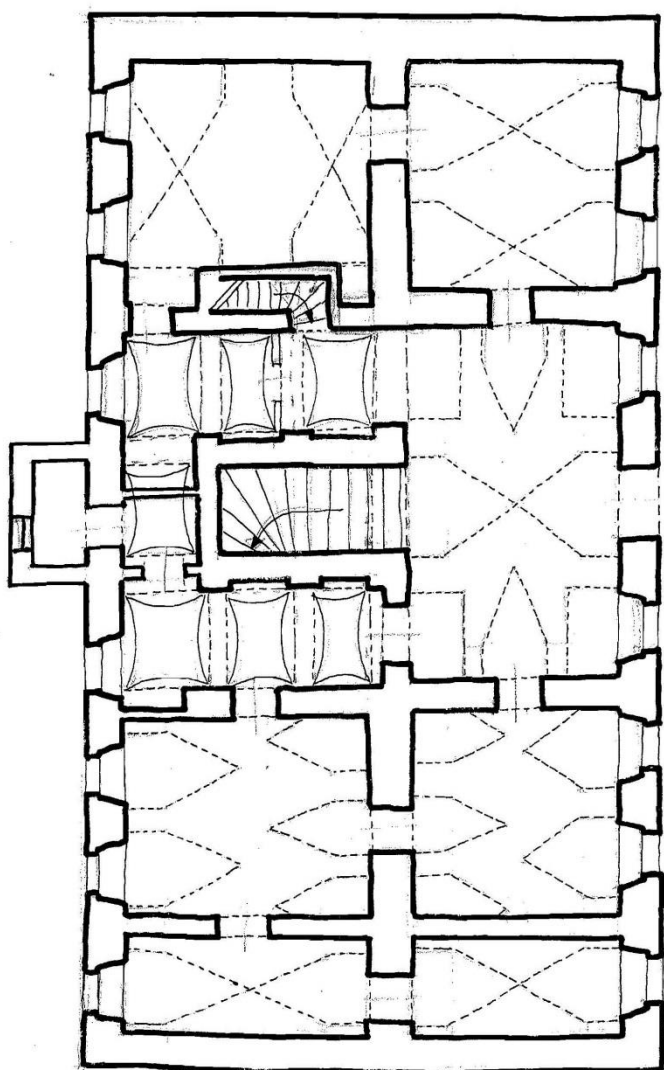
Status građevine:

zaštićeno kulturno dobro (Z-1003)

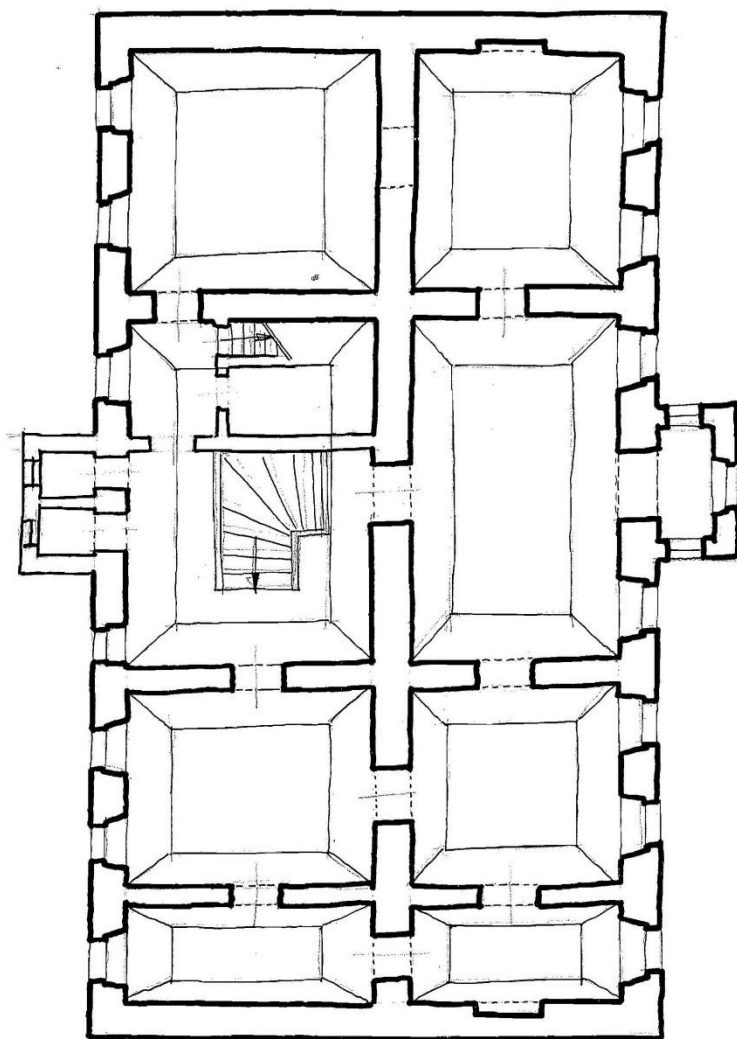
Sl. 79., urbanistički smještaj:

Sl. 80., palača Levačić, pročelje

Sl. 81., palača Levačić, tlocrt prizemlja

Sl. 82., palača Levačić, tlocrt prvoga kata

V. KUĆA BREZOVAČKI

Adresa:

Opatička 5/Ulica 29. listopada 1918.

Vrijeme gradnje:

druga polovica 18. stoljeća;

uređenje pročelja druga polovica 19. stoljeća

Projektant:

neznan

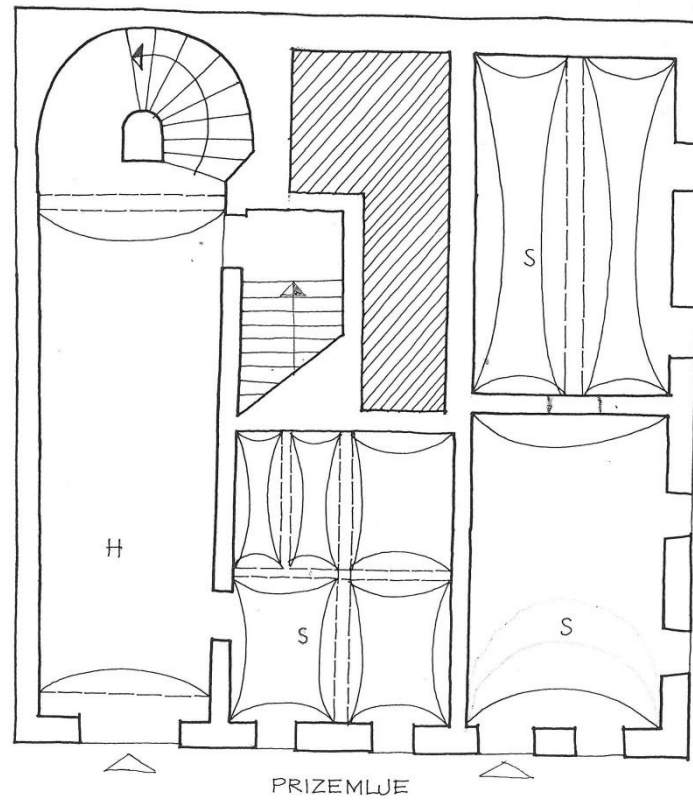
Status građevine:

—

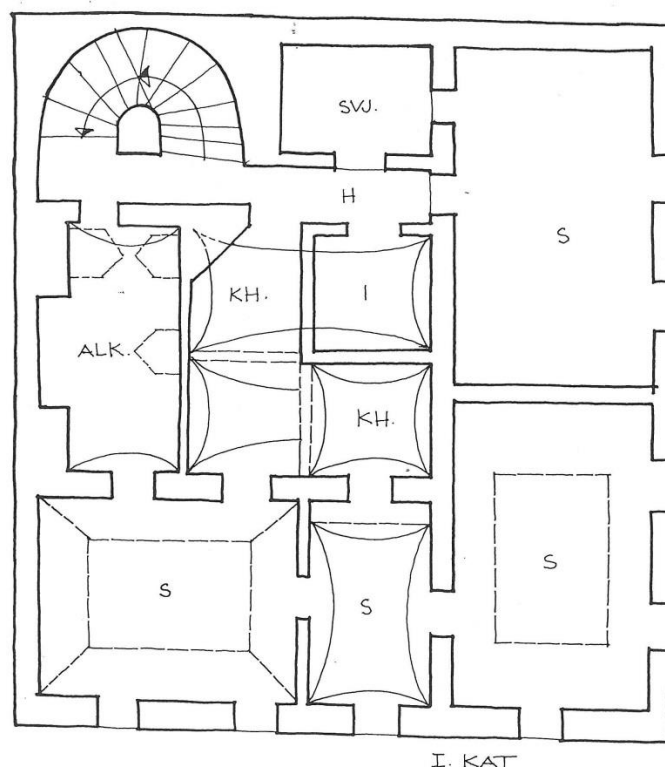
Sl. 83., urbanistički smještaj:

Sl. 84., kuća Brezovački, pročelje

Sl. 85., kuća Brezovački, tlocrt prizemlja

Sl. 86., kuća Brezovački, tlocrt prvoga kata

VI. KUĆA LEFLER

Adresa:

Brezovačkoga 12

Vrijeme gradnje:

1794.

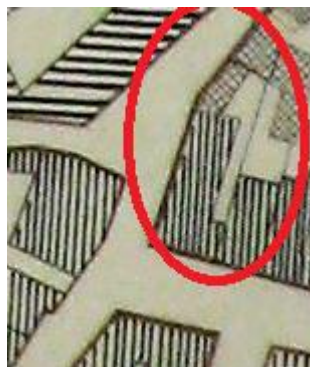
Projektant:

neznan

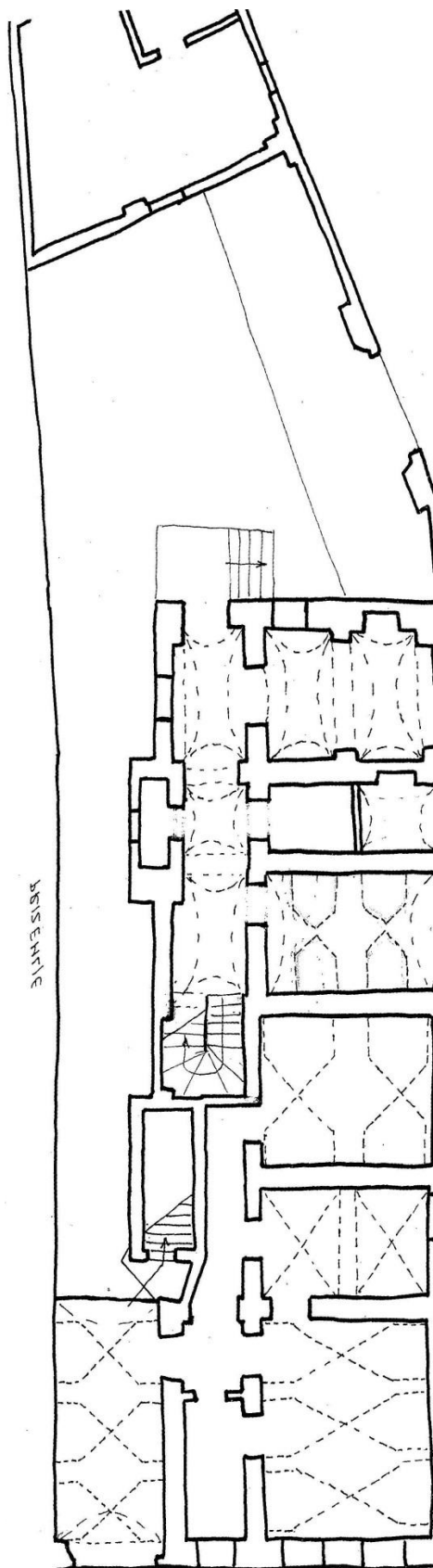
Status građevine:

zaštićeno kulturno dobro (Z-0988)

Sl. 87., urbanistički smještaj:

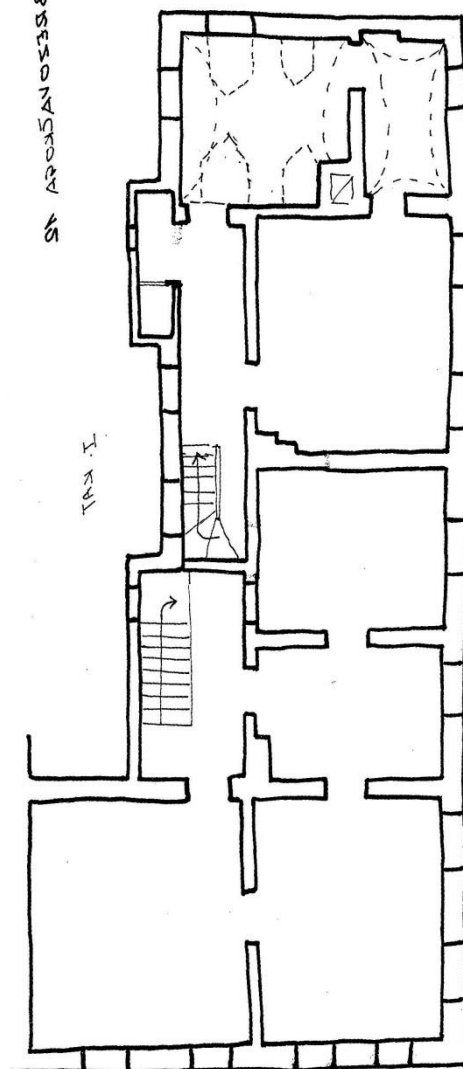

Sl. 88., kuća Lefler, pročelje

Sl. 89., kuća Lefler, tlocrt prizemlja

DEVELSONA S - RESONANSNOY AS

Sl. 90., kuća Lefler, tlocrt prvoga kata

VII. PALAČA HALPER

Adresa:

Mesnička 43/ Lisinskoga 1

Vrijeme gradnje:

1794.

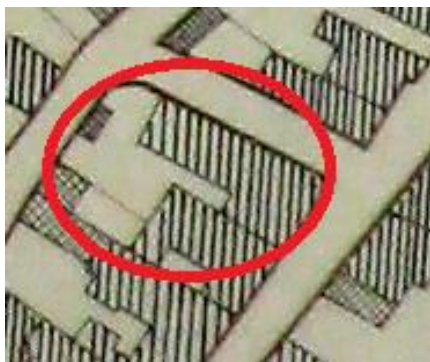
Projektant:

neznan

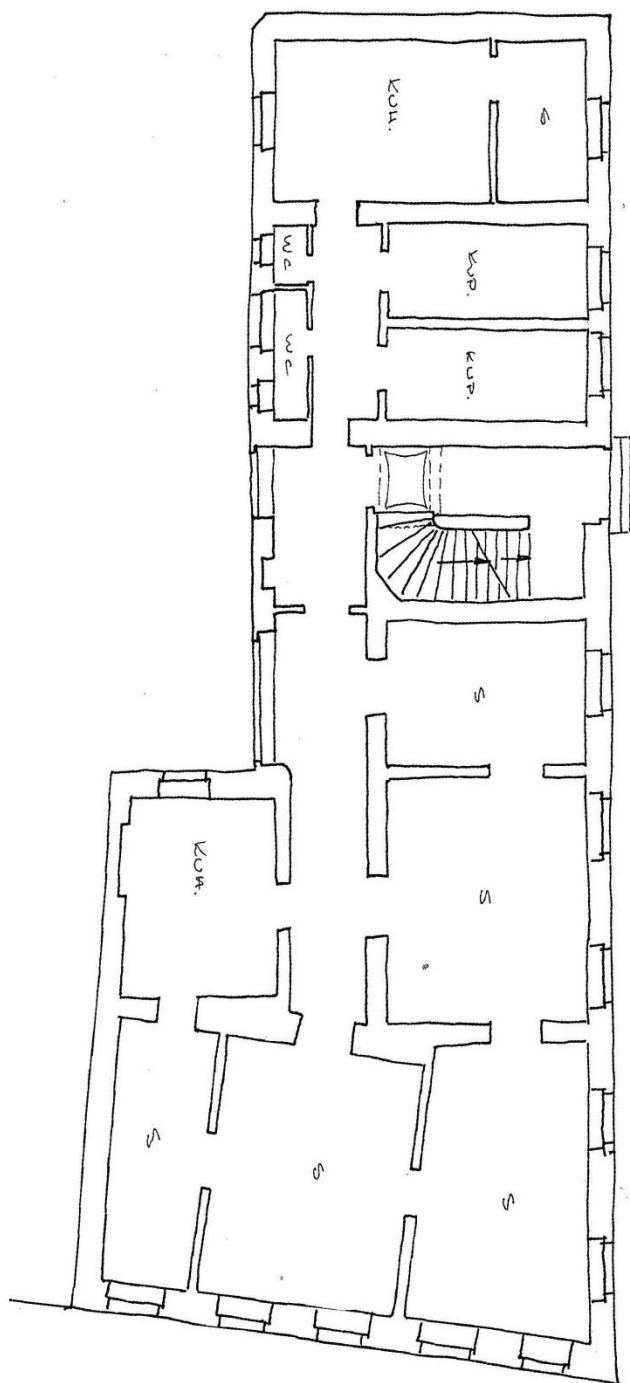
Status građevine:

zaštićeno kulturno dobro (Z-0649)

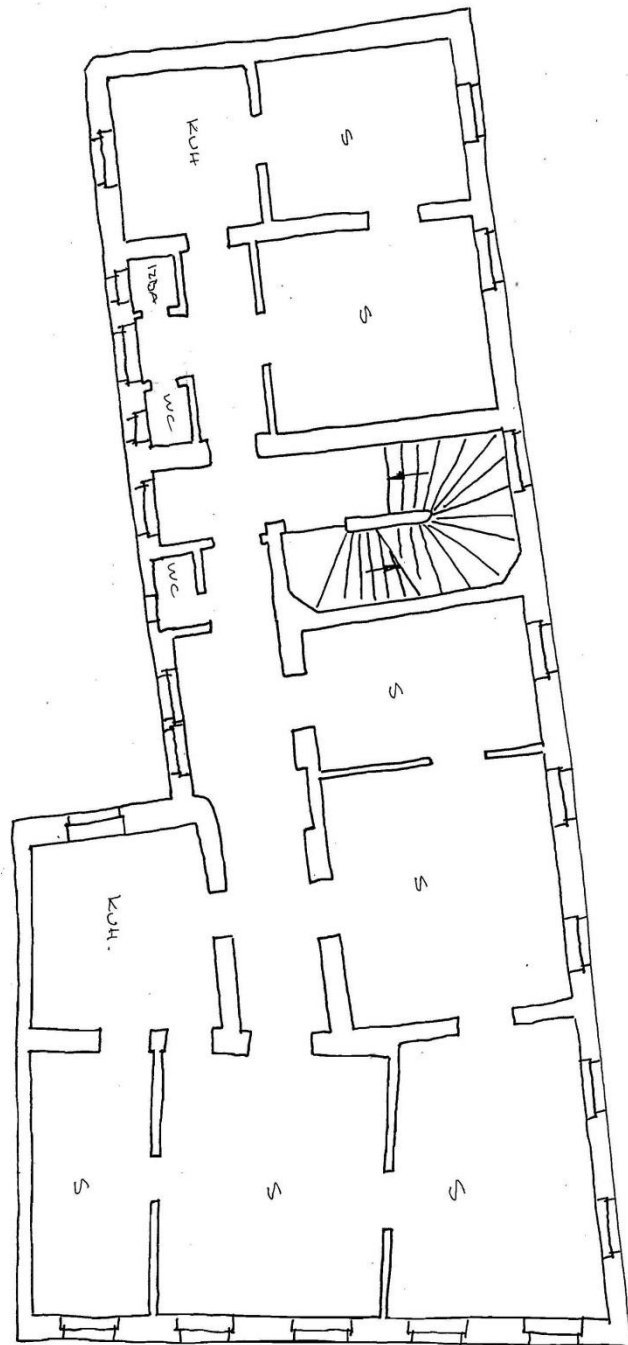
Sl. 91., urbanistički smještaj:

Sl. 92., palača Halper, pročelje

Sl. 93., palača Halper, tlocrt prizemlja

Sl. 94., palača Halper, tlocrt prvoga kata

VIII. PALAČA IGERČIĆ

Adresa:

Josipa Freudenreicha 3

Vrijeme gradnje:

sredina 18. stoljeća i 1786.

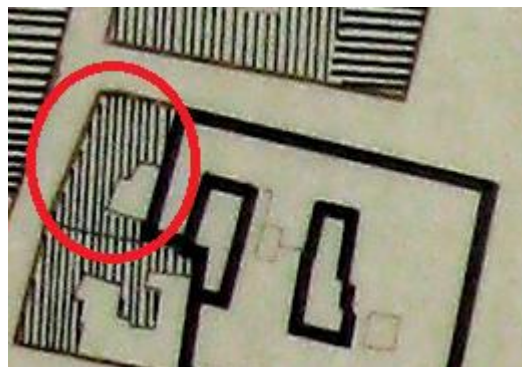
Projektant:

neznan

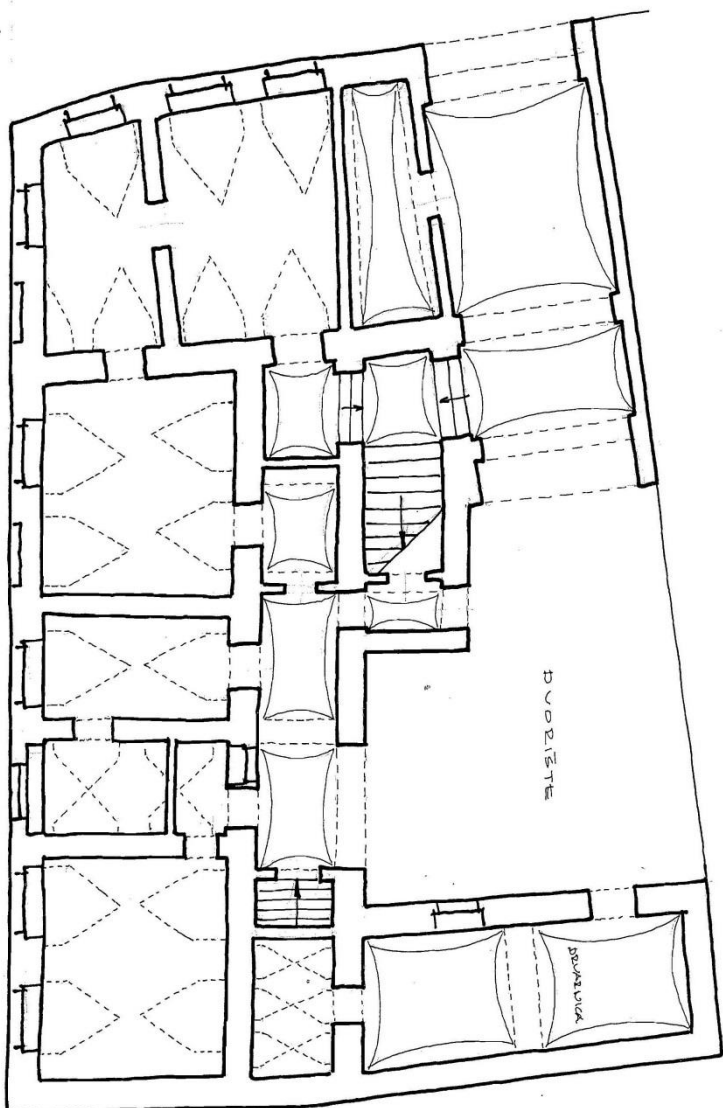
Status građevine:

zaštićeno kulturno dobro (Z-0622)

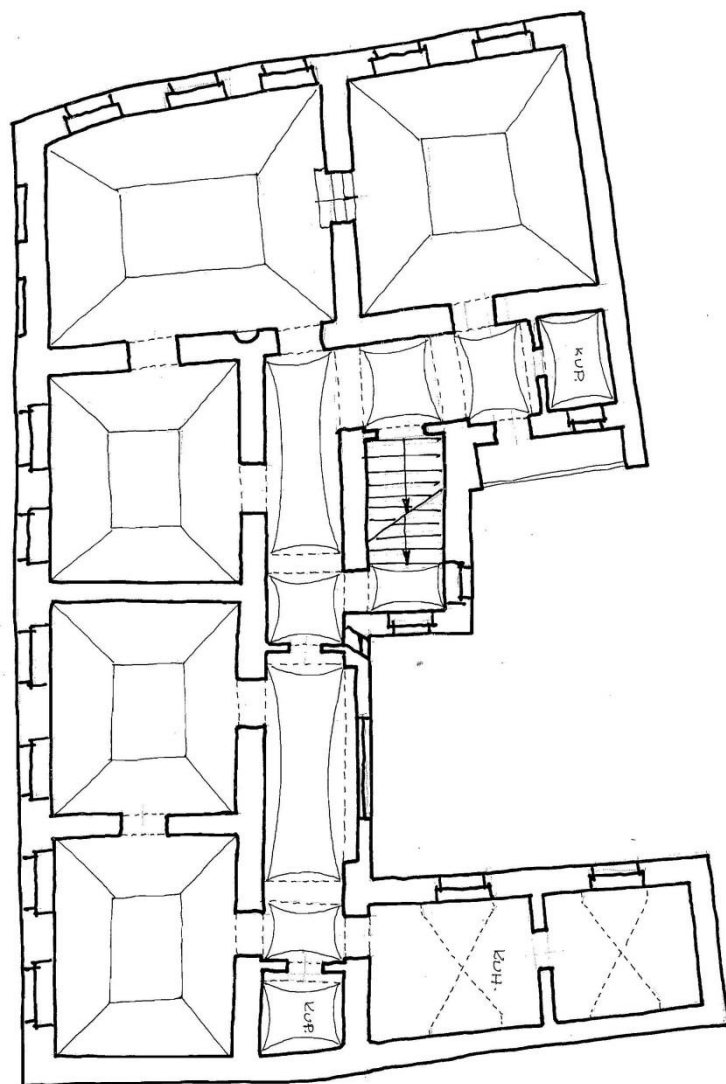
Sl. 95., urbanistički smještaj:

Sl. 96., palača Igerčić, pročelje

Sl. 97., palača Igerčič, tlocrt prizemlja

Sl. 98., palača Igerčič, tlocrt prvoga kata

IX. PALAČA KULMER

Adresa:

Katarinin trg 2,3/Jezuitski trg 1/
Ćirilometodska 2

Vrijeme gradnje:

o. 1760.–1776.;
1797. nadogradnja;
1837. adaptacija istočnoga krila za
stanovanje;
1897. objedinjavanje sklopa

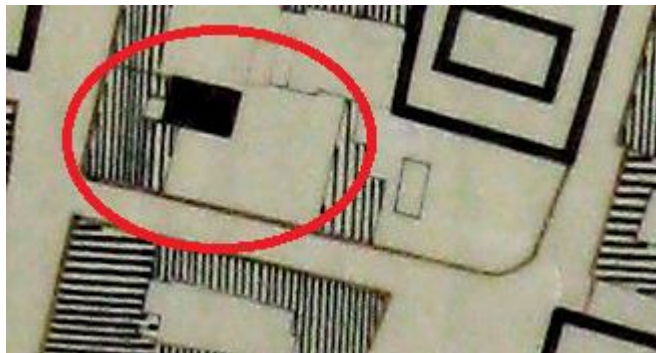
Projektant:

neznan;
adaptacija: Johann Eithner;
objedinjavanje: Aleksandar Seć

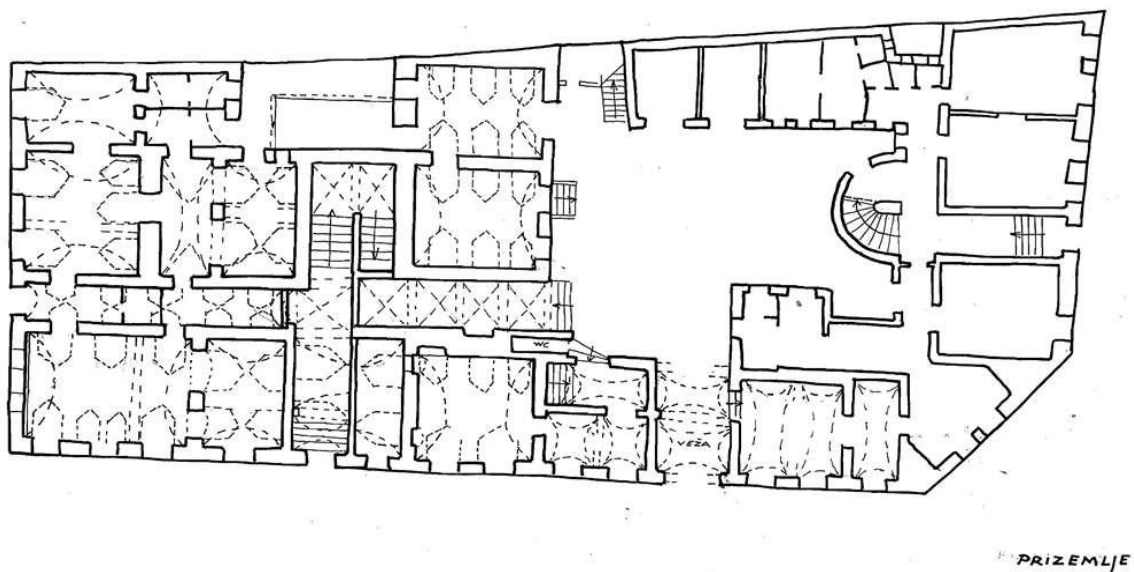
Status građevine:

zaštićeno kulturno dobro (Z-0999)

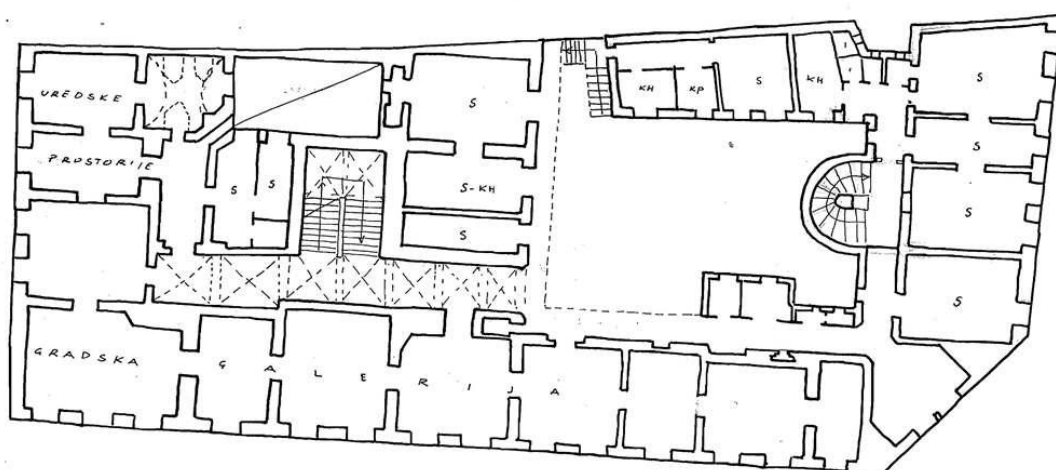
Sl. 99., urbanistički smještaj:

Sl. 100., palača Kulmer, pročelje

Sl. 101., palača Kulmer, tlocrt prizemlja

Sl. 102., palača Kulmer, tlocrt prvoga kata

X. PALAČA VOJKOVIĆ-ORŠIĆ-RAUCH

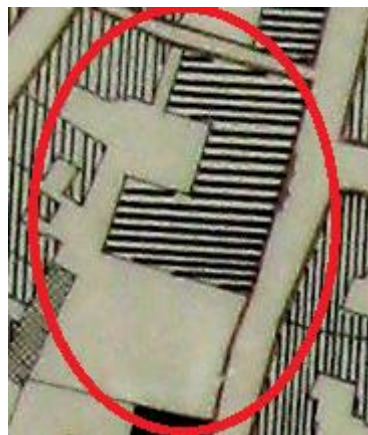
Adresa:
Matoševa 9

Sl. 103., urbanistički smještaj:

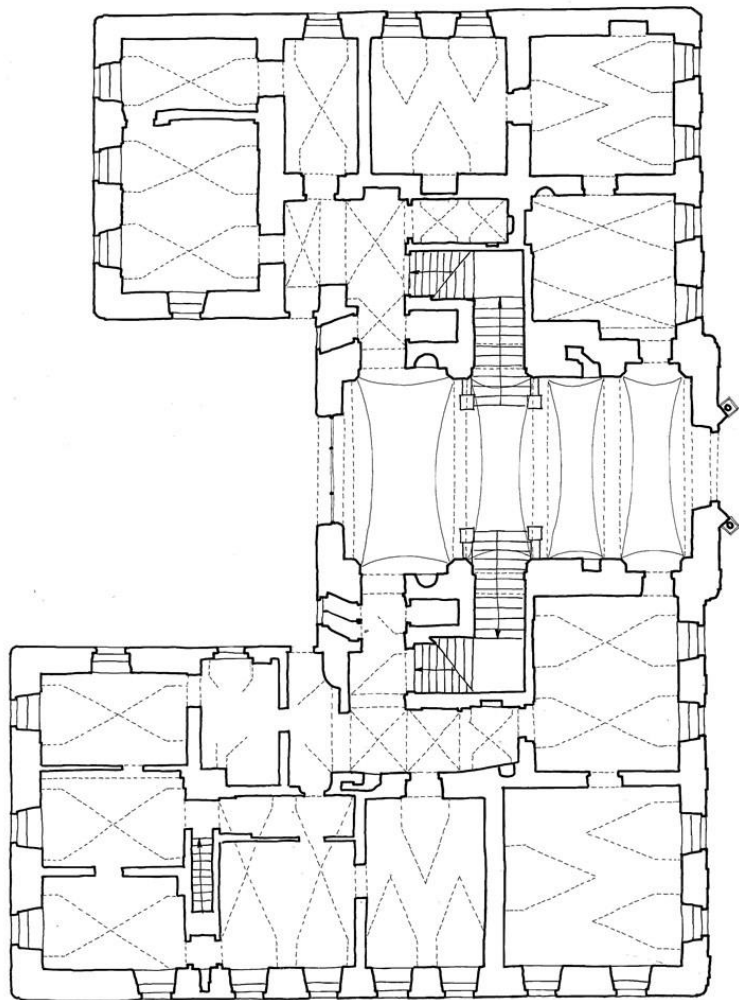
Vrijeme gradnje:
o. 1764.

Projektant:
neznan

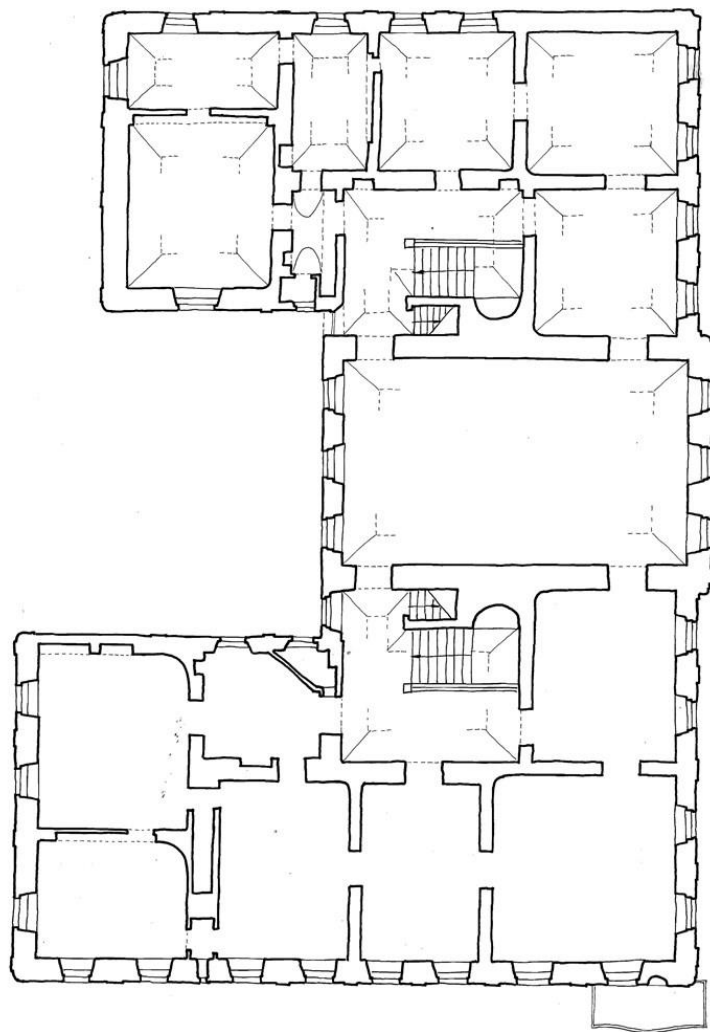
Status građevine:
zaštićeno kulturno dobro (Z-0188)

Sl. 104., palača Vojković-Oršić-Rauch, pročelje

Sl. 105., palača Vojković-Oršić-Rauch, tlocrt prizemlja

Sl. 106., palača Vojković-Oršić-Rauch, tlocrt prvoga
kata

10. ZAHVALE

Prije svega htio bih se zahvaliti svojoj mentorici prof. dr. sc. Dubravki Botica što je prepoznala vrijednost ove teme i u više navrata me poticala da se pozabavim njome. Zahvaljujem joj i na svim savjetima vezanim i nevezanim uz ovu temu koji su zasigurno doprinijeli napose mom profesionalnom ali i osobnom formiranju. Zahvaljujem joj i na strpljenju i na inspirativnim predavanjima koja su mi otkrila ljepotu izučavanja povijesti arhitekture.

Zahvaljujem se na korisnim informacijama i kustosicama Muzeja za umjetnost i obrt dr. sc. Arijani Koprčini i dr. sc. Marini Bagarić koje su doprinijele vrsnoći ovoga rada.

Svojom ažurnošću i predanošću radu pomogli su mi i djelatnici informacijsko-dokumentacijskih odjela ustanova u koje sam zalazio. Osobito bih istaknuo g. Nenada Humskog, voditelja Zbirke mikrofilmske dokumentacije u Ministarstvu kulture RH, gđu Vesnu Bujan, voditeljicu arhiva Hrvatskog restauratorskog zavoda, te zapravo najviše konzervatoricu Martinu Strugar koja mi je umnožila nebrojeno mnogo potrebnih nacrti i skenirala nužne fotografije.

Svoju zahvalnost dugujem i ljubaznosti znanstvenica s Instituta za povijest umjetnosti u Zagrebu dr. sc. Katarini Horvat-Levaj za njezinu toplinu i podršku i dr. sc. Sandri Križić-Roban, zato što mi je ustupila svoj davni diplomski rad koji je netragom nestao iz knjižnice Fakulteta.

11. IZVORI

11.1. Arhivski izvori

1. Hrvatski državni arhiv, Marulićev trg 21, Zagreb [HDA]

- Fond obitelji Igerčić 721
 - Kutija 1: sv. 1-3
 - Kutija 1: sv. 4

2. Ministarstvo kulture RH, Runjaninova 2, Zagreb [MK]

- **Fototeka Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture RH** [MK-FUZKB]

- 5 fotografija

- **Arhiv Registra kulturnih dobara RH** [MK-ARKD]

- Vlastovnica
- Rješenje o preventivnoj zaštiti (Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu/02-13/26-1969)
- Rješenje (Uprava za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture RH/532-10-1/8(JB)-03-2)
- Izvadak iz zemljišne knjige
- Izvadak iz posjedovnog lista
- Opis
- Izvod iz katastarskog plana

- **Arhiv Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture RH** [MK-AUZKB]

- Molba D. K.-P. za sufinanciranje obnove pročelja (1340)

3. Arhiv Informacijsko-dokumentacijskog odjela Hrvatskog restauratorskog zavoda, Ilica 44, Zagreb [HRZ-AIDO]

- dosje 442
 - Uvod
 - Aproksimativni troškovnik
- 12 fotografija i 2 dijapozitiva

4. Konzervatorski odjel u Zagrebu za područje zagrebačke županije, Mesnička 49, Zagreb [KOZPZŽ]

- 28 fotografija
- 31 nacrt

5. Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode, Kuševićeva 2/II, Zagreb [GZZSKP]

- Pristup arhivu bio je fragmentaran. (2 fotografije (?), identifikacijski list, kopija katastarskog plana)

6. Privatni arhiv D. K.-P., Josipa Freudenreicha 3, Zagreb [PADKP]

- Idejni projekt adaptacije objekta za hotel
- Uređenje pročelja i krova. Izvedbeni troškovnik sa cijenama

7. Arhiv Instituta za povijest umjetnosti [AIPU]

- Dokumentacija nije dostavljena do predaje rada.

11.2. Izvori ilustracija

1. Sl. 1. <http://www.mgz.hr/UserFiles/image/izlozbe/Slike-Zagreba-1.jpg> [1. 8. 2015.]
2. Sl. 2. <http://www.mgz.hr/UserFiles/image/izlozbe/Slike-Zagreba-2.jpg> [1. 8. 2015.]
3. Sl. 3. <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/f/fa/Zagreb-Valvasor.jpg/623px-Zagreb-Valvasor.jpg> [1. 8. 2015.]
4. Sl. 4. <http://www.mgz.hr/UserFiles/image/izlozbe/Likovni-prikazi-19-st-7.jpg> [1. 8. 2015.]
5. Sl. 5. HDA: Fond Igerčić [721]
6. Sl. 6. GZZSKP
7. Sl. 7. MK-ARKD
8. Sl. 8. Kraus, 1968: tabla XVII
9. Sl. 9. foto: autor
10. Sl. 10. foto: autor
11. Sl. 11. Premerl, 1978: 168
12. Sl. 12. Premerl, 1978: 168
13. Sl. 13. Matica; Matica, 1994: nepaginirano
14. Sl. 14. foto: G. Jurišić, MK-FUZKB, inv. br. 12403
15. Sl. 15. foto: N. Belčić, HRZ-AIDO
16. Sl. 16. foto: ?, KOZPŽŽ, inv. br. 27589
17. Sl. 17. foto: S. Novak, HRZ-AIDO
18. Sl. 18. foto: Lj. Krtelj, KOZPŽŽ, inv. br. 5457
19. Sl. 19. Matica; Matica, 1994: nepaginirano

20. Sl. 20. foto: S. Novak, HRZ-AIDO
21. Sl. 21. foto: S. Novak, HRZ-AIDO
22. Sl. 22. Matica; Matica, 1994: nepaginirano
23. Sl. 23. foto: N. Gamulin
24. Sl. 24. foto: autor
25. Sl. 25. foto: autor
26. Sl. 26. foto: autor
27. Sl. 27. foto: autor
28. Sl. 28. Zemljak, 1939: 109
29. Sl. 29. ?, PADKP
30. Sl. 30. Matica; Matica, 1994: nepaginirano
31. Sl. 31. Kraus, 1968: tabla XXI
32. Sl. 32. KOZPZŽ, sign. RZG 5A 150

33. Sl. 33.

<http://www1.zagreb.hr/galerijakd.nsf/VO/727622C4B850EA4CC1257999004B8825?OpenDocument> [1. 9. 2015.]

34. Sl. 34.

<http://www1.zagreb.hr/galerijakd.nsf/VO/6450C93A51000AF9C1257999004B6C02?OpenDocument> [1. 9. 2015.]

35. Sl. 35.

<http://www1.zagreb.hr/galerijakd.nsf/c31dd4a135787898c1256f9600325af4/51e7a2640b230e53c1257999004b6c1a?OpenDocument> [1. 9. 2015.]

36. Sl. 36.

<http://www1.zagreb.hr/galerijakd.nsf/VO/35E9978A80CEDD62C1257999004B87F8?OpenDocument> [1. 9. 2015.]

37. Sl. 37.

<http://www1.zagreb.hr/galerijakd.nsf/VO/831D3D6E924F9664C1257999004B8618?OpenDocument> [1. 9. 2015.]

38. Sl. 38.

<http://www1.zagreb.hr/galerijakd.nsf/VO/55BF86B68C057657C1257999004B7244?OpenDocument> [1. 9. 2015.]

39. Sl. 39.

<http://www1.zagreb.hr/galerijakd.nsf/VO/48A596D1E2F8C3D0C1257999004B6421?OpenDocument> [2. 9. 2015.]

40. Sl. 40.

<http://www1.zagreb.hr/galerijakd.nsf/VO/89E347ED42AE5103C1257999004B828E?OpenDocument> [2. 9. 2015.]

41. Sl. 41.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/65/Palais_Kinsky_Wien_1010.JPG [2. 9. 2015.]

42. Sl. 42.

<http://www1.zagreb.hr/galerijakd.nsf/VO/D7569BB971B1BBE2C1257999004B71FF?OpenDocument> [2. 8. 2015.]

43. Sl. 43.

<http://www1.zagreb.hr/galerijakd.nsf/VO/C4D58408A82BBEBFC1257999004B6437?OpenDocument> [2. 8. 2015.]

44. Sl. 44.

<http://www1.zagreb.hr/galerijakd.nsf/VO/8D7073B1B5CD7F64C1257999004B718A?OpenDocument> [2. 8. 2015.]

45. Sl. 45.

https://www.google.hr/search?q=pala%C4%8Da+rauch+opati%C4%8Dka&biw=1366&bih=631&tbm=isch&imgil=VVD-wqgKGPUavM%253A%253BDurErzNfR5G_iM%253Bhttp%25253A%25252F%25252Fwww.hedom.hr%25252Fhr%25252Fpreferentni-radovi%25252Freference-obnova-spomenika-kulture%25252Fpalaca-rauch-opaticka-6-zagreb%25252F&source=iu&pf=m&fir=VVD-wqgKGPUavM%253A%252CDurErzNfR5G_iM%252C_&dpr=1&usg=__AFukSL9QVvK83WQGFLDcJb5jr0o%3D&ved=0CCYQyjdqFQoTCPai-6fZ88cCFcI5GgodnF0MGA&ei=6UH1VbaKJcLzaJy7scAB#imgref=NcrVwVfYgqQ0dM%3A&usg=__AFukSL9QVvK83WQGFLDcJb5jr0o%3D [2. 7. 2015.]

46. Sl. 46.

<http://www1.zagreb.hr/galerijakd.nsf/VO/55C51EED1D8F0F87C1257999004B562A?OpenDocument> [2. 8. 2015.]

47. Sl. 47.

<http://www1.zagreb.hr/galerijakd.nsf/VO/55C51EED1D8F0F87C1257999004B562A?OpenDocument> [2. 8. 2015.]

48. Sl. 48.

<http://www.novilist.hr/var/novilist/storage/images/vijesti/hrvatska/traze-se-alternative-predsjednici-palaca-buzan-ili-pantovcak/5788834-2-cro-HR/Traze-se-alternative-Predsjednici-Palaca-Buzan-ili-Pantovcak.jpg> [1. 9. 2015.]

49. Sl. 49.

<http://www1.zagreb.hr/galerijakd.nsf/VO/E50867F656AE300CC1257999004B822F?OpenDocument> [1. 9. 2015.]

50. Sl. 50. foto: autor

51. Sl. 51.

<http://www1.zagreb.hr/zagreb/galerijakd.nsf/VO/562344E7B78430ACC1257999004B7159?OpenDocument> [1. 9. 2015.]

52. Sl. 52. foto: autor

53. Sl. 53.

<http://www1.zagreb.hr/galerijakd.nsf/VO/EDBDA2F7126ADAA1C1257999004B59CD?OpenDocument> [2. 8. 2015.]

54. Sl. 54. foto: V. Bradač, MK-FUZKB, inv. br. 12356

55. Sl. 55. <http://img.zvab.com/member/a5020m/29826308.jpg> [1. 8. 2015.]

56. Sl. 56. http://www.projekte.kunstgeschichte.uni-muenchen.de/arch_complete_vers/40-ren-barock-architektur/studieneinheiten/lektion_5/V_7_321p.htm [1. 8. 2015.]

57. Sl. 57.

https://de.wikipedia.org/wiki/Salomon_Kleiner#/media/File:Salomon_Kleiner_006.JPG [1. 9. 2015.]

58. Sl. 58. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/21/Daun-Kinsky_Salomon_Kleiner.jpg [1. 9. 2015.]

59. Sl. 59.

https://de.wikipedia.org/wiki/Domherrenhof_%28Graz%29#/media/File:Domherrenhof_Graz_Au%C3%9Fenansicht.JPG [1. 8. 2015.]

60. Sl. 60.

https://de.wikipedia.org/wiki/Liste_der_Palais_in_Graz#/media/File:Graz_ehem_Palais_Lamberg_Hofgasse_8.jpg [1. 8. 2015.]

61. Sl. 61.

https://de.wikipedia.org/wiki/Palais_Inzaghi_%28Bischofplatz%29#/media/File:Palais_Inzaghi_Graz_Bischofplatz.jpg [1. 8. 2015.]

62. Sl. 62.

https://de.wikipedia.org/wiki/Palais_Galler#/media/File:Palais_Galler_Karmeliterplatz_Graz.jpg [1. 8. 2015.]

63. Sl. 63.

https://de.wikipedia.org/wiki/Liste_der_Palais_in_Graz#/media/File:Graz_Paulustorgasse_4.jpg [1. 9. 2015.]

64. Sl. 64.

https://de.wikipedia.org/wiki/Palais_Kazianer#/media/File:Palais_Katzianer_Graz_Stempfergasse.jpg [1. 9. 2015.]

65. Sl. 65.

http://img2.indafoto.hu/2/3/59373_8c1c677a57eed2e1194a52aa2be810e0/13548259_235e07f5caba71212af697c309ebad66_xl.jpg [1. 9. 2105.]

66. Sl. 66.

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/c/c8/Disz-ter-10.jpg/240px-Disz-ter-10.jpg> [1. 8. 2015.]

67. Sl. 67. KOZPZŽ, inv. br. RZG 5A 505

68. Sl. 68.

<http://www1.zagreb.hr/galerijakd.nsf/VO/BE890A6AD6EFC322C1257999004B5944?OpenDocument> [1. 9. 2015.]

69. Sl. 69. KOZPZŽ, inv. br. RZG 5A 336

70. Sl. 70. KOZPZŽ, inv. br. RZG 5A 336

71. Sl. 71. KOZPZŽ, inv. br. RZG 5A 505

72. Sl. 72.

<http://www1.zagreb.hr/galerijakd.nsf/VO/E49B9FA742D4D9ECC1257999004B644E?OpenDocument> [1. 9. 2015.]

73. Sl. 73. KOZPZŽ, inv. br. RZG 5A 352

74. Sl. 74. KOZPZŽ, inv. br. RZG 5A 353

75. Sl. 75. KOZPZŽ, inv. br. RZG 5A 505

76. Sl. 76.

<http://www1.zagreb.hr/galerijakd.nsf/VO/989084BC9FD3A720C1257999004B5901?OpenDocument> [1. 9. 2015.]

77. Sl. 77. KOZPZŽ, inv. br. RZG 5A 369

78. Sl. 78. KOZPZŽ, inv. br. RZG 5A 370

79. Sl. 79. KOZPZŽ, inv. br. RZG 5A 505

- 80.** Sl. 80. ?, MK-FUZKB, inv. br. 48085
81. Sl. 81. KOZPZŽ, inv. br. RZG 5A 242
82. Sl. 82. KOZPZŽ, inv. br. RZG 5A 243
83. Sl. 83. KOZPZŽ, inv. br. RZG 5A 505
84. Sl. 84. Lj. Krtelj, KOZPZŽ, inv. br. 4129
85. Sl. 85. KOZPZŽ, inv. br. RZG 5A 87
86. Sl. 86. KOZPZŽ, inv. br. RZG 5A 87
87. Sl. 87. KOZPZŽ, inv. br. RZG 5A 505
88. Sl. 88.

<http://www1.zagreb.hr/galerijakd.nsf/VO/DFB538808E770B78C1257999004B577A?OpenDocument> [1. 9. 2015.]

- 89.** Sl. 89. KOZPZŽ, inv. br. RZG 5A 140
90. Sl. 90. KOZPZŽ, inv. br. RZG 5A 140
91. Sl. 91. KOZPZŽ, inv. br. RZG 5A 505
92. Sl. 92.

<http://www1.zagreb.hr/galerijakd.nsf/c31dd4a135787898c1256f9600325af4/6294a26f5308ad1dc1257999004b6dcc?OpenDocument> [1. 9. 2015.]

- 93.** Sl. 93. KOZPZŽ, inv. br. RZG 5A 230
94. Sl. 94. KOZPZŽ, inv. br. RZG 5A 231
95. Sl. 95. KOZPZŽ, inv. br. RZG 5A 505
96. Sl. 96.

<http://www1.zagreb.hr/galerijakd.nsf/VO/F49343D89EDDC522C1257999004B5B78?OpenDocument> [1. 9. 2015.]

- 97.** Sl. 97. KOZPZŽ, inv. br. RZG 5A 297
98. Sl. 98. KOZPZŽ, inv. br. RZG 5A 298
99. Sl. 99. KOZPZŽ, inv. br. RZG 5A 505
100. Sl. 100.

<http://www1.zagreb.hr/galerijakd.nsf/VO/3B239048E41F4A96C1257999004B66B4?OpenDocument> [1. 9. 2015.]

- 101.** Sl. 101. KOZPZŽ, inv. br. RZG 5A 327
102. Sl. 102. KOZPZŽ, inv. br. RZG 5A 328
103. Sl. 103. KOZPZŽ, inv. br. RZG 5A 505
104. Sl. 104.

<http://www1.zagreb.hr/galerijakd.nsf/VO/2F119BEDFF2D9867C1257999004B6C31?OpenDocument> [2. 8. 2015.]

105. Sl. 105. KOZPZŽ, inv. br. RZG 5A 291

106. Sl. 106. KOZPZŽ, inv. br. RZG 5A 292

12. LITERATURA:

1. Bach, I. (1968.), *Žigovi četvorice zagrebačkih zlatara godine 1829.*, u: Iz starog i novog Zagreba [ur. Buntak, F.], MGZ: 171-180, Zagreb
2. Bedenko, V. (1989.), *Zagrebački Gradec: kuća i grad u srednjem vijeku*, Školska knjiga, Zagreb
3. Bodegrajac, Ž. (1987.), *Obnova starog Zagreba. Izazov budućnosti. Revitalizacija i rekonstrukcija historijske jezgre Zagreba*, RO „Zrinski“, Biblioteka posebnih izdanja, LIII, Čakovec
4. Botica, D. (2001.), *Zvonici građeni po uzoru na stari zvonik zagrebačke katedrale*, „Radovi instituta za povijest umjetnosti“, 25: 199-208, Zagreb
5. Botica, D. (2013.), *Arhitektura 18. stoljeća kontinentalne Hrvatske u kontekstu srednjoeuropske arhitekture – problemi istraživanja utjecaja bečke arhitekture na odabranim primjerima (Belje, Čakovec, Zagreb)*, u: Zbornik 3. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti [ur. Žmegač, A.], Institut za povijest umjetnosti: 189-196, Zagreb
6. Botica, D. (2014.), *Utjecaj i interpretacija tradicije u arhitekturi 17. i 18. stoljeća u sjeverozapadnoj Hrvatskoj na odabranim primjerima – oblikovanje zvonika i ugaonih kula*, u: Arhitekturna zgodovina 2 [ur. Novak Klemenčič, R.; Malešič, M.], 400: 40-49, Ljubljana
7. Brandt, M. (1989.), *Prilog temi o značenju imena „Zagreb“*, „Radovi“, 22: 5-22, Zagreb
8. Bregovac Pisk, M. (2004.), *Život u palači od 1764. do 2004. godine*, Hrvatski povijesni muzej, Zagreb
9. Brucher, G. (1983.), *Barockarchitektur in Österreich*, DuMont, Köln
10. Buntak, F. (1957.), *Slike Zagreba od 16. do 19. stoljeća*, katalog izložbe, Muzej grada Zagreba, Zagreb
11. Buntak, F. (1974.), *Izgled i razvitak središta Zagreba u dva barokna stoljeća*, u: Iz starog i novog Zagreba [ur. Buntak, F.], MGZ: 27-50, Zagreb
12. Cvetnić, S. (s. a. [2007.]), *Ikonografija nakon Tridentskoga sabora i hrvatska likovna baština*, FF press, Zagreb
13. Cvetnić, S.; Vučić Šneperger, B. (2010.), *Obitelj Mihalović i vlastelinska kurija u Feričancima kraj Našica*, u: Umjetnost i naručitelji. Zbornik radova znanstvenog skupa „Dani Cvita Fiskovića“ održanog 2008. godine [ur. Gudelj,

- J.], Institut za povijest umjetnosti i Odsjek zapovijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu: 149-162, Zagreb
14. Damjanović, D. (2014.), *Zagreb. Arhitektonski atlas*, AGM, Zagreb
 15. Dobronić, L. (1959.), *Stare numeracije kuća u Zagrebu*, MGZ, Zagreb
 16. Dobronić, L. (1961.), *Stari planovi Zagreba*, Urbanistički zavod grada Zagreba, Zagreb
 17. Dobronić, L. (1967.), *Zagrebački Gornji grad nekad i danas*, Izdavački zavod JAZU, Zagreb
 18. Dobronić, L. (1971.), *Tabele I (prema stanju 1793. god.)*, u: Povijesni spomenici grada Zagreba sv. XX. [ur. Laszowski, E.; Dobronić, L.], Povijesni muzej Hrvatske: nepaginirano, Zagreb
 19. Dobronić, L. (1972.), *Palača Povijesnog muzeja Hrvatske*, Povijesni muzej Hrvatske, Zagreb
 20. Dobronić, L. (1987.), *Gornjogradske palače 18. stoljeća i njihovi investitori*, „Kaj“, 20(3): 65-76, Zagreb
 21. Dobronić, L. (1988.), *Zagrebački Kaptol i Gornji grad nekad i danas*, Školska knjiga, Zagreb
 22. Dobronić, L. (1992.), *Slobodni i kraljevski grad Zagreb*, Školska knjiga, Zagreb
 23. Dobronić, L.; Pandžić, A. (2004.), *Palača Hrvatskog povijesnog muzeja*, Hrvatski povijesni muzej, Zagreb
 24. Fleischmann, A. (1932.), *Razvitak Zagreba: od najstarijih vremena do danas*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet, Zagreb
 25. Hempel, E. (1965.), *Baroque Art and Architecture of Central Europe*, Penguin Books, Great Britain
 26. Herman, N. (2013.), *Stanovanje na Gradecu u kasnom srednjem vijeku*, diplomski rad, Filozofski fakultet, Zagreb
 27. Horvat, A. (1982.), *Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj*, u: Barok u Hrvatskoj [ur. Prelog, M.], Sveučilišna naklada „Liber“, Odjel za povijest umjetnosti Centra za povijesne znanosti, Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske: 1-382, Zagreb
 28. Horvat-Levaj, K. (1995.), *Barokna reprezentativna stambena arhitektura u Dubrovniku*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet, Zagreb

29. Horvat-Levaj, K. (2001.), *Barokne palače u Dubrovniku*, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb – Dubrovnik
30. Horvat-Levaj, K. (2012.), *Hrvatska stambena arhitektura 17. i 18. stoljeća u europskom kontekstu*, mrežno izdanje, Filozofski fakultet, Split
31. Kampuš, I.; Karaman, I. (1975.), *Tisućljetni Zagreb: od davnih naselja do suvremenog velegrada*, Školska knjiga, Zagreb
32. Karaman, Lj. (2001. [1963.]), *Problemi periferijske umjetnosti*, Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, Zagreb
33. Kelényi, G. (1998.), *Architecture during the Tripartition of Hungary: 1630–1686*, u: *The Architecture of Historic Hungary* [ur. Wiebenson, D., Sisa, J.], MIT Press: 89-99, Cambridge
34. Kelényi, G. (1998.), *Hungarian Architecture in the Eighteenth Century*, u: *The Architecture of Historic Hungary* [ur. Wiebenson, D., Sisa, J.], MIT Press: 101-143, Cambridge
35. Klaić, N. (1951.), *Iz topografije zagrebačkog Gradeca*, u: *Zbornik radova, knjiga I* [ur. s. n.], Filozofski fakultet: 135-154, Zagreb
36. Klaić, N. (1982.), *Zagreb u srednjem vijeku*, SNL, Zagreb
37. Klaić, V. (1910.), *Savremeni opis zagrebačkog požara od god. 1706.*, „Vjesnik Kr. Hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva“, 7: 236, Zagreb
38. Klobučar, O. (1960.), *Zagrebačka tvornica keramičkog posuđa i peći Josipa Kalline*, u: *Iz starog i novog Zagreba* [ur. Buntak, F.], MGZ: 255-269, Zagreb
39. Kluckert, E. (1998.), *Baroque Architecture in Germany, Switzerland, Austria, and Eastern Europe*, u: *Baroque: architecture, sculpture, painting* [ur. Toman, R.], Könemann: 184-273, Cologne
40. Knežević, S. (2014.), *Dva velika urbanistička zahvata na Gradecu u doba klasicizma: južna promenada, sjeverna promenada*, u: *Znanstveno-stručni skup „Klasicizam u hrvatskoj“*. Program i knjiga sažetaka, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb
41. Kraus, N. (1968.), *Prilog istraživanju građevnog razvoja zagrebačkog Gradeca u 18. stoljeću*, u: *Iz starog i novog Zagreba* [ur. Buntak, F.], MGZ: 109-118, Zagreb
42. Križić-Roban, S. (1989.), *Barokne stambene palače Gornjeg grada*, diplomski rad, Filozofski fakultet, Zagreb

43. Križić-Roban, S. (1992.), *Prilog tipologiji stambene arhitekture 17. i 18. stoljeća u Zagrebu*, „Radovi Instituta za povijest umjetnosti“, 16: 115-123, Zagreb
44. Križić-Roban, S. (1997.), *Tipologija arhitekture kanoničkih kurija zagrebačkog Kaptola u 17. i 18. stoljeću*, magistarski rad, Filozofski fakultet, Zagreb
45. Marković, V. (1972.), *Barokni dvorci Hrvatskog zagorja*, magistarski rad, Filozofski fakultet, Zagreb
46. Marković, V. (1975.), *Barokni dvorci Hrvatskog zagorja*, Kajkavsko spravišće, Zagreb
47. Marković, V. (2009.), *Dvorci 18. stoljeća – rafinirana upravna sjedišta*, u: Slavonija, Baranja i Srijem – vrela europske civilizacije sv. II [ur. Kusin, V.; Šulc, B.], Galerija Klovićevi dvori: 349-357, Zagreb
48. Maroević, I. (1978.), *Povijesni i prostorni razvitak grada Zagreba*, u: Zbornik „Tradicionalna stambena kuća. Referati sa 29. Savjetovanja udruženja Aribbeitskreises für Hausforschung“ [ur. neznan], Restauratorski zavod Hrvatske: 129-160, Zagreb
49. Mijatović, A. (1990.), *Ban Jelačić*, Mladost, Zagreb
50. Matica, B.; Matica, Z. (1994.a), *Istraživanja na pročeljima*, u: Elaborat istražnih radova na pročeljima, neobjavljeni elaborat: nepaginirano, Zagreb
51. Matica, B.; Matica, Z. (1994.b), *Obnova i prezentacija pročelja*, u: Elaborat istražnih radova na pročeljima, neobjavljeni elaborat: nepaginirano, Zagreb
52. Mohorovičić, A. (1952.), *Analiza historijsko-urbanističkog razvoja Zagreba*, „Radovi JAZU“, 287: 27-51, Zagreb
53. Müller, W.; Vogel, G. (2000.), *Atlas arhitekture 2. Povijest graditeljstva od romanike do sadašnjosti*, Golden marketing i Institut građevinarstva Hrvatske, Zagreb
54. Novak, S. (1994.), *Povijesni podaci o objektu*, u: Elaborat istražnih radova na pročeljima, neobjavljeni elaborat: nepaginirano, Zagreb
55. Obad Šćitaroci, M. (1989.), *Perivoji i dvorci Hrvatskog zagorja*, Školska knjiga, Zagreb
56. Obad Šćitaroci, M.; Bojanić Obad Šćitaroci, B. (1998.), *Dvorci i perivoji u Slavoniji. Od Zagreba do Iloka*, Šćitaroci, Zagreb

57. Premerl, N. (1978.), *Likovni prikazi Zagreba od 16. do kraja 19. stoljeća*, katalog izložbe, Muzej grada Zagreba, Zagreb
58. Premerl, N. (1978.), *Tipologija stambene izgradnje na zagrebačkom Gradecu u 18. stoljeću*, u: Zbornik „Tradicionalna stambena kuća. Referati sa 29. Savjetovanja udruženja Aribbeitskreises für Hausforschung“ [ur. neznan], Restauratorski zavod Hrvatske: 161-176, Zagreb
59. Puhmajer, P. (2009.), *Gradska svjetovna arhitektura baroka*, u: Slavonija, Baranja i Srijem – vrela europske civilizacije sv. II [ur. Kusin, V.; Šulc, B.], Galerija Klovićevi dvori: 359-365, Zagreb
60. Puhmajer, P. (2012.), *Barokne palače u Varaždinu*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet, Zagreb
61. Puhmajer, P. (2014.), *Palača Patačić u Varaždinu: razvoj, naručitelji, kontekst*, „Radovi Instituta za povijest umjetnosti“, 38: 171-186, Zagreb
62. Schneider, A. (1929.), *Perivoji, vrtovi i šetališta u starom Zagrebu*, Muzej grada Zagreba, Edicije Muzeja grada Zagreba IV, Zagreb
63. Strohal, R. (1934.), *Popis pučanstva u zagrebačkoj Gričkoj gorici*, „Revija Zagreb“, 10: 313-317, Zagreb
64. Szabo, G. (1941.), *Stari Zagreb*, Knjižara Vasić i Horvat, Zagreb
65. Ulčnik, I. (1940.), *Novi Dvori. Jelačićevo dobro kraj Zaprešića u prošlosti i sadašnjosti*, „Revija društva Zagrebčana“, 8 (12): 351-370, Zagreb
66. Voit, P. (1971.), *Der Barock in Ungarn*, Korvina-Helikon, Budapest
67. Vučetić, R. (2006.), *Prilog razvoju i tipologiji kurija u kontinentalnoj Hrvatskoj*, u: Villas, međunarodni znanstveno-stručni skup „Dvorci i ljetnikovci“, kulturno nasljeđe kao pokretač gospodarskog razvoja [ur. Obad Šćitaroci, M.], Arhitektonski fakultet: 415-425, Zagreb
68. Zemljak, I. (1939.), *Potreba nove gradske vijećnice*, „Revija 'Zagreb'“, 7 (4): 104-112, Zagreb
69. Žmegač, A. (2008.), *Feudalna profana arhitektura, vlastelinski dvorci (burgovi), dvorci, kurije*, u: Umjetnička topografija Hrvatske. Krapinsko-zagorska županija [ur. Reberski, I.], Institut za povijest umjetnosti: 81-86, Zagreb
70. *** (1960.), *Grič. Mišljenja i prijedlozi. Odgovori na anketu*, „Čovjek i prostor“, 7 (94): 2-3, Zagreb
71. *** (1999.), *Barock in Österreich* [ur. Lorenz, H.], Prestel, München

72. *** (2005.), *Hrvatska likovna enciklopedija*, VIII [ur. Domljan, Ž.],
Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“: 83-105, Zagreb

Mrežne stranice:

1. <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212>
2. <http://www1.zagreb.hr/galerijakd.nsf>

13. SAŽETAK

Palača Igerčić-Patačić-Annaker-Jelačić – tipologija stambene arhitekture Gradeca u 18. stoljeću

Primarni cilj ovoga rada monografska je obrada palače Igerčić-Patačić-Annaker-Jelačić koja se nalazi na zagrebačkom Gornjem gradu te njezina kontekstualizacija unutar korpusa stambene arhitekture Gradeca u 18. stoljeću. Stambena arhitektura Gradeca predstavljena je iznesenom tipologijom prostorne organizacije uglovnica i tipologijom pročeljâ. Palača Igerčić-Patačić-Annaker-Jelačić predstavlja važan spomenik nacionalnoga graditeljskog naslijeđa koji je bio gotovo u potpunosti zanemaren, kako u stručnoj literaturi, tako i dugo vremena u konzervatorskoj praksi.

Uvod u rad predstavlja prikaz povijesno-prostornoga razvoja Gornjeg grada od njegova osnutka pa sve do 1850. godine – godine kada Gradec počinje punopravno funkcionirati kao dio jedinstvenoga grada Zagreba. Osobito se posebno obrađuju urbanističke transformacije iz razdoblja 17. i 18. stoljeća, koje čine svojevrsan pretekst gradnji i razvoju palača u 18. stoljeću.

Nakon toga slijedi pregled ranije provedenih istraživanja i kritički osvrt na literaturu s ciljem revalorizacije ranije uspostavljenih teza vezanih uz tipologiju gornjogradskih stambenih palača baroknoga razdoblja. Sama monografska obrada započinje povijesnim uvodom o palači, da bi nakon toga bili prezentirani rezultati provedenih arhivskih istraživanja kojima se pokušao rasvijetliti lik naručitelja Juraja Igerčića i njegove obitelji te rad donosi i historijat vlasništva nad palačom. Važan dio rada čini podrobna analiza foto-dokumentacije i katastarskih planova na čemu se temelji prijedlog povijesno-građevnoga razvoja palače, odnosno nastoji se rekonstruirati izvorni izgled građevine i datirati gradnja pojedinih krila. Iznesena je i teza o gradnji jugozapadnoga ugla na supstrukcijama iz ranijih razdoblja. Analiziraju se pregradnje unutrašnjosti i intervencije na unutarnjim i vanjskim pročeljima kroz povijest te se rezultati analize sučeljuju s oblikovnom analizom i deskripcijom postojećega stanja, koju je bilo nužno provesti zbog nedostupnosti objekta širem krugu interesenata. Analiziraju i komentiraju i konzervatorsko-restauratorski zahvati izvedeni na palači te idejni projekt Ivana Zemljaka iz 1939. godine za proširivanje palače Stare gradske vijećnice koji je uključivao rušenje palače Igerčić.

Nakon monografske obrade razrađuje se tipologija tlocrtno-prostorne organizacije uglovnica građenih na Gradecu u 18. stoljeću. Temeljem detaljnoga arhitektonskog opisa deset odabranih objekata, utvrđuju se tri tipa građevina, a u analizi se uzimaju u obzir broj krila i stupanj ugrađenosti zdanja u gradski blok, stoga se ugaone osamnaestostoljetne građevine na Gradecu mogu podijeliti na jednokrilne, dvokrilne i trokrilne, s tim da se jednokrilne dalje mogu razdijeliti na one u kojima se prostori organiziraju kao prostorni niz i one složenije kod kojih je prisutno grupiranje prostorijski prema namjeni. Sve su dvokrilne uglovnice poluugrađene s L-tlocrtom, a one trokrilne imaju U-tlocrt te se razlikuju ugrađene od slobodnostojećih po tretmanu okolnoga prostora.

Također je uspostavljena tipologija pročelja u kojoj se razaznaju četiri skupine, od kojih četvrtu čine dvije podskupine. Tipovi pročelja sežu od onih koji baštine srednjovjekovnu tradiciju gradnje zabatnih pročelja pa sve do onih dekoriranih stiliziranim trakama horizontalne rustike u prizemlju i pilastrima i/ili lezenama u zoni prvoga kata, koji su slični ostvarenjima u centrima tadašnje Habsburške Monarhije. Revalorizirajući utjecaj bečke arhitekture na onu zagrebačku, razmatra se i recepcija utjecaja drugih srednjoeuropskih centara na oblikovanje pročelja.

Na kraju se palača Igerčić-Patačić-Annaker-Jelačić nastoji stilski i tipološki vrednovati u kontekstu reprezentativne stambene arhitekture sjeverozapadnoga dijela kontinentalne Hrvatske u baroknom razdoblju.

Ključne riječi: barok, 18. stoljeće, Gradec/Gornji grad, stambena arhitektura, tipologija, palače

14. SUMMARY

Igerčić-Patačić-Annaker-Jelačić Palace – typology of residential architecture in the 18th century Gradec

The primary aim of this paper is a monographic analysis of the Igerčić-Patačić-Annaker-Jelacic Palace located in Zagreb's Upper Town and its contextualization within the Corps of residential architecture in the 18th century Gradec. Residential architecture of Gradec is presented with typology of spatial organization of the corner buildings and typology of facades. Palace Igerčić-Patačić-Annaker-Jelacic is an important monument of the national architectural heritage, which has been almost entirely neglected, both in the scientific literature, and also for a long time in conservation practice.

The paper starts with an overview of the historical and spatial development of the Upper Town since its establishment until 1850 - the year when Gradec begins to fully function as a unified city of Zagreb. The detailed process of urban transformation in the period 17th and 18th century, which is a kind of template for the construction and development of the palaces in the 18th century is particularly detailed described.

Than follows an overview of previously conducted researches and critical review of the literature with the aim of revaluation of previously established thesis related to the typology of the Zagreb's Upper Town residential palaces of the Baroque period. Monographic analysis begins with an introduction that deals with the history of the palace, after which are presented results of archival research that tried to shed light on the character of the patron Juraj Igerčić and his family and paper also carries out the history of ownership of the palace. An important part of the work is a detailed analysis of the photo-documentation and cadastral maps on which is based the proposal for structural-historical development of the palace, that seeks to reconstruct the original appearance of the building and the date of the construction of individual wings. Paper carries out also a thesis on the construction of the southwest corner on the substructures from earlier periods. It analyzes the remodeling of the interior and interventions in the internal and external fronts throughout history and the results of the that analysis are being encountered with the formal analysis and description of the existing condition that was necessary to carry out due to the unavailability of the facility to a wider circle of interested parties. Paper provides also an analysis and a comment on the conservation and restoration works carried out on the palace and preliminary design of architect Ivan

Zemljak from 1939 that aimed to expand the palace of the old town hall, which included the demolition of the palace Igerčić.

After a monographic analysis paper develops a typology of spatial organization of the corner buildings built in Gradec in the 18th century. Based on a detailed architectural description of the ten selected objects, three types of buildings are determined, and the analysis takes into account the number of wings and the degree of incorporation of buildings into a city block, so the angular eighteenth-century buildings in Gradec can be divided into single, double and three-wing, provided that single-wing continues to be divided into those in which the spaces are organized as a series of spatial cells and more complex where is present grouping of rooms according to the usage. All double-wing corner buildings have a semi-detached L-shaped layout, and the three-wing ones have U-shaped layout that differs from the free-embedded by treatment of the surrounding area.

It also established the typology of the facades of which can be distinguished four groups, of which the fourth is composed of two sub-groups. Types of fronts, ranging from those that heritage medieval tradition of building gabled facades, to those decorated with stylized stripes horizontal rustication on the ground floor and pilasters and / or ledges in the area of the first floor, are similar to the achievements in the centers of the former Habsburg Monarchy. Reevaluation of the influence of Viennese architecture at the one in Zagreb is made and consideration on the reception of the influence of other Central European centers on designing of the facades.

At the end the Palace is stylistically and typologically evaluated in the context of representative residential architecture in the northwestern part of the continental Croatia in the Baroque period.

Key words: Baroque, 18th century, Gradec/Gornji grad, residential architecture, typology, palaces